

Budapest,
2017.
május 10.

A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia első 5 évének monitoringjelentése

Készült az Emberi Erőforrások Minisztériuma számára.

2. verzió

Készítette:

Herczeg Bálint

A vizsgálatban közreműködött:

Balás Gábor, Jakab Gábor, Soha Bettina, Kis Fanni

HÉTFA Kutatóintézet Kft

„A használható tudásért”

Cím: 1051 Budapest, Október 6. u. 19. IV/2.

Telefon: +36 30 730 6668, Fax: +36 1 700 2257

E-mail: info@hetfa.hu

Honlap: www.hetfa.hu

Vezetői összefoglaló

Jelen monitoring jelentés a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (MNTFS) első öt évének tapasztalatait foglalja össze. A Jelentés az eredményekre és a javaslatokra koncentrál, hogy segítse az MNTFS következő három éves intézkedési tervének előkészítését. A Jelentés az MNTFS adataira, indikátoraira, az MNTFS-hez kapcsolódó stratégiai és elemző dokumentumokra épül, amelyet a Stratégia végrehajtásában résztvevők tapasztalatai egészítenek ki.

A Jelentés négy nagy fejezetre tagozódik. Az első fejezet a Stratégia elkészítésének körülményeit, az első öt évének fontosabb változásait mutatja be, különös tekintettel a monitoringrendszer változásaira és a Stratégiának a működés során tapasztalt hozzáadott értékének vizsgálatára. A második fejezet a beavatkozási területek megvalósítását, feltárt eredményeit mutatja be részletesen. A harmadik rész a Stratégiai indikátorrendszer elemzésével azokat a társadalmi folyamatokat mutatja be, amelyekre a Stratégia is kifejti hatását. Végül a Jelentés negyedik része foglalja össze a vizsgálati eredményeket és tesz javaslatokat a tovább lépésre.

A Jelentés fontosabb megállapításai a következők.

A Stratégia első öt évének tapasztalata, hogy nem csak keretet tud biztosítani a társadalmi felzárkózást célzó beavatkozások megvalósításának, de hozzájárult ahhoz is, hogy horizontális célként beépüljön a különböző szakterületek gondolkodásába. Ebben komoly szerepe volt egyrészt a monitoringrendszer fegyelmező erejének, másrészt annak, hogy intézkedési tervein keresztül a szakterületi stratégiák tervezését közvetlenül is támogatta. Összességében tehát **a Stratégiának komoly hozzáadott értéke volt a társadalmi felzárkózás tekintetében.**

A Stratégia végrehajtásának intézkedésenkénti vizsgálata megmutatta, hogy viszonylag magas az intézkedési terveken átívelő feladatok száma, a folytatások esetében azonban ritkán lehet korrekciót vagy fókuszeltolódást tapasztalni. Ez azt mutathatja, hogy a **3 éves tervezési ciklusok rövidek** lehetnek ahhoz, hogy kiderüljön egy-egy intézkedésről, van-e szükség korrekcióra vagy sem. Másrészt az is látszik, hogy az **uniós forrásból finanszírozott területeken nem lehet még eredményekről beszámolni a 2015 és 2017 közötti időszakot illetően, mivel a programok jelentős késéssel indultak** el a tervekhez képest. A csúszásokat részben a **háttérintézmények átszervezése** (megszüntetése) okozta, mivel a projektgazda több kiemelt projekt esetében is megváltozott, aminek következtében az új projektgazda kijelölésével és a támogatási szerződés módosításával sok idő telt el (voltak esetek, melyeknél az új projektgazda is megszűnt). A csúszás másik oka, hogy a pályázati struktúrában (önkormányzatok és KKV-k által) megvalósítandó intézkedések esetében is a vártnál lassabban történt a nyertesek kiválasztása, amiben komoly szerepe volt, hogy az így érintett intézkedési körben az **állami projekt értékelő rendszer a vártnál lassabban állt fel.**

A programok késedelmes, majd erre reakcióként felgyorsított elindulása ugyanakkor **nem csak az eredmények késését okozta, de a programok közötti koordináció erősítését** (pl. párhuzamosságok kiszűrése, egymásra épülés biztosítása) **is megnehezítette, sokszor ellehetetlenítette.**

Mindezen programvégrehajtási problémák ellenére **a társadalmi folyamatokban számos kedvező változás volt tapasztalható 2011 és 2015 között:**

- **A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya 2013 óta folyamatosan csökken, közel 35%-ról 9 százalékponttal 26%-ra csökkent 2016-ra. 2008 és 2016 között így már 330 ezer fővel csökkent a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők száma, ami jelentős haladást jelent az EU2020-ban vállalt 450 ezer fős csökkenéshez képest.**
- Annak ellenére, hogy a társadalmi kirekesztettségben élők arányában **csökkenést figyelhetünk meg a kiemelt csoportok (romák, 0-17 éves kor közöttiek) esetében is, de a roma – nem roma különbség továbbra is hatalmas.**

Az összességében kedvező folyamatok mögött **a részleteket vizsgálva sokkal összetettebb képet találunk.**

Míg a **foglalkoztatási és jövedelmi viszonyok kedvezően változtak, így:**

- a 0-17 éves korosztály esetében a pénzbeli juttatások közel 25 százalékponttal csökkentették a jövedelmi szegénységben élők arányát és
- a nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya is csökkenő trendet mutatott, különösen nagyot esett 2014 és 2015 között a romák körében, továbbá
- csökkent azon gyerekek aránya is, akik foglalkoztatott nélküli háztartásban nőnek fel.

Ugyanakkor a javulás törékeny alapokon áll, mert

- az emelkedő foglalkoztatás mögött az egyik legfontosabb tényező a közfoglalkoztatottak egyre magasabb száma lehetett, amely a vizsgált időszakban (2011 és 2015) megnégyszereződött,
- miközben egyre kisebb volt annak az esélye, hogy a közfoglalkoztatottak kikerüljenek az elsődleges munkapiacra, amely arány 2015 végére már 5% alá esett.

A társadalmi kirekesztettség egyéb dimenziói (képzettség, egészség, lakhatás) is inkább vegyes teljesítményt mutattak:

- Míg a végzettség nélküli iskolaelhagyás aránya emelkedett az utóbbi években, tehát **a magyar oktatás felzárkóztatási teljesítménye távolodik az EU2020 céloktól, addig**
- **A lakhatási viszonyokat jellemző két mutatószám kismértékű javulást mutatott a rezsifizetési nehézségekkel és túlszűfolt lakásokban élők arányában.**
- **Az egészségügyi helyzet esetében szintén kettős kép alakult ki: egyrészt az alacsonyan képzettek körében a csecsemőhalandóság csökkenése pozitív fejlemény, másrészt azonban nem látszik közeledés a különböző jövedelmi ötödök között sem a szubjektív egészség megítélésben, sem pedig az anyagi okokból elmaradt orvosi vizsgálatok terén.**

Bár a tapasztalható társadalmi folyamatok és az MNTFS intézkedéseinek céljai sok helyen összekapcsolhatóak, azonban valójában **nem tudhatjuk, hogy a kedvező vagy kedvezőtlen folyamatok mögött mennyiben láthatjuk az MNTFS hatását, mivel egyelőre hiányoznak azon értékelések, hatásvizsgálatok, amelyek feltárnák ezeket az ok-okozati összefüggéseket.**

Jelentés főbb javaslatai a következők.

A következő időszakban fontos lenne **egy szisztematikus értékelési rendszer kialakítása**, amely az egyes intézkedések szintjén tudja vizsgálni azok hozzájárulását a társadalmi felzárkózási folyamatokhoz, egyúttal hozzá tud járulni azok tovább fejlesztéséhez, korrekcióihoz.

Meg kellene **erősíteni a végrehajtási intézményrendszert** a tekintetben, **hogy képes legyen a** (különböző intézkedésekben található) **programok jobb összekapcsolására és a párhuzamosságok kiszűrésére**, segítve, hogy a Stratégia intézkedései a komplex problémákat komplex megoldásokkal tudják kezelni.

Bár a Stratégiát megvalósító programok több célt is szolgálnak, de **fontos lenne, hogy a következő időszakban a Stratégia céljai nagyobb szerepet kapjanak a különböző programok tartalmának meghatározásában.**

Érdemes lenne a roma nőket horizontális célcsoportként kezelni a következő időszakban, azaz minden intézkedésen belül megjelölni őket célcsoportként.

A beavatkozási területekhez kötődően:

- fontos lenne a gyermekétkeztetés középiskolai kiterjesztése;
- a közfoglalkoztatási rendszert érdemes lenne kiegészíteni olyan humán szolgáltatási kapacitással, amely megfelelő humán támogatást tud nyújtani közfoglalkoztatottak számára, mentoráláson vagy egyéb szolgáltatáson keresztül, hogy a közfoglalkoztatás pozitív hatásai tartósabbá váljanak; végül
- szükség lenne egy olyan intézményre, amely jobban képes koordinálni a különböző foglalkoztathatóságú ügyfeleket a munkához kötődő programok között, hogy a felzárkózási programok és a munkaerőpiaci programok közötti átmenet az ügyfeleknek eredményesebb megoldásokat, a programforrások felhasználása szempontjából pedig hatékonyabbá megoldásokat biztosítson.

Tartalomjegyzék

Vezetői összefoglaló.....	2
Tartalomjegyzék.....	5
Táblázatok jegyzéke	7
Ábrák jegyzéke	7
Bevezetés.....	9
1. A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia fejlődésének bemutatása	11
1.1. Stratégiák és intézkedési tervek összekapcsolódása.....	11
1.1.1. Stratégiák.....	11
1.1.2. Intézkedési tervek.....	15
1.2. Monitoring- és értékelési rendszer fejlődése.....	17
1.2.1. Program monitoring rendszer.....	18
1.2.2. Értékelések.....	18
1.2.3. Indikátorrendszer.....	19
1.3. A stratégia hozzáadott értéke	19
1.4. Összefoglalás, megállapítások	21
2. Beavatkozási területek eseményei és eredményei.....	23
2.1. Gyermekjólét	23
2.1.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz	23
2.1.2. Intézkedések eredményei – összefoglalás.....	35
2.2. Oktatási területet érintő feladatok	39
2.2.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz	39
2.2.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása	54
2.3. A foglalkoztatással, képzéssel, gazdasági integrációval összefüggő feladatok	56
2.3.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz	57
2.3.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása	68
2.4. Az egészségügy területére vonatkozó feladatok	73
2.4.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz	73
2.4.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása	80
2.5. Területi hátrányok csökkentése, illetve lakhatási problémák	83
2.5.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz	83

2.5.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása	88
2.6. A bevonással, szemléletformálással, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatok.....	90
2.6.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz	91
2.6.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása	101
2.7. A stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések.....	102
2.7.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz	103
2.7.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása	109
2.8. Összefoglalás	111
3. Társadalmi folyamatok a stratégia indikátorrendszere alapján	112
3.1. A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya.....	112
3.1.1. Relatív jövedelmi szegénység	114
3.1.2. Súlyos anyagi depriváció.....	115
3.1.3. Nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők.....	117
3.2. A szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása	123
3.2.1. Gyermekszegénység	123
3.2.2. Családtámogatások és gyermekjóléti rendszer	124
3.2.3. Oktatás.....	126
3.3. A társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése	127
3.3.1. Lakhatás	127
3.3.2. Egészségi állapot.....	128
3.4. Folyamatok összefoglalása	131
4. Összefoglalás és javaslatok	133
Hivatkozások.....	136
A. melléklet.....	138

Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia változatainak célrendszere.....	13
2. táblázat: Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia változatainak intézkedési tervei	15
3. táblázat: Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia változatainak intézkedési tervei – források megoszlása	17
4. táblázat: Gyermekjóléti területet érintő intézkedések céljai és előzményei	24
5. táblázat: Oktatási területet érintő intézkedések céljai és előzményei	39
6. táblázat: A foglalkoztatással, képzéssel és gazdasági integrációval összefüggő intézkedések céljai és előzményei	58
7. táblázat: Az egészségüggyel kapcsolatos intézkedések céljai és előzményei	73
8. táblázat: Területi hátrányok csökkentésével, illetve lakhatási problémákkal összefüggő feladatokhoz kötődő intézkedések céljai és előzményei	83
9. táblázat: Bevonással, szemléletformálással, diszkriminációs jelenségek elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatokhoz kötődő intézkedések céljai és előzményei	91
10. táblázat: Stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések céljai és előzményei.....	103

Ábrák jegyzéke

1. ábra: Gyermekjóléti beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei	37
2. ábra: Oktatási terület céljai, intézkedései és eredményei	56
3. ábra: Foglalkoztatási céljai, intézkedései és eredményei	72
4. ábra: Egészségügyi területen beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei.....	81
5. ábra: Területi hátrányok csökkentése és lakhatási problémák terület céljai, intézkedései és eredményei	90
6. ábra: Bevonás és szemléletformálás beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei	102
7. ábra: Stratégiai beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei	110
8. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya (%)	113
9. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya (%)	114
10. ábra: Relatív jövedelmi szegénységi arány (%).....	115
11. ábra: Súlyos anyagi depriváció (%).....	116
12. ábra: Szegénységi rés alakulása (%)	117
13. ábra: Nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya (%).....	118
14. ábra: Foglalkoztatási ráta a 15–64 éves roma - nem roma népesség körében.....	118
15. ábra: Foglalkoztatási ráta a 15–64 éves roma - nem roma népesség körében – végzettség és lakóhely szerinti bontásban.....	119
16. ábra: A közfoglalkoztatottak létszáma (ezer fő).....	120
17. ábra: Közfoglalkoztatottak létszámának megoszlása (%).....	121
18. ábra: A közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerőpiacra történő beáramlás a 15–74 évesek körében (%)	122
19. ábra: Tartós szegénységi arány (%)	123

20. ábra: A foglalkoztatott nélküli háztartásokban élő 0–17 éves gyermekek aránya (%)	124
21. ábra: Relatív szegénységi arányok összehasonlítása.....	125
22. ábra: Korai iskolaelhagyók aránya (%).....	126
23. ábra: Rezsifizetési nehézség és zsúfolt lakásban élők arányának változása (%)	128
24. ábra: Csecsemőhalandóság (‰)	129
25. ábra: Szubjektív általános egészségi állapot jövedelmi ötödök alapján (jó vagy nagyon jó választ adók aránya, %)	130
26. ábra: Anyagi okokból elmaradt orvosi ellátás jövedelmi ötödök alapján (%).....	131

Bevezetés

Jelen tanulmány egy két részből álló megbízás második részfeladata. Az első részfeladat célja az volt, hogy elkészüljön a Roma Integráció Évtizede Program Zárójelentése, jelen feladat célja pedig (az első feladatra is alapozva) a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 5 éves monitoring jelentésének elkészítése. Ennek megfelelően jelen tanulmányban a következő kérdésekre keressük a választ:

1. Hogyan változott az MNTFS célcsoportjainak helyzete az elmúlt évtizedben Magyarországon?
2. Hogyan történt a program hazai irányítása, milyen változások történtek a program végrehajtásában az elmúlt évtized során, különös tekintettel a romák bevonására?
3. Milyen intézkedéseken keresztül valósultak meg az MNTFS-ben kitűzött célok
 - az oktatás,
 - a foglalkoztatás,
 - az egészségügy,
 - a lakhatás,
 - az egyenlő bánásmód elvének érvényesítése,
 - a roma nők szempontjainak figyelembevétele, és
 - a kultúra, a média és a sport területén?
4. Milyen eredmények azonosíthatók a megvalósult intézkedések kapcsán?
5. Milyen javaslatok fogalmazódtak meg az egyes területeken a továbbfejlesztésre?
6. Milyen módon és milyen intézkedések mentén biztosított az MNTFS-ben foglalt célok továbbvitele?

Az Országgyűlés számára 2016 őszén elkészített jelentés foglalkozott részletesen a 2., 3. és 6. kérdésekkel, ezért jelen tanulmányban két szűkítést is teszünk. Egyrészt a 2011 novemberében elfogadott Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (és annak 2014 szeptemberében frissített változatának) első 5 éves időszakára koncentrálunk. Másrészt pedig ebben a jelentésben a 4., 5. és 6. kérdések kapják a nagyobb hangsúlyt, míg az 1., 2. és 3. kérdésekkel kapcsolatos válaszokat csak röviden összefoglaljuk.

A kérdésekre a válaszokat dokumentumok elemzésével, monitoringadatok elemzésével és az intézkedésekre rálátó minisztériumi dolgozókkal folytatott félig strukturált interjúk válaszainak segítségével kerestük (Az interjúra kiválasztott személyek listáját lásd az A. mellékletben.).

Ennek megfelelően a tanulmány felépítése a következő: első lépésben végigtekintjük a stratégia változásait és röviden bemutatjuk a különböző intézkedési tervek közötti különbségeket. Ezt követően a különböző intézkedéseket vizsgáljuk, elsősorban a két intézkedési terv kapcsolatára és az intézkedések eredményeire koncentrálva; majd röviden bemutatjuk, hogy a vizsgált időszakban milyen társadalmi változások következtek be; végül megfogalmazzuk a javaslatainkat.

A tanulmány jelen, második verziója az április 15-én leadott első változat megbízótól kapott észrevételekkel kiegészített változata.

1. A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia fejlődésének bemutatása

Jelen fejezetnek az a célja, hogy röviden összefoglalja a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia kialakulását és változásait, emellett külön kitérünk a monitoring rendszer fejlődésére és a stratégia működtetésében résztvevők stratégiára vonatkozó értékelésére is.

1.1. Stratégiák és intézkedési tervek összekapcsolódása

A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (a továbbiakban: MNTFS) több lépésben alakult ki, több korábbi stratégiát is kiváltott. Első lépésben ezt a folyamatot tekintjük át. Az MNTFS 5 vizsgált éve alatt két intézkedési terv is megvalósult, 2012 és 2014 között az első, 2015 és 2017 között pedig a második. Második lépésben azt vizsgáljuk, hogy az intézkedési tervek hogyan épültek egymásra, milyen változások történtek a két időszak között.

1.1.1. Stratégiák

A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia közvetlen előzménye a Roma Integráció Évtizede Program. Ennek a programnak az indulása a 2003. június 29. és július 1. között, Budapesten megrendezett, „Romák a bővülő Európában, a jövő kihívásai” című nemzetközi konferencia volt, ahol a résztvevő közép- és kelet-európai országok (Horvátország, Bulgária, Románia, Macedónia, Csehország, Szerbia, Montenegró, Szlovákia, Magyarország) kormányfői kifejezték politikai elkötelezettségüket a roma és nem roma lakosság életkörülményei között meglévő szakadék csökkentése iránt. A Világbank és a Nyílt Társadalom Intézet képviselőivel közösen abban állapodtak meg, hogy a 2005–2015 közötti időszakot a Roma Integráció Évtizedévé nyilvánítják. Az erről szóló nyilatkozatot a résztvevő országok miniszterelnökei 2005. február 2-án írták alá, Szófiában.

A Roma Integráció Évtizede Program/Kezdeményezés (a továbbiakban: RIÉP) célja volt, hogy felgyorsítsa és fenntartható módon biztosítsa a romák társadalmi és gazdasági integrációját, és egyben hozzájáruljon a romákról alkotott kép pozitív irányú átalakulásához.

A 2010-ben hivatalba lépett új kormány, Magyarország 2011-es európai uniós elnöksége alatt elfogadtatta az európai roma keretstratégiát (Nemzeti Roma Integrációs Stratégiák Európai Keretrendszerét). Az uniós roma keretstratégia jelentős mértékben épít a Roma Integráció Évtizede Programra, többek között átveszi annak négy fő prioritási területét – foglalkoztatás, oktatás, egészségügy és lakhatás –, valamint hangsúlyozza a partnerség-, a romák bevonása- és a roma integráció horizontális figyelembevételének elveit. A keretstratégia részeként minden érintett ország számára kötelező feladatként definiálódott a romák integrációját is célzó nemzeti társadalmi

felzárkózási stratégiák elkészítése, így a kormány a 2011–2020 közötti időszakra vonatkozóan elkészítette a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát.

Mindezek figyelembevételével a Kormány 2012-ben úgy döntött (49/2012. (VI. 19.) OGY-határozat), hogy a RIÉP Stratégiai Terv céljait a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiába integrálja¹. Az egységes kezelést a szegénység szempontjából érintett fő célcsoportok közti jelentős átfedés indokolja, hiszen a mintegy 750 ezer főre becsülhető hazai roma népességén belül körülbelül 500–600 ezerre tehető a mélyszegénységben élők száma. A szegénységi küszöb alatt élő kb. 400 ezer gyermek legalább fele roma származású, ráadásul a roma népesség jelentős része az ország leghátrányosabb helyzetű térségeiben koncentrálódik.

A Kormány az 1430/2011. (XII. 13.) számú határozatával elfogadta a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát, valamint annak végrehajtásáról a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervet. Magyarország így 2011 decemberében elsőként nyújtotta be az Európai Bizottságnak a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiát, mint a romák integrációját is célzó magyar nemzeti stratégiát.

Az 1603/2014. (XI. 4.) számú kormányhatározatban elfogadott frissítés (Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia II.) az alapvető célokat nem változtatta meg, de egy újabb specifikus (1.17) céllal bővült a Stratégia (1. táblázat), így már a jövedelmi egyenlőtlenségek további növekedésének megakadályozását is igyekszik elérni. Erre a kiegészítésre azért volt szükség, hogy az MNTFS II. – az Európai Bizottság által – teljes körű szegénységellenes stratégiaként is elfogadásra kerüljön. Emellett a frissített stratégia az új intézkedési tervet támasztotta alá részletesebb, frissített elemzéssel, ami az időközben befejeződött, a romák életkörülményeinek jobb megismerését célzó kutatás alapján készült. A 2015–2017 közötti intézkedési tervet az 1672/2015. (IX. 22.) számú határozatával fogadta el a Kormány.

¹ Szintén az MNTFS-be került beépítésre a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia (47/2007. (V. 31.) OGY határozat a "Legyen jobb a gyermekeknek!" Nemzeti Stratégiáról, 2007–2032.)

1. táblázat: A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia változatainak célrendszere

#	Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (NTFS I.)	Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia (MNTFS II.)
1.	A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre	A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre
1.1.	A romák, mélyszegénységben élők munkaerő-piaci integrációjának elősegítése, illetve foglalkoztatottsági szintjük emelése	A romák, tartósan rászoruló munkakerő-piaci integrációjának elősegítése, foglalkoztatottsági szintjük emelése
1.1.1.	A romák, mélyszegénységben élő aktív korúak képzettségi szintjének emelése	A roma és a tartósan rászoruló aktív korúak képzettségi szintjének emelése
1.1.2.	Gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű emberek foglalkoztatása érdekében (elsődleges munkaerőpiacon a magas élőlomka igényű ágazatok, szociális gazdaság, atipikus foglalkoztatási formák)	Gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű emberek foglalkoztatása érdekében (elsődleges munkaerőpiacon a magas élőlomka igényű ágazatok, szociális gazdaság, atipikus foglalkoztatási formák)
1.1.3.	A munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése	A munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése
1.1.4.	A közfoglalkoztatás rendszerének fejlesztése, bővítése	A közfoglalkoztatás, mint a közösségért végzett értékteremtő munka rendszerének fejlesztése, bővítése, a lehetőség szerint személyre szabott közfoglalkoztatásnak a nyílt munkaerőpiacra való átmeneti jellegének erősítése
1.1.5.	Az aktivitást erősítő, a munkavállalásra ösztönző segélyezési rendszer kialakítása	Az aktivitást erősítő, a munkavállalásra ösztönző segélyezési rendszer kialakítása
1.1.6.	A munkahely és a család összeegyeztetése és az atipikus foglalkoztatási formák támogatása	A munkahely és a család összeegyeztetése, az atipikus foglalkoztatási formák támogatásával
1.1.7.		A jövedelmi egyenlőtlenségek további növekedésének megakadályozása.
1.2.	A gyermekszegénységet, mélyszegénységet és a roma népességet célzó szakpolitikák, beavatkozások tervezését, nyomon követését, értékelését szolgáló adminisztrációs és statisztikai adatforrások, információs rendszerek fejlesztése	A szegény családban élő gyermekek és a tartósan rászoruló helyzetének javítását, továbbá a roma népességet célzó szakpolitikák, beavatkozások tervezését, nyomon követését, értékelését szolgáló adminisztrációs és statisztikai adatforrások, információs rendszerek fejlesztése
2.	A szegénység, szociális kizáródás újratemelődének megakadályozása	A szegénység, szociális kizáródás újratemelődének megakadályozása
2.1.	A gyermekek szegénységének csökkentése	A gyermekek szegénységének csökkentése
2.1.1.	A családokat érintő jóléti transzferek szinten tartása	A családokat érintő jóléti transzferek szinten tartása
2.1.2.	A gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátások, szolgáltatások elérhetőségének,	A gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátások, szolgáltatások elérhetőségének,

	minőségének, hatékonyságának fejlesztése	minőségének, hatékonyságának fejlesztése.
2.1.3.	Korai képességgondozás, kora gyermekkori nevelés, gondozás fejlesztése	A fejlődési eltérések időben történő felismerése, kezelése, a korai képességgondozás, a kora gyermekkori nevelés, gondozás fejlesztése
2.2.	A roma és mélyszegénységben élő gyerekek oktatáshoz való hozzáféréseinek javítása	A roma és tartósan rászoruló gyerekek oktatáshoz való hozzáféréseinek javítása
2.3.	Az iskolai lemorzsolódás csökkentése	A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése
3.	A társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése	A társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése
3.1.	A lakhatási körülmények, a lakhatás biztonságának javítása, lakhatási lehetőségek bővítése (bérlakás)	A lakhatási körülmények, a lakhatás biztonságának javítása, lakhatási lehetőségek bővítése (bérlakás)
3.2.	A települési és térségi szegregáció csökkentése	A települési és térségi szegregáció csökkentése
3.3.	A romák, mélyszegénységben élők és gyermekek egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása	A romák, tartósan rászoruló és gyermekek egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása
3.4.	A társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése	A társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése
3.5.	Az érintettek bevonása a programok tervezésébe, végrehajtásába, értékelésébe	Az érintettek bevonása a programok tervezésébe, végrehajtásába, értékelésébe

1.1.2. Intézkedési tervek

A stratégiához kapcsolódó intézkedési tervek fogalmazzák meg, hogy a stratégiában szereplő elveknek megfelelően, az abban foglalt célokhoz milyen konkrét lépéseken keresztül próbál eljutni a stratégia alkotója. Ezek két kormányhatározatban jelentek meg (2012–2014-re vonatkozóan az 1430/2011. (XII.13.) kormányhatározatban, 2015–2017-re vonatkozóan pedig az 1672/2015. (IX.22.) kormányhatározatban).

A két időszak intézkedési terveit áttekintve azt láthatjuk, hogy kisebb változtatások történtek csupán. A beavatkozási területek esetében különbséget jelent, hogy a 2012 és 2014 közötti, lakhatással összefüggő feladatok az intézkedések tartalmához jobban illeszkedő területi hátrányok csökkentésére való törekvés megfogalmazásával is bővültek (2. táblázat). A vizsgált időszak két intézkedési terve leginkább részletességében és kidolgozottságában tér el egymástól. Az intézkedési terv készítésére rálátó minisztériumi alkalmazottak szerint az első intézkedési terv a stratégiával egy időben készült, míg a második esetében több idő volt annak kidolgozására, valamint nagy figyelmet fordítottak arra, hogy az intézkedések megfogalmazása pontos legyen, és minden esetben legyen a kormányhatározat által kijelölt felelősök között olyan, aki tulajdonosként sajátjának érzi az adott intézkedést.

2. táblázat: Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia változatainak intézkedési tervei

2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési terv		2015–2017. évekre szóló kormányzati intézkedési terv	
Beavatkozási területek	Intézkedések száma	Beavatkozási területek	Intézkedések száma
Gyermekjólét területét érintő feladatok	11	Gyermekjólét területét érintő feladatok	12
Az oktatás területét érintő feladatok	11	Az oktatás területét érintő feladatok	19
A foglalkoztatással, képzéssel összefüggő feladatok	8	A foglalkoztatással, képzéssel, gazdasági integrációval összefüggő feladatok	20
Az egészségügy területére vonatkozó feladatok	6	Az egészségügy területére vonatkozó feladatok	10
A lakhatással összefüggő feladatok	4	Területi hátrányok csökkentésével, illetve lakhatási problémákkal összefüggő feladatok	8
A bevonással, szemléletformálással és a közbiztonság javításával kapcsolatos feladatok	15	A bevonással, szemléletformálással, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatok	13
A stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések	6	A stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések	12
Intézkedések összesen	61	Intézkedések összesen	94

A 3. táblázatban a különböző beavatkozási területek forrásokból történő részesedését mutatjuk meg, a két intézkedési terv esetében. Mielőtt azonban megvizsgálánk a tényleges arányokat, be kell mutatnunk az adatbázis összeállítása során hozott döntéseket, mivel ezek befolyásolják az eredmények értelmezését. Első jelentős különbség a két intézkedési terv között, hogy a 2012 és 2014 közötti intézkedések esetében már a ténylegesen felhasznált forrásokkal dolgozhattunk, miközben a

2015 és 2017 közötti időszakban még legtöbb esetben csak a rendelkezésre álló kereteket ismerhetjük, hiszen a projektek legtöbb esetben még nem kezdődtek el. Emellett ezek a keretek valószínűleg nem csak 2015 és 2017 közötti időszakra vonatkoznak, hanem a 2018-2020-as intézkedési terv időszakára is. Emellett problémát okoztak az intézkedési terveken áthúzódó források, mivel a rendelkezésre álló adatok alapján nem tudtuk a projektek kifizetéseit időarányosan bontani, így ezek az első intézkedési tervhez kerültek. Ezen okok miatt nem érdemes az összegek tényleges nagyságát összehasonlítani,² csak a táblázatban is bemutatott belső arányokat és éves átlagos összegeket. A második intézkedési terv éves átlagos keretösszegeinek meghatározásakor az uniós finanszírozású projektek kereteit a 6 évre osztottuk el, hiszen várhatóan ezekből a keretektől valósul meg a 2018-2020. évi intézkedési terv is.

Elsősorban azokat a forrásokat vettük figyelembe, amelyek a monitoring jelentésekben az adott intézkedéshez, beavatkozási területhez kapcsolódnak. Kihagytuk azonban azokat a forrásokat, amelyeknek csak egy általunk nem ismert, de feltehetően kis részét használták az intézkedés eredményeinek eléréséhez (pl. ÁROP 1.1.19. keretében készült a lakhatási stratégia). Abban az esetben, ha egy forrás több beavatkozási területhez is kapcsolódott, akkor nem bontottuk fel, hanem a forráshoz legjobban illeszkedő beavatkozási területhez kapcsoltuk (pl. Társadalmi felzárkózást segítő programok költségvetési előirányzat több beavatkozási területhez is kapcsolódik, de csak a stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések között vettük számításba). A hazai források is problémát jelentettek, hiszen a költségvetési törvényekben nem mindig vannak program szinten nevesítve a források (pl. praxisprogramok az Országos Tisztifőorvosi Hivatal (OTH) költségvetésében), ezekben az esetekben egyedi döntések alapján kerültek be források (pl. mivel más programok hazai forrásai is beépültek az OTH költségvetésébe, ezért itt az egész költségvetést beemeltük a források közé). Mindezek azt jelentik, hogy az elemzés eredményeit megfelelő óvatossággal kell kezelni, és hogy megfelelő adatbázisok rendelkezésre állása esetén az eredmények megbízhatósága javítható.

Ezek után megvizsgálhatjuk az intézkedési tervek források szerinti belső arányait. Ami mindkét intézkedési terv esetén azonnal megfigyelhető, az a foglalkoztatással összefüggő feladatok magas aránya – az első intézkedési tervben a források 68%-a, a másodikban 75%-a került erre a területre. Ez a közfoglalkoztatási program és az egyéb munkapiaci programokra (munkahelyvédelmi akcióterv, munkapiaci képzések) költött magas hazai és uniós források eredménye. A területi hátrányok mérséklésére fordítható források aránya is növekedett a második intézkedési tervben. A

² Mindemellett a az első intézkedési tervhez 915 milliárd forintot lehetett hozzákapcsolni, a második intézkedési tervhez pedig 2000 milliárd forintot.

foglalkoztatás 8 százalékpontos emelkedése a többi terület relatív visszaesésével jár együtt – a gyermekjóléti intézkedések súlya 15 százalékról 8-ra csökkent, az oktatásé majdnem 8 százalékról 5,3 százalék alá.

Hasonló változásokat mutatnak az éves átlagos keretösszegek is, miközben a teljes intézkedési terv keretösszege emelkedett, ennek jelentős részét az okozta, hogy munkapiacra fordítható források majdnem duplájukra nőttek (emelkedett a közfoglalkoztatásra fordított költségvetési forrás és nagy uniós projektek is elkezdtek működni, pl. GINOP-5.1.1.). Hasonlóan megduplázódott a területi hátrányok enyhítésére fordítható éves keretek nagysága és a bevonásra, szemléletformálásra fordítható éves átlagos források mérete. Csökkent viszont a gyermekjóléti területre és az oktatási feladatokra fordítható források nagysága, ezek közül az előbbi jelentősen – 47 milliárd forintról 28 milliárdra.

3. táblázat: Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia változatainak intézkedési tervei – források megoszlása

2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési terv			2015–2017. évekre szóló kormányzati intézkedési terv		
Beavatkozási területek	források megoszlása (%)	éves átlagos keretösszeg (millió Ft)	Beavatkozási területek	források megoszlása (%)	éves átlagos keretösszeg (millió Ft)
Gyermekjólét területét érintő feladatok	15,34%	47 607	Gyermekjólét területét érintő feladatok	8,13%	28 319
Az oktatás területét érintő feladatok	7,93%	24 594	Az oktatás területét érintő feladatok	5,28%	18 633
A foglalkoztatással, képzéssel összefüggő feladatok	66,36%	205 932	A foglalkoztatással, képzéssel, gazdasági integrációval összefüggő feladatok	75,80%	438 070
Az egészségügy területére vonatkozó feladatok	5,88%	18 232	Az egészségügy területére vonatkozó feladatok	3,44%	18 153
A lakhatással összefüggő feladatok	3,73%	11 564	Területi hátrányok csökkentésével, illetve lakhatási problémákkal összefüggő feladatok	6,33%	21 797
A bevonással, szemléletformálással és a közbiztonság javításával kapcsolatos feladatok	0,53%	1654	A bevonással, szemléletformálással, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatok	0,76%	3163
A stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések	0,24%	730	A stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések	0,27%	921
Intézkedések összesen	100,00%	310 313	Intézkedések összesen	100,00%	529 055

Megjegyzés: A 2012 és 2014 közötti intézkedések esetében, ahol lehetett, a ténylegesen kifizetett összegeket vettük számba, a 2015 és 2017 közötti intézkedések esetében legtöbbször csak a kereteket tudtuk összegyűjteni. Az átlagszámításnál a második intézkedési terv esetében a kereteket 6 évre osztottuk szét, mivel ugyanazokból a keretből kell megvalósulniuk a 2018 és 2020 közötti intézkedéseknek is.

1.2. Monitoring- és értékelési rendszer fejlődése

A stratégiához kapcsolódó monitoring- és jelentési rendszer két nagy részből áll. Egyik része a program monitoring-rendszer, aminek az a célja, hogy éves rendszerességgel jelentse az egyes intézkedések előrehaladását. A másik része a társadalmi felzárkózáshoz kapcsolódó indikátorrendszer, ami országos szintű, aggregált adatok segítségével méri a felzárkózási folyamat előrehaladását.

A két ellenőrzési rendszer összekapcsolva a hatások elemzésének is két logikus eleme (egyik: milyen tevékenységek történtek az intézkedésekben, másik: milyen folyamatok zajlanak a társadalomban), de egyelőre hiányoznak közülük az összekötő kapcsok, az értékelések, amelyek összekötnék az intézkedések eredményeit a felzárkózási folyamatokkal, az intézkedés hatásaival (lásd később).

1.2.1. Program monitoring rendszer

Az Intézkedési Terv monitoringjával kapcsolatos kötelezettségek magukban az intézkedési tervekben kerültek rögzítésre. E szerint az érintett minisztereknek az Intézkedési Tervben foglalt feladatok végrehajtásáról – 2012-től kezdődően – évente tájékoztatót szükséges készíteniük a stratégiáért felelős miniszter³ részére, március 15-ig. Az emberi erőforrások minisztere a tájékoztatók alapján – 2012-től kezdődően – évente jelentést készít a Kormány részére az Intézkedési Tervben foglalt feladatok végrehajtásáról, május 31-i határidővel.

A monitoring rendszer elsődleges célja tehát egyrészt a kormányzat információkkal való ellátása, ezzel támogatva a végrehajtott programokra vonatkozó döntéshozatalt. Emellett a monitoring rendszerben előállított indikátorok és a jelentés nyilvánosságra kerülnek és letölthetők az interneten keresztül, így ezek ösztönző és tájékoztató funkciót is betöltenek.

A programmonitoring-rendszer kialakításának támogatása a Társadalmi Felzárkózási és Cigányügyi Tárcaközi Bizottság (TFCTB) keretein belül létrehozott Monitoring munkacsoport feladata volt. Az intézkedés nyomon követési és jelentési rendszer első változata 2013. február 15-ig jött létre a KPMG közreműködésével. Ez alapján készült el a 2013-as, 2014-es és 2015-ös nyomonkövetési jelentés.

Az MNTFS II. új intézkedési tervéhez igazodva, 2015-ben a program-indikátorrendszer is felülvizsgálatra került, együttműködésben az intézkedésekért felelős minisztériumok szakértőivel (lásd Kiss és Puskás [2016]). Az ennek során kialakításra került monitoringindikátorok részletes és strukturált publikálására először idén, 2017-ben kerülhet sor, amennyiben a jelentés-tervezet egyeztetési folyamata sikeresen lezárul.

1.2.2. Értékelések

³ Az MNTFS idején ez a közigazgatási és igazságügyi miniszter, a MNTFS II. idején pedig az emberi erőforrások minisztere.

Az értékelések feladata annak vizsgálata, hogy a beavatkozások, projektek milyen mértékben járultak hozzá a hatásokhoz és a stratégia céljainak megvalósulásához. Ennek részletes vizsgálata jelenleg hiányzik a stratégia hatás követési rendszeréből, de kialakítása jelenleg is folyik. Az értékelésekkel szembeni legfontosabb elvárás az, hogy a felzárkózási szempontok megjelenjenek az értékelés szempontrendszerében. Ez az egyik oka, hogy nem lehet egy az egyben felhasználni a különböző EU által finanszírozott fejlesztések keretében született értékeléseket, hiszen azok fókuszában ritkán áll a projektek társadalmi felzárkózásra gyakorolt hatása. A másik oka annak, hogy nem elegendőek az EU-s projektekhez kapcsolódó értékelések, hogy a hazai forrásokból megvalósuló intézkedések aránya is jelentős, és ezek esetében külön értékelések lebonyolítására lehet szükség.

1.2.3. Indikátorrendszer

Az indikátorrendszer célja, hogy a társadalmi környezet alakulásáról megfelelő képet adjon. Az indikátorrendszer első változatát a TÁRKI készítette el, 2012-ben. Az indikátorrendszer összeállítása során kifejezett cél volt, hogy az önmagában alkalmas legyen egy nyomon követési jelentés szinte teljes összeállítására. A TÁRKI munkatársai 2014 novemberére készítették el a 2009–2012-es időszak társadalmi folyamatainak elemzését, az indikátorrendszerre alapozva (Gábos *et al.* [2014]).

A második intézkedési terv idején a TÁRKI által készített indikátorrendszert felülvizsgálták, hiszen már annak 2012-es kialakításakor nyilvánvaló volt, hogy szükség van további fejlesztésekre, biztosítandó a javasolt indikátorrendszer adatokkal való teljes feltöltése és a gyakorlati tapasztalatok alapján az indikátorrendszer esetleges korrekciója is. A KSH a rendelkezésre álló statisztikai adatok figyelembevételével elvégezte az indikátorrendszer felülvizsgálatát és javaslatot tett a módosításokra, melyek igazodnak az MNTFS II. céljaihoz, s támaszkodnak a KSH által a közelmúltban közzétett, a hozzáférhető etnikai adatok körének bővítését és javítását célzó fejlesztések eredményeire. Az átalakított indikátorrendszer a 2013–2015. évekre vonatkozó adatokkal, a megváltozott mutatókhoz kapcsolódó metainformációkkal újult meg, ez alapján készült a tanulmány 3. része. Az indikátorrendszer fejlesztésével kapcsolatos egyeztetések folyamatban vannak.

Látható, hogy a monitoring rendszer folyamatosan fejlődik – az intézkedési tervekkel együtt fejlődik a program monitorozási rendszere, az indikátorrendszer is a fejlesztés második körén van túl. Az egyetlen hiányzó elemet az értékelések jelentik, amelynek a rendszere jelenleg kialakítás alatt áll.

1.3. A stratégia hozzáadott értéke

Ahhoz, hogy egy stratégia ne csak egy papír legyen a fiókban, ahhoz a területen dolgozók számára elvégzendő feladatnál többet kell adnia. Ennek megismeréséhez az interjúk során külön kérdeztük, hogy a stratégia megvalósításának szervezését végző, a különböző intézkedések végrehajtására rálátó

szereplők számára mi a stratégia hozzáadott értéke, mit ad hozzá a munkájukhoz. A beszélgetések során az adott személyek legtöbb esetben csak egy-egy elemet emeltek ki, de az említések összességéből kirajzolódik egy átfogó kép a stratégia szerepéről.

Mit ad és mit nem ad a stratégia a végrehajtásért felelős államtitkárságnak?

A stratégia segíti a belső kohéziót. Egyik fontos szerepe a stratégiának, hogy az államtitkársághoz tartozó különböző főosztályok munkáját még jobban összeilleszti, közös keretbe foglalja. Szervezi a munkájukat.

A stratégia logikai rendbe szedi a feladatokat. Emellett strukturáltan, logikai rendben összeszedi azokat a tevékenységeket, melyek a szakterülethez tartoznak, összefoglalja a feladatokat. Emiatt az uniós tervezést is segíteni tudta, lehetőséget jelentett arra, hogy az elmúlt időszak intézkedései közül felkarolja a sikereseket és azokat továbbvigye a következő fejlesztési ciklusba (gyerekházak, gyerekesély program).

A stratégia segít a különböző szakterületeken gyűjtött tapasztalatok beépítésében. Azzal hogy a felzárkózási szakterület a stratégia kapcsán több területtel együttesen dolgozik, egyrészt bevonja a többi szakterület ötleteit, tapasztalatait, forrásait, másrészt eléri, hogy a többi szakterület is felelősnek érezze magát a felzárkózási folyamatok segítésért.

A generált tartalmak segítik a közös munkát. A stratégia részeként generált jelentések, monitoringadatok is hasznosak, hiszen a jelentésekből tudnak a különböző szakterületek szereplői egymás előrehaladásáról. Az indikátorok is hasznos információt jelentenek befelé és ütköztetési lehetőséget kifelé, hiszen ezen keresztül a szakterület dolgozói rálátnak különböző területek munkájára és eredményeire.

Mit ad és mit nem ad a többi szereplő számára?

Segít saját stratégiájuk megvalósításában. Az államtitkárságon kívüli szereplők számára a saját stratégiájuk megvalósításához jelent segítséget, hiszen könnyebb előrelépést elérni azokban az elemekben, amelyek megjelennek a stratégiában, így több döntésben, mintegy horizontálisan meg tud jelenni szempontként a társadalmi felzárkóztatás.

A stratégia segít összefogni elaprózódott területeket. A több államtitkársághoz, esetleg minisztériumhoz tartozó szakterületek közös munkájához nagy segítséget jelent a stratégia, különösen a létrejött monitoring és határterületi munkacsoportok. Mindemellett éppen a határterületeken nehéz felelősöket találni, akik felvállalnák adott területen az előrelépések szervezését. Tipikus példái az ilyen szétagprózódó területnek a lakhatási kérdések, amelyekben öt minisztériumnak és hivatalnak kellene együttműködni az eredmények eléréséhez.

A stratégia segít együttműködések kialakítani. Ahogy az később látszani fog, a stratégia intézkedései között kevés az igazán integrált, több tárca vagy államtitkárság által közösen végrehajtott intézkedés. Ezek általában nehezen kivitelezhetőek, a minisztériumok zártsága miatt. Megoldást jelenthet a Társadalmi Felzárkózási és Cigányügyi Tárcaközi Bizottság (TFCTB), ahol nagyobb nyilvánosság előtt lehet tető alá hozni az együttműködések. Mindemellett vannak természetesen sikeres együttműködések: nagyon szoros a kapcsolata a felzárkózási területnek az oktatási területtel, sikeres volt az együttműködés az EFOP – GINOP lehatárolásnál, vagy az EFOP – TOP lehatárolásnál. Szükség van ugyanakkor az együttműködések további erősítésére, hiszen továbbra is vannak párhuzamosságok a fejlesztések között. Erre példa a munkapiaci képzések, a 300 ezer fős tartósan munkanélküli célcsoportra több oldalról, kb. 600 milliárd forintnyi támogatással várnak programok, amikbe összesen kb. 800 ezer embert kellene bevonni.⁴ Ha nem egyeznek meg, és határolják le jól a különböző támogatások fókuszát, akkor egymással versengve fogják bevonni a különböző programokba a célcsoport tagjait.

A monitoringrendszer cselekvésre ösztönöz. Nagy előnye az éves monitoring rendszernek, hogy évről évre emlékeztet a fókusz megtartására és mivel minden évben jelenteni kell, hogy mennyivel sikerült adott intézkedésben előrehaladni, ösztönzi az előrehaladást is.

A tevékenységeken nem változtat. Mindezek mellett a legtöbb interjúalany arról számolt be, hogy a stratégia nélkül is elvégeznék azokat a tevékenységeket, amelyek az intézkedési tervekben szerepelnek. A stratégia inkább csak összeszedi, összeilleszti az egyébként is futó programokat.

Nem segít források szerzésében. Bár az adott szervezeti egységen belül segít hivatkozási alapként, a forrásszerzésben még mindig mindenki egyedül érvel: legyen az költségvetési tárgyalás vagy EU-s források intézkedéshez illesztése.

Központi kormányzaton kívül nincs hatása. Már megyei szinten sem ismerik, pedig nekik is ebben a logikában kellene dolgozniuk. Így továbbra is azt csinálják, amire pályázni lehet, és nem arra pályáznak, amit csinálni kellene.

1.4. Összefoglalás, megállapítások

Ebben a fejezetben áttekintettük a stratégia kialakulásának körülményeit és az elmúlt 5 évben történt változásokat. Külön hangsúlyt fektettünk a monitoringrendszer változásának és a stratégia hozzáadott értékének vizsgálatára, ez utóbbit az interjúk során kérdeztük meg a stratégiában érintettektől.

⁴ Interjú elhangzott adatok.

Az áttekintés eredményei a következők:

- **A stratégia fejlődik:** egyre jobban megalapozott és részletesebb információk állnak rendelkezésre ahhoz, hogy tervezni lehessen az intézkedéseket, egyre több területtel sikerül kapcsolatot és közös munkát kialakítani, egyre fejlettebb a monitoring- és az indikátor rendszer.
- **A stratégia összefogó jellege erős:** felhasználja a szakterületek futó programjait, nem szünteti meg feltétlenül a párhuzamosságokat, nem fogalmaz meg elvárt értékeket az intézkedésekhez. Ezeket azonban olyan kompromisszumoknak tekinthetjük, amelyek a működőképességhez kellenek és a stratégia fejlődésével esetleg változni tudnak.
- **A stratégiának jó esélye van horizontális célként beépülni a különböző szakterületek gondolkodásába:** ebben segít a monitoringrendszer fegyelmező szerepe és az, hogy a szakterületi stratégiák megvalósításához a stratégia hivatkozási alapként szolgál a felzárkóztatási tevékenység esetében. Ezáltal nő jelentősen a stratégia hozzáadott értéke.

2. Beavatkozási területek eseményei és eredményei

Ebben a fejezetben beavatkozási területenként tekintjük át az intézkedéseket, azok céljait és az elért eredményeket. Nagy hangsúlyt fektetünk annak vizsgálatára, hogy a különböző időszakok intézkedései miként kapcsolódnak össze, továbbá az esetleges fókuszváltásokra és hasonló beavatkozási logikájú intézkedések együtt kezelésére. A beavatkozási területek beosztásánál a 2015–2017-es intézkedési tervben használt besorolást alkalmazzuk.

2.1. Gyermejjólét

A kora gyermekkorban szerzett hátrányok kihatnak a gyermek egész életére, ezek a hátrányok szorosan összefüggnek a szülők nevelési képességeivel és a gyermek szocioökonómiai hátterével (lásd erről többek között *Sanders és Morawska* [2006], *Surányi* [2010] összefoglalóit).

Ezzel összhangban a stratégia első és második változatában is jelentős szerepet kaptak a gyermejjóléti szolgáltatások és intézkedések. Az első intézkedési tervben 11, a második intézkedési tervben pedig 25 alintézkedés tartozott ehhez a beavatkozási területhez.

2.1.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz

A gyermejjóléti intézkedések a stratégiában kevés kivétellel a „2.1 A gyermekek szegénységének csökkentése” célhoz tartoznak. Az első intézkedési tervben ennél nem is történt az intézkedések mélyebb alábontása, de a második, 2015–2017 közötti intézkedések már specifikusabb célokhoz kötődtek, amelyek az alábbiak:

- 2.1.1. A családokat érintő jóléti transzferek szinten tartása
- 2.1.2. A gyermejjóléti, gyermekvédelmi ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése
- 2.1.3. A fejlődési eltérések időben történő felismerése, kezelése, a korai képességgondozás, a kora gyermekkori nevelés, gondozás fejlesztése

Az intézkedések legnagyobb része új szolgáltatások kialakításán vagy meglévő szolgáltatások és ellátások átformálásán keresztül próbálja javítani a hátrányos helyzetű gyermekek helyzetét, jövőjét. A 4. táblázat mutatja a különböző intézkedési tervek céljait és a különböző intézkedések előzményeit, az átadott hivatalos dokumentumok alapján. Ettől bizonyos esetekben eltértünk, ha az intézkedések logikája megkívánta.

4. táblázat: Gyermekjóléti területet érintő intézkedések céljai és előzményei

Intézkedési terv	Intézkedés kódja és rövid neve	2.1.	2.1.1.	2.1.2.	2.1.3.	2.2.	3.3.	Előzmény az előző intézkedési tervben
Intézkedési terv 2012–2014	I.1. Gyerekházak létesítése	x						
	I.2. Gyerekesély programok kiterjesztése	x						
	I.3. Bölcsődei férőhely bővítése	x						
	I.4. Nyári étkeztetés bővítése, ingyenes étkeztetés kiterjesztése	x						
	I.5. RGYK felülvizsgálata	x						
	I.6. Szociális szolgáltatások elérhetővé tétele szegregátumokban	x						
	I.8. Roma helyettes és nevelő szülők	x						
	I.9. Megelőző pártfogás kidolgozása és bevezetése a gyermekvédelemben	x						
	I.10. Javítóintézeti tevékenység sztenderdizálása és új férőhelyek létrehozása	x						
	I.11. Gyermekszegénység mérésére alkalmas indikátorrendszer	x						
Intézkedési terv 2015–2017	I.1.a. A családi és a munkahelyi feladatok összeegyeztetésének támogatása – napközbeni ellátás fejlesztése			x				I.3.
	I.1.b. A családi és a munkahelyi feladatok összeegyeztetésének támogatása – rugalmasabbá tétel			x				I.3.
	I.2. Kora gyermekkori intervenció megerősítése				x			
	I.3.a. Védőháló a családokért			x				
	I.3.b. Kisközösségek fejlesztése			x				
	I.4.a. Gyermekétkeztetés bővítése, kedvezményezetti kör kiterjesztése			x				I.4.
	I.4.b. Szünidei étkezés /élelmiszersegély biztosítása					x		
	I.4.c. Gyermekétkeztetés kedvezményezetti körének kiterjesztése			x				
	I.5.a. A gyermekek veszélyeztetettségének korai felismerése, korai beavatkozás			x				I.9.
	I.5.b. Veszélyeztetett gyermekek családban tartásának elősegítése, szakellátásba kerülésük megelőzése			x				
	I.5.c. A szülői attitűd és képességek fejlesztése			x				
	I.6.a. A gyermekbántalmazás minden formájának visszaszorítása			x				
	I.6.b. A gyermekbántalmazás minden formájának visszaszorítása			x				
	I.6.c. A veszélyeztetett és családjukból kiemelt gyermekek egészséges lelki fejlődése			x				
	I.7. Roma nevelőszülők képzése, az ellátásra szoruló			x				I.8.

roma gyermekek megfelelő elhelyezése							
I.8.a. Integrált térségi gyerekprogramok támogatása a kedvezményezett járásokban			x		x		
I.8.b. Integrált térségi és Biztos Kezdet gyermekprogramok támogatása			x				
I.8.c. Gyermekek esélyeit növelő helyi/térségi projektek szakmai-módszertani támogatása			x				
I.9.a. Kistelepüléseken élő gyerekek esélyeinek növelése			x				
I.9.b. Kistelepüléseken élő gyerekek esélyeinek növelését szolgáló programokhoz kapcsolódó infrastrukturális háttér biztosítása			x				
I.10.a. Biztos Kezdet szolgáltatások fejlesztése			x				
I.10.b. Biztos Kezdet Gyerekházak további működtetése				x			
I.11. A gyermekjóléti és a családsegítő szolgáltatások áttekintése			x				
I.12.a. Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság belépési feltételeinek módosítása		x					I.5.
I.12.b. A hátrányos helyzet fogalmának és szabályozásának áttekintése			x				

A következőkben célonként és beavatkozási logika szerint csoportosítva tekintjük át röviden az intézkedéseket, kiemelve az intézkedési terveken átívelő intézkedések változásait és kapcsolatait. Az első intézkedési terv intézkedéseit tartalmuk vagy folytatásuk alapján soroljuk be a különböző részcélokba.

2.1. cél: A gyermekek szegénységének csökkentése

Az első intézkedési terv I.11. intézkedése a gyermekszegénység mérésére alkalmas indikátorrendszer kialakításával és folyamatos karbantartásával járult hozzá a gyermekszegénység elleni küzdelemhez. Az intézkedés eredményeit a VII. beavatkozási terület intézkedései között mutatjuk majd be részletesebben.

2.1.1. cél: A családokat érintő jóléti transzferek szinten tartása

Ehhez a célhoz tartozik a bölcsődei férőhelyek bővítése és az óvoda előtti napközbeni ellátások rugalmasságának és elérhetőségének javításán keresztül a családi és a munkahelyi feladatok összeegyeztetésének támogatása. A két intézkedési terv között megváltozott az intézkedések fókuszja és a korábbi kora gyermekkori fejlesztéssel szemben 2015 és 2017 között már a kisgyerekes anyák munkavállalásának elősegítése vált az elsődleges céllá.

- A 2012–2014-es intézkedési tervben az **I.3.** intézkedés keretében oldották meg a statisztikai adatgyűjtést (hány hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermek ellátása történik az egyes szolgáltatási formákban) és vezették be a bölcsődében a hátrányos helyzetű (a fajlagos összeg 105%-a) és a halmozottan hátrányos helyzetű (a fajlagos összeg 110%-a) gyermekek ellátása utáni differenciált finanszírozást. Emellett sor került az intézkedés keretében egy 2,2 milliárd forintos keretösszegeből egyrészt 8 meglévő intézmény felújítására, korszerűsítésére az Észak-Magyarországi régióban (586 férőhely), másrészt 4 intézmény bővítésére, amelyekben összesen 172 új férőhely jött létre.
- A 2015–2017 intézkedési tervben az **I.1.a-b.** intézkedésekkel folytatódik a családi és a munkahelyi feladatok összeegyeztetésének támogatása. Az ezen intézkedéshez kapcsolódó TOP- és VEKOP-kiírások megjelentek, de a tényleges fejlesztések még nem kezdődtek meg. Tovább erősíti a fókuszváltást, hogy az alintézkedés eredményeképpen a bölcsődében, mini bölcsődében a fenntartó a napi nyitvatartási időn kívül ügyeletet is biztosíthat, ezáltal pedig az intézmény jobban tud igazodni a szülő igényéhez, munkaidejéhez.

Ehhez a célhoz tartoztak továbbá a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (RGYK) való jogosultság felülvizsgálatát célul kitűző intézkedések:

- 2012 és 2014 között az **I.5.** intézkedés eredményeként, a 2012. október 1-jén hatályba lépett módosítás alapján a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményhez kapcsolódó pénzbeli támogatást 2012 novemberétől természetbeni támogatásként kellett nyújtani. A módosítás következtében 2014-ben a kedvezményben részesülő közel 500 ezer gyermek a korábbi pénzbeli ellátást természetben, tanszer, ruhanemű és készétel vásárlására alkalmas Erzsébet-utalvány formájában kapta, mellyel a támogatás felhasználása célzottabbá vált.
- a 2015–2017-es intézkedési tervben pedig az **I.12.a.** alintézkedés kapcsolódott a támogatás felülvizsgálatához, aminek eredményeként a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény keretében kapott természetbeni támogatás 2017-től emelésre és differenciálásra került (HH/HHH-s gyerekek évente két alkalommal 6500 forintot, a csak RGYK-s gyerekek 6 ezer forintot kapnak).

Összességében tehát az RGYK egyre inkább célzott formában adja a támogatásokat, de ennek ellenére az RGYK-ra jogosultak száma jelentősen csökkent (lásd keretes írás).

Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyerekek számának változása

A TÁRKI végzett kutatást annak vizsgálatára, hogy miért csökkent jelentősen a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben (RGYK) részesülők száma (Farkas [2015]). A csökkenés jelentős, 2011 és 2014 között közel 100 ezer fővel csökkent (592 375 főről 494 334 főre) számuk. A kutatás során azt a hipotézist is vizsgálták, hogy a célzott korosztály (0–24 évesek) csökkenése mennyiben magyarázhatja az RGYK-s gyerekek számának csökkenését. Eredményeik szerint helyi szinten (megye, kistérség) van kapcsolat a két változás között, de a makroszinten a korosztály csökkenése (4,8%) csak kismértékben tudja magyarázni az RGYK-s gyerekek számának csökkenését. Eredményeik szerint a csökkenés hátterében – Farkas [2015] alapján – legnagyobb részben az áll, hogy a korábbi RGYK-ban részesülők egy főre eső jövedelme kismértékben a jogosultsági küszöb fölé emelkedett (a TÁRKI kutatása során végzett interjúk alapján gyakran legfeljebb 5 ezer forinttal, nem ritkán néhány száz forinttal haladja meg azt), amitől ugyan életkörülményeik nem javultak, jogosultságukat mégis elvesztették. RGYK-ra olyan fiatalok jogosultak, akik olyan családban nőnek fel, ahol az egy főre eső havi jövedelem nem haladja meg az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének (önym.) 130%-át (2015-ben: 37.050 Ft), speciális esetekben 140%-át (ez körülbelül 40 ezer forint volt 2015-ben). Ez a küszöbérték változatlan maradt 2009 óta, és az önym. is változatlan 2008 óta.

2.1.2. cél: A gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése

Ehhez a célhoz tartoznak a kistélepüléseken élő, hátrányos helyzetű gyermekeket és szüleiket célzó szolgáltatások – foglalkozások, felzárkózás segítése – körének növelését célul kitűző intézkedések, amelyek eredményeként javulhatnak a gyerekek képességei, majd később iskolai előmenetelük.

Ilyen szolgáltatást nyújthatnak a **járási szinten szerveződő gyerekesély** programokat tartalmazó intézkedések:

- 2012 és 2014 között az I.2. intézkedés tartalmazta a gyerekesély programokat (TÁMOP-5.2.3), amelyek komplex programként egyaránt tartalmazták: szolgáltatások koordinációját, egészségügyi prevenciót, Biztos Kezdet Gyerekházak indítását, közösségi-, szabadidős- és sportprogramokat, iskolai felzárkózást segítő programokat, iskolai szociális munkát, ifjúsági információs pontokat és fiatalok pályaorientációját. Az intézkedés eredményeként a fejlesztésbe vont 23 leghátrányosabb helyzetű kistérségben több mint 80 ezer fő fordult meg a program szolgáltatásainak valamelyikén (időközi értékeléseket lásd keretes írásban).

Gyerekesély programok (GYEP) időközi értékelése

A Husz Ildikó által szerkesztett kötet (Husz [2016]) nem klasszikus értelemben vett értékelés, hiszen a komplex gyerekesély programokat támogató kiemelt projekt (TÁMOP 5.2.1.) munkatársai készítették, saját megfogalmazásuk alapján is inkább tekinthető tapasztalatok összefoglalásának, miszerint milyen célok elérésére volt képes a komplex program, ha rövid ideig, projekt környezetben valósították meg.

A szerzők kiemelik, hogy a helyi projektek jelentősen függtek a helyi erő- és érdekviszonyoktól, a megvalósítók személyes tulajdonságaitól, felkészültségétől és elkötelezettségétől, így minden projekt sajátos volt. A GYEP olyan kistérségekben valósult meg, amelyekben minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáférés nem volt megoldott, amelyeknek oka egyrészt a szakemberek hiánya (pl. fejlesztő pedagógus), másrészt pedig a jelen lévő szakemberek (pl. védőnők) túlterheltsége volt. A kistérségek városaiban valamivel jobb volt a szolgáltatásokkal való ellátottság, azonban a kistérség falvaiból a városok megközelítése a családok számára nehézkes volt és drága. Mindezek jelentős esélyhátrányokat okoztak az ott élő gyerekek egészséges fejlődése és képességeik kibontakoztatása terén. A komplex kistérségi gyerekesély program ezeket a hátrányokat igyekezett enyhíteni.

A pályázat 3 körben vonta be a programba a kistérségeket: az első két kör esetében a futamidő 3 év volt, míg a pályázat kiírásának csúszása miatt a harmadik – egyben legrosszabb helyzetű – kör térségeinek mindössze két év állt rendelkezésére a programjuk megvalósításra. Az eredmények ennek megfelelően egyelőre főként minőségi ismérvekkel mérhetők, hiszen a projektek 2-3 éves futamideje alatt nem reális elvárás számszerűsítható hatások kimutatása.

Az eddig eltelt viszonylag rövid időszak tapasztalatai alapján a szerzők arra a megállapításra jutottak, hogy a kistérségi gyerekesély programok összességében sikeresen teljesítették a velük kapcsolatban megfogalmazott szakpolitikai célkitűzéseket, azaz részben új, hiánypótló szolgáltatások indításával, részben pedig a meglévők fejlesztésével és elérésük javításával hozzájárultak a célterületen élő gyermekek és családjaik felzárkózási esélyeinek növeléséhez. Ugyanakkor a humán kapacitás-problémákat a program összességében, a projekt alapú szervezésnek köszönhetően a vártnál kevésbé tudta kezelni. A keresett szakmákban a helyi szabad kapacitások igen szűkösek, így a szolgáltatások humánerőforrás-fejlesztése gyakran az alapellátás belső kapacitás-bővítésével, az ott dolgozók túlmunkájának megfizetésével, vagy (új szolgáltatás esetén) az onnan való átcsábításával történt. Kistérségi szinten így a foglalkoztatott szakemberek száma kevésbé nőtt, míg a meglévők leterheltsége fokozódott, de legalább a szakemberek elvándorlását lehetett csökkenteni.

Emellett a szerzők fontos eredményként értelmezték, hogy a gyerekesély programnak egyes területeken sikerült pozitív változást elindítani a helyi döntéshozók és szolgáltatók szemléletében. Elkezdtek értékelni a humán erőforrás és koragyermekkori fejlesztéseket, a gyermekjóléti szolgáltatások esetében is sikerült elválasztani a támogató és a hatósági funkciókat.

Helyi programok tervezésekor legtöbb esetben nagyobb hangsúlyt kapott a térségi központok fejlesztése, mint a leginkább rászorult településeké. A központok ezen dominanciáját a támogató projektnek az egyeztetések során sok kistérségben sikerült enyhítenie és szakmai szempontokat részben érvényesítenie (ezzel csökkenteni a területi egyenlőtlenséget). De így is maradtak egyrészt ellátatlan területek, másrészt a szinergikus hatások létrejötte az nem kedvezett, hogy minden településre szerveztek valamilyen kis szolgáltatást. A szerzők értelmezésében komplex projektek összességében tehát 10-25 településes kistérségekben működtek a legjobban, több településnél kevés volt a forrás, kevesebb településnél pedig túl sok.

- 2015 és 2017 között az **I.8.a-c.** intézkedések tartalmazzák az integrált térségi programokat. Eltérés az előző intézkedési tervben véghezvitt fejlesztésekhez képest, hogy kiterjesztés történt, így a korábbi 23 HH térség helyett 31 kedvezményezett járásban fog megvalósulni a program ebben a ciklusban a szolgáltatások nyújtásában, koordinációjában központi szerepet kapnak az újonnan kialakított család- és gyermekjóléti szolgálatok. Ezzel kapcsolatban abban reménykednek, hogy ez javítja a prevenciót, valamint a térségi programok fenntarthatóságát, emellett azt is várják ettől a változástól, hogy a nagyobb források segítik majd a család- és gyermekjóléti szolgálatokat abban, hogy alapfeladataikat jobb minőségben lássák el. Az intézkedéshez kapcsolódó kiemelt projekt (EFOP-1.4.1.) már megkezdte a működését, a helyi programok pályázatait (EFOP-1.4.2.) még elbírálás alatt állnak.

Ebbe a beavatkozási logikába illeszkednek az 1000 és 4000 lakos közötti településeken szerveződő **Gyerekházak** is:

- 2012–2014 között az **I.1.** intézkedés tartalmazta az új Gyerekházak létrehozását, amelyek 2011-től a kistérségi komplex gyerekesély programok részeként jöttek létre (TÁMOP-5.2.3-A-11,12; TÁMOP-5.1.1-11.). A Biztos Kezdet Gyerekházak előkészítését és szakmai, módszertani folyamattámogatását pedig a kiemelt projekt (TÁMOP-5.2.1.) támogatta. 2012-től az uniós projekt lezárultával a Biztos Kezdet Gyerekházak működését hazai forrás biztosítja és a Gyerekházak a gyermekvédelmi törvény szolgáltatási rendszerének részévé váltak (a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló, 1997. évi XXXI. törvény 2013. január 1-jei hatállyal módosult ez irányban). A KSH által gyűjtött adatok szerint a Gyerekházakat rendszeresen igénybe vevő gyermekek száma 2016-ban összesen 2611 fő volt .
- Látva a gyerekházak hatásait (lásd keresetes írás) 2015–2017 között ezen intézkedés folytatása az **I.10.a-b.** intézkedés, amely új gyerekházak létrehozását (EFOP-1.4.3. a szolgáltatásokra és EFOP-2.1.2. az infrastrukturális fejlesztésekre) és a már működő gyerekházak hazai forrásból történő fejlesztését támogatja.

A gyerekházak mellett az új, 2015–2017 között megjelenő „Jó kis hely” elnevezésű szolgáltatások is ehhez a beavatkozási logikához tartoznak (**I.9.a-b. intézkedések**), azzal a különbséggel, hogy ezek 1000 fő alatti szolgáltatáshiányos településeket céloznak, ahol nő vagy nem csökken a gyerekszám. Ezeken a településeken cél alacsonyküszöbű, a gyermekek életszakaszaihoz illeszkedő, az életszakaszváltások problémáin átsegítő, integrációt erősítő szolgáltatásokat létrehozni. Veszélyezteteti a program megvalósulását, hogy a gyerekházak és "Jó kis helyek" létesítésére közös forrás áll rendelkezésre (EFOP-1.4.3.), emiatt nem biztosított, hogy mindkét szolgáltatásból az eredetileg tervezett számban valósul meg. Az infrastruktúra fejlesztéséhez pedig az EFOP-2.1.2. kiírás fogja biztosítani a forrásokat, azok számára, akik nyertek a szolgáltatásokat nyújtó első pályázaton.

Külön csoportját jelentik azok az intézkedések, amelyek a hátrányos helyzetű gyerekek közétkeztetéshez való hozzáférésén keresztül javítják az egészségi állapotukat. Gyakorlati tapasztalat ugyanis, hogy a mélyszegénységben élő családok gyermekei közül többen is csak az iskolában esznek főtt ételt, illetve időnként a teljes táplálékukat az iskolai étkezések jelentik.

- Ezért 2012 és 2014 között az **I.4.** egyik alintézkedése a nyári étkeztetés bővítésével, másik alintézkedése pedig az étkeztetés középiskolákra történő előkészítésével foglalkozott. Az első sikeres volt – egyre nagyobb költségvetési forrásokat sikerült az ügy érdekében állítani (2014-ben már 52 milliárd forintot) és 2013-ban az alintézkedés keretében a nyári gyermekétkeztetést biztosító települések száma 1 400-ra (LHH 500) emelkedett. Az étkezésben részt vevő gyerekek száma mintegy 110 ezer (közülük 45 ezer LHH településen él). Ellenben 2014-ig sem történt meg az ingyenes és kedvezményes étkeztetés középiskolai tanulók részére történő kiterjesztése.
- 2015–2017 között az **I.4.a-c.** alintézkedéseken keresztül folytatódott a kedvezményes és ingyenes gyermekétkeztetés kiterjesztése. Továbbra is sikerült biztosítani a szünidei étkeztetést, ennek megfelelően sor került a Gyermekvédelmi Törvény módosítására, melynek alapján 2016. január 1-jétől az önkormányzatok kötelezően ellátandó feladata lett valamennyi rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek ingyenes étkeztetése az iskolai szünetekben. Ez az intézkedés mintegy 221 ezer főt érint, ezzel a lehetőséggel – az önkormányzati adatszolgáltatás alapján – 142 ezer gyermek él. További kiterjesztésére (óvodára és bölcsődére vonatkozó jogosultsági szabályok átvezetése általános- és középiskolai évfolyamokra) azonban egyelőre nincs szabályozási koncepció.

Biztos Kezdet program hatásvizsgálata

A gyerekházak az alacsony végzettség és a szegénység újratermelődésének megállítását célozzák, a sikeresebb iskolai előmenetelhez szükséges kognitív és szociális készségek fejlesztésével és a szülőknek e készségek otthoni fejlesztésében való segítségével.

Balás et al. [2016a] eredményei szerint a gyermekeken már látszanak a gyerekházak hatásai. A gyerekházzal kapcsolatban lévő intézmények (különösen az óvodák) érzékelik a gyerekek jobb szociális képességeit, könnyebb alkalmazkodó képességét, nagyobb szókincsét és jobb mozgásképességét. Az is kiderült azonban, hogy ezen, a gyermekekre gyakorolt kedvező hatások csak abban az esetben várhatóak, ha szülők és gyermekek rendszeresen járnak a gyerekházba.

Az eredmények visszaigazolták a szerzők várákozásait abban is, hogy a szülők nevelési kompetenciái is fejlődtek, nagyobb eséllyel alakították ki napi rutint gyerekeik életében és tanultak meg gyerekeikkel játszani, erősödött az elfogadó, szeretetteljes, önállóságra és rendre szoktató szülői magatartás. Fejlődött az együttműködési készség is, ami kiterjed az intézményekre, a segítő szakemberekre és a többi gyerek szüleine is. Emellett csökkent az elszigeteltségük, kiterjedt kapcsolati hálójuk kezdett el kiépülni.

A kora gyermekkorra koncentráltó programoknak hosszú távon van igazán jelentős hatása és a kora gyermekkori fejlesztést vizsgáló nemzetközi programok megtérülése 2,38 és 12,9 között szóródott, ezen hasznok forrása a magasabb végzettség, jobb munkapiaci elhelyezkedés, kevesebb bűnelkövetés. Ennek eredményeként a 680 695 forintos gyerekenkénti költség hosszú távon 1,62 és 8,78 millió Ft-nyi társadalmi hasznot eredményez gyerekenként 20–30 éves időtávon. Figyelembe véve, hogy 2014-ban összesen 1700-nál is több rendszeres résztvevő volt a gyerekházakban, ez a bruttó gazdasági haszon 2,75 és 14,93 milliárd forint közé eshet az éves befektetésekre vetítve. Ezek a becslések konzervatívak, mivel nem számolnak a gyerekházak számos járulékos hatásával a szülők vagy a testvérek vonatkozásában, illetve a magyar munkaerőpiacon jellemző képzettségi bérprémium mértékénél kisebb angolszász értékekkel számolnak csak.

A veszélyeztetett gyerekeket több intézkedés is célozza. Ezek közül az elsőben a családi konfliktusok jobb kezelésén keresztül igyekeznek csökkenteni a veszélyeztetett gyerekek számát.

- 2012 és 2014 között az **I.6.** intézkedés keretében a TÁMOP-5.4.9. intézkedés alapvető célja a szociális és gyermekjóléti alapellátások fejlesztése volt olyan szolgáltatás, szolgáltatáskoordináció kialakításával, amely a lakosság problémáira komplex megoldást nyújt, problémacentrikus és rövid reakcióidejű. Ennek keretében 42 pályázat működött.
- a 2015 és 2017 közötti időszakban az **I.3.a–b.** intézkedés hasonló célokat fogalmaz meg (bár hivatalosan nem folytatása az I.6.-nak), olyan komplex szolgáltatások nyújtását szervezi, amelyek krízishelyzetek kezelését, illetve kialakulásuk megelőzését szolgálják és egyszerre

több oldalról és egymás hatását erősítve kezelik a problémákat. Az ehhez kapcsolódó mindkét konstrukció (EFOP-1.2.1. és EFOP-1.3.5.) szerződéskötési szakaszban van. Az EFOP-1.2.1. „Védőháló a családokért” projektjei keretében tervezett szolgáltatások kiterjednek majd a konfliktusok kezelésével kapcsolatos támogató szolgáltatásokra, gyermeknevelési tanácsadásra, a család és a munka összeegyeztetését szolgáló programokra. Az EFOP-1.3.5. „Társadalmi szerepvállalás erősítése a közösségek fejlesztésével” önkéntes koordinátorok bevonásával vagy közösségfejlesztő programok megvalósításának támogatásával helyi kisközösségek szerveződését segíti majd.

A hátrányos helyzetű gyermekek részére nyújtott szolgáltatások minőségének javítását célozza az **I.11.** intézkedés, amelynek célja a gyermekjólét és a családsegítő szolgáltatások – a 2016. január 1-től bevezetésre került – összevonásának előkészítése volt. A változtatások alapján a családsegítés csak gyermekjóléti szolgáltatással integráltan – egy szervezeti és szakmai egységben – működhet, amitől az erőforrások hatékonyabb elosztását remélik.

A két tervezési időszakban több intézkedés is foglalkozott a gyermekvédelmi szakellátás rendszerének fejlesztésével.

A 2012–2014 intézkedési tervben ide kapcsolódik az **I.9.** intézkedés, amely a megelőző pártfogás bevezetését tartalmazta, melynek célja a bűnismétlés, és ezen keresztül a további bűnelkövetés megelőzése. A megelőző pártfogásra vonatkozó szabályok 2015. január 1. napján léptek hatályba. A megelőző pártfogás bevezetése viszont plusz feladatként jelentkezett a pártfogó felügyelők tevékenységében, és új feladatot jelentett a járási gyámhivatal számára is.

Ugyanebben az időszakban (2012–2014) került sor a javítóintézeti ellátás sztenderdizálásának előkészítésére az **I.10.** intézkedésben, amelynek során megtörtént a javítóintézeti ellátás szakmai tevékenységeinek sztenderdizálása, a javítóintézeti nevelésre vonatkozó szakirodalmi bibliográfia összegyűjtése, a hazai javítóintézetekben a bűnmegelőzés és bűnismétlés megelőzését szolgáló bevált jó gyakorlatok összegyűjtése és 9 tanulmányban történő bemutató elemzése.

A 2015–2017 intézkedési tervben az **I.5.a-c.** intézkedések szintén a veszélyeztetett vagy családból kiemelt gyerekeket célozzák, de a számukra létrehozott szolgáltatások – megelőzés, pszichés támogatás – elérhetőségének és minőségének javulásán keresztül. Ehhez egyrészt a gyermekvédelmi szakellátási intézményekben, javítóintézetekben szakmai munkakörökben dolgozók, másrészt kiemelt megelőzendő a vérszerinti szülők részére szervezett képzéseken keresztül terveznek eljutni. Azonban a kiemelt projektek késése miatt (EFOP-3.8.2. és EFOP-1.9.4.) egyik program sem kezdődött el.

Hasonlóan az előző intézkedésekhez, az 2015–2017 közötti **I.6.a-c.** alintézkedésekben is a gyermekvédelmi ellátórendszerben, szakmai munkakörben dolgozók részére szerveznek képzéseket, de a bántalmazás témakörében (pl. áldozat típusú gyermek, szexuálisan bántalmazott gyermek, eltérő szexuális identitású gyermek, internetes zaklatás áldozatai), valamint megtörténik a

gyermekprostitúció, gyermekkereskedelem megelőzését, továbbá az ellene való fellépést célzó továbbképzési program kidolgozása és térítésmentes biztosítása is. Ezen intézkedés megvalósítása is az EFOP-3.8.2. kiemelt projekt késésén múlik.

Képzéseken keresztül valósulnak meg a roma nevelőszülők bevonását célzó intézkedések is:

- 2012 és 2014 között az **I.8.** intézkedés tartalmazta, amelynek eredményeként a TÁMOP-5.4.10. keretében 1785 nevelőszülő szerzett komplex záróvizsgát OKJ-s nevelőszülő képzésen, közülük 22 új roma nevelőszülő (az 1785 vizsgázó már működő, de képzést korábban nem kapó nevelőszülő volt).
- 2015 és 2017 között az **I.7.** intézkedés folytatja a képzéseket, de a forrást biztosító kiemelt projekt (EFOP 3.8.2. „Szociális humán erőforrás fejlesztése”) még nem kezdte meg működését.

Össességében tehát több intézkedés sorsa is függ az EFOP-3.8.2. kiemelt projekt késésén, amit a projektgazda, a Nemzeti Rehabilitációs és Szociális Hivatal (NRSZH) megszüntetése okozott.

A hátrányos helyzet fogalmának (belépési feltételek) és a hozzá kapcsolódó szabályozás felülvizsgálatát tűzte ki célul az **I.12.b.** intézkedés, amihez a Világbank készített egy összehasonlító tanulmányt (lásd keretes).

HH/HHH-besorolás változásának hatásai

2013. szeptember 1-jével megváltozott a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzet definíciója. A változások több szinten történtek:

- a köznevelési ágazattól (és közoktatási törvényből) átkerült a definíció a szociális ágazathoz (és gyermekvédelmi törvénybe);
- a rossz anyagi helyzetet jelző rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény mellett egy további, hátrányt megjelenítő feltétel (szülők végzettsége, foglalkoztatási helyzete; elégtelen lakókörülmény) teljesülése is szükséges;
- a halmozottan hátrányos helyzetű gyerekek besorolásához az RGYK-n kívüli feltételek (szülők végzettsége, foglalkoztatási helyzete; lakókörülmény) közül kettőnek kell egyidejűleg teljesülnie;
- a kategóriába már 0 és 25 éves kor között tartoznak fiatalok (tehát bölcsődétől egyetemig használható a kategória).

Balás et al. [2016b] vizsgálata alapján a változás motivációja az ágazatokon átívelő, együttműködést segítő definíció megalkotása mellett a kategóriák szűkítése (anyagi helyzet önmagában ne jelentsen hátrányos helyzetet) és bővítése (a nevelésbe vettek és az utógondozottak bevonása) is.

A definíció mellett több olyan körülmény is megváltozott, ami befolyásolhatta a szülők motivációját, hogy kezdeményezzék gyermekeik HH és/vagy HHH kategóriába sorolását. A korábbi programok (IPR, óvodáztatási támogatás), amelyek ezen a módon ösztönözték a HH/HHH számának növekedését, megszűntek, az újabb programok (új EU-s programok) pedig még nem indultak el. Emellett az intézményi környezet – KLIK megalakulása – megváltozása is messzebb vitte az intézmények fenntartását attól a szinttől, ahol a gyerekek besorolása (helyi jegyző) történik.

Az összes hatás (definíció, ösztönzők, intézményi és gazdasági környezet változása) eredményeként a HH-gyerekek száma felére csökkent, a HHH-gyerekek száma pedig 25%-kal csökkent. A változások azonban területileg egyenlőtlenül következtek be – határ menti területeken (és az lhh-térségekben) nem csökken arányaiban úgy a HH- és HHH-gyerekek száma, mint a megyeszékhelyeken vagy nagyobb településeken. Ezt erősíti, hogy azokban a megyékben, ahol általában magas a munkanélküliség, a foglalkoztatási feltétel sokkal gyakrabban jelenik meg a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzet odaítélésében. Emellett a szerzők azt is megállapították, hogy az alapítványok és az egyházi iskolák esetében kisebb mértékben csökkennek az arányok, de ebben még kérdés, hogy ez ezen iskolák sajátos gyerekösszetételével vagy azzal magyarázható, hogy a KLIK-fenntartású intézmények számára kevésbé elérhető a gyerekek bejelentését leginkább ösztönző Integrált Pedagógiai Rendszer-program.

Az OKM-adatbázis segítségével azt is vizsgálták, hogy a HHH-sok számában történt változás jelentős része a tanulók cserélődésével valósult meg, de az új HHH-s tanulók családi háttere és kompetenciaeredményei jobbak, mint azoké, akik 2014-ben már nem tartoznak HHH-s kategóriába. Azok pedig, akik HHH-kategóriában maradtak, rosszabb családi háttérrel rendelkeznek és rosszabb kompetenciaeredményeket érnek el, mint bármelyik másik tanulói csoport.

A változások eredményeként tehát egy szűkebb csoportot jelent a hátrányos helyzet és halmozottan hátrányos helyzet, mint korábban, és a kategória nem céloz annyira jól, mivel akik kikerültek, azoknak valószínűleg nagyobb szüksége lenne a támogatásokra, mint azoknak, akik bekerültek.

2.1.3. cél: A fejlődési eltérések időben történő felismerése, kezelése, a korai képességgondozás, a kora gyermekkori nevelés, gondozás fejlesztése

Az ehhez a célhoz kapcsolódó intézkedések a 0–3 évesek esetében szeretnék a kora gyermekkori észlelhető fejlődési eltérések szűrésében résztvevők számát emelni.

Ezt – a 2015 és 2017 közötti időszakban – az **I.2.** intézkedésben megfogalmazott feladatok segítik: a gyermekkori intervencióban résztvevő több szakterület közös fellépését segítő szabályozási- és finanszírozási átalakítások; a közös szakmai protokollok kidolgozása; közös gyermekút alkalmazása; egységes szűrési, mérési, értékelési rendszer kialakítása; szakemberek képzése. Az ehhez tartozó projekt (EFOP-1.9.5.) a támogatási szerződés aláírását követően, 2017 januárjában kezdte el működését.

A kora gyermekkori szűrések helyszínei lehetnek a gyerekházak, így ehhez a célhoz is kapcsolódnak a 2015–2017-es időszakban, a **I.10.a–b.** intézkedésekből létrejövő új (lásd korábban) és hazai forrásból már működő gyerekházak.

3.3. cél: A romák, mélyszegénységben élők és gyermekek egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása

Egyetlen olyan intézkedés (**I.4.b.**) található a 2015–2017 intézkedési tervben a gyermekjóléti beavatkozási területen, ami nem a 2.1. célhoz kapcsolódik, és a szünidei étkeztetésben részesülő rászoruló gyerekek egészségi állapotának javítását célozza, élelmiszersegélyek biztosításával. Az intézkedés a Rászoruló Személyeket Támogató Operatív Programon (RSZTOP) keresztül valósul meg, de egyelőre még nem kezdte el működését.

2.1.2. Intézkedések eredményei – összefoglalás

Ahogy az előző részekben látni lehetett, ezen a beavatkozási területen az eredmények legtöbbje 2016 előtti – egyes eredmények átnyúltak ugyan a 2015–2017 közötti intézkedési terv idejére, de gyakorlatilag csak az első intézkedési tervnek vannak egyelőre eredményei. Ennek hátterében az EFOP megkésett indulása, a háttérintézmények átszervezése (és az emiatt elszenvedett további késések) és a programértékelés nehézségei állnak. Az eredmények összefoglalása során két nagy csoportba soroljuk az eredményeket: szolgáltatásfejlesztés, ellátások átalakítása.

Szolgáltatásfejlesztés

A bölcsődék és a nappali ellátások esetében több felzárkózást segítő eredményről is beszámolhatunk. Változott a szabályozás:

- differenciált finanszírozás kialakítása,

- ügyeletes nyitvatartás lehetőségének szabályozása.

Emellett történtek fejlesztések is: 2,2 milliárd forintos keretösszegeből részint 8 meglévő bölcsőde felújítása, korszerűsítése, mely 586 férőhelyet érint; másrészt 4 intézmény bővítése, összesen 172 új férőhely létrehozásával.

Az integrált **gyerekesély** programok komoly fejlesztéseket vittek véghez. 2014 végéig több mint 44 ezer gyerek vett részt az integrált térségi gyerekesély programok esélyteremtő szolgáltatásaiban, 60%-uk hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű. A programok az LHH-térségekben 1500 szakembernek is munkát adtak.

A gyerekházak esetében is több területen történtek előrelépések, amelyek segítik a felzárkózási törekvéseket. Szabályozás területén két eseményt kell kiemelnünk:

- a gyerekházak állami finanszírozásba kerültek,
- a gyerekházak gyermekvédelmi törvényben a gyermekjóléti alapellátás részei lettek.

A fejlesztések hatására pedig a gyerekházakat rendszeresen igénybe vevő gyermekek száma 2014-ben összesen 2507 fő volt.

A **gyermekjóléti** szolgáltatásfejlesztésre a „Családsegítő és gyermekjóléti szolgáltatásokhoz való hozzáférés erősítése” pályázat (TÁMOP-5.4.9.) keretében összesen 42 projekt kezdhetette meg működését 2012-t követően. Szabályzási területen pedig a családsegítő és gyermekjóléti szolgálatok összevonását emelhetjük ki, ami jobb információáramlást és hatékonyabb erőforrás-felhasználást eredményezhet.

A gyermekvédelmi szakellátás szabályozásának részeként kidolgozásra került a megelőző pártfogás mint új feladat. A fejlesztések eredményeként pedig szttenderdizálták a javítóintézeti szakellátást. Emellett – a TÁMOP-5.4.10. keretében – 1785 nevelőszülő szerzett komplex záróvizsgát OKJ-s nevelőszülő képzésen, közülük 22 új roma nevelőszülő (az 1785 vizsgázó már működő, de képzést korábban nem kapó nevelőszülő volt).

Ellátás-fejlesztések

A rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény szabályozása több ponton is változott:

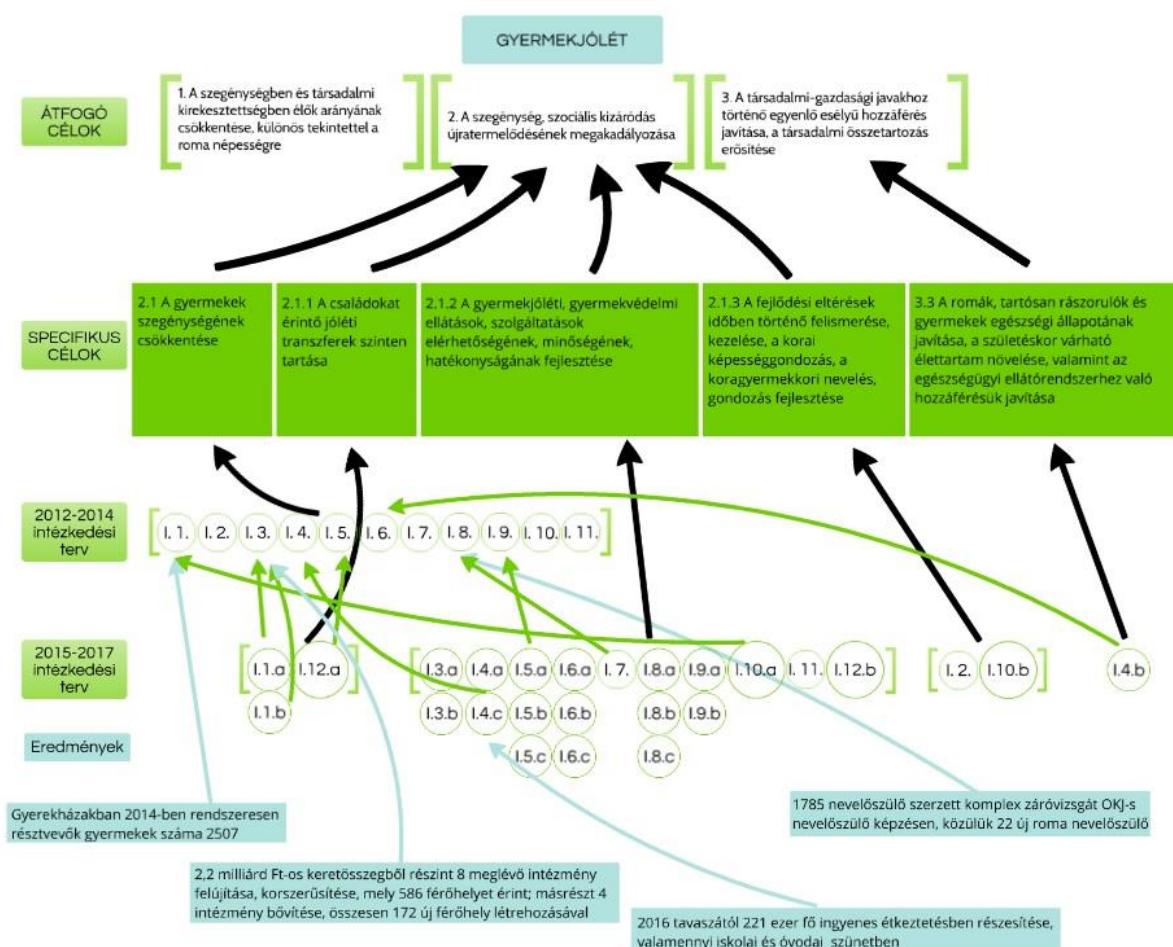
- 2014-ben a kedvezményben részesülő – közel 500 ezer – gyermek a korábbi pénzbeli ellátást természetben, tanszer, ruhanemű és készétel vásárlására alkalmas Erzsébet-utalvány formájában kapja, mellyel a támogatás felhasználása célzottabbá vált.
- 2017-től emelésre és differenciálásra került sor (HH/HHH magasabb összeget kap, mint RGYK magában).

A HH/HHH kategória belépési kritériumainak áttekintéséhez elkészült a szabályozást előkészítő tanulmány.

Kedvezményes és nyári étkeztetésben 2013-ban az alintézkedés keretében a nyári gyermekétkeztetést biztosító települések száma 1400 volt (ebből 500 volt LHH-kistérségben). Az étkeztetésben részt vevő gyermekek száma mintegy 110 ezer (közülük 45 ezer LHH-településen él). **Ez tovább bővült**, mivel az önkormányzatok kötelezően ellátandó feladata lett valamennyi rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű gyermek, összesen legalább mintegy 221 ezer fő ingyenes étkeztetésben részesítése, valamennyi iskolai szünet összesen 70 munkanapján. Az RSZTOP-ból nyújtott élelmiszersegélyek késésben vannak.

Az intézkedéseket, célokat és az eredményeket szemlélteti az 1. ábra.

1. ábra: Gyermekjóléti beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei

Megjegyzés: a fekete nyilak az intézkedések és célok kapcsolatát, a zöld nyilak az intézkedések közötti kapcsolatokat mutatják, a világoskék nyilak pedig az eredményeket kapcsolják az intézkedésekhez.

2.2. Oktatási területet érintő feladatok

A köznevelési rendszerrel szemben elvárás, hogy képes legyen különböző szocioökonómiai háttérű tanulókat felkészíteni a munkapiac és az élet kihívásaira. Nemzetközi felmérések alapján a magyar közoktatási rendszer nehezen boldogul a felzárkóztatás kihívásaival. Részben ezen problémának a feloldására, a vizsgált 5 év alatt a köznevelés rendszere teljesen átalakult, melynek lépései a teljesség igénye nélkül:

- kötelezővé tették az óvodába járást 3 éves kortól,
- tankötelezettség idejének 16 éves korra csökkentése,
- az új NAT bevezetése (erkölcstan, minden napos testnevelés, lexikális tudás előtérbe helyezése),
- pedagógus-életpályamodell bevezetése (minősítési rendszerrel),
- tanfelügyeleti rendszer bevezetése,
- központi tankönyvírás és -elosztás,
- az állam két lépésben átvette az iskolák fenntartását, KLIK és tankerületek létrehozása.

Ezen lépések mindegyike jelentősen befolyásolhatta a köznevelési rendszer szerepét a felzárkózási folyamatokban (pozitív vagy negatív irányba egyaránt), ami nehezíti az intézkedések hatásainak megítélését. Az oktatási terület jelentőségét azonban jól mutatja, hogy mindkét intézkedési tervben jelentős számú intézkedés tartozott ehhez a területhez (2012–2014 között 11 intézkedés, 2015–2017 között összesen 38 alintézkedés).

2.2.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz

Az oktatási területen megfogalmazott intézkedések elsősorban a 2. célkitűzéshez – „A szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása” – kapcsolódnak, ezen belül is leginkább a következő specifikus célokhoz:

- 2.2. A roma és tartósan rászoruló gyerekek oktatáshoz való hozzáférése javítása
- 2.3. A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése

Az is nagyon gyakori, hogy egyes intézkedések mindkét specifikus célhoz kapcsolódnak (lásd 5. táblázat), ezért az ehhez a két célhoz tartozó intézkedéseket együtt tárgyaljuk.

5. táblázat: Oktatási területet érintő intézkedések céljai és előzményei

Intézkedési terv	Intézkedés kódja és rövid neve	2.1.2.	2.2.	2.3.	3.2.	3.3.	3.4.	Előzmény az előző intézkedési tervben
Intézkedési terv 2012–2014	II.1. Gyermekjóléti szolgáltatások elérhetővé tétele			x				
	II.2. IPR-felkészítés, kiegészítő illetmény			x				
	II.3. Tanodák létrehozása			x				
	II.4. Iskolai lemorzsolódás csökkentése			x				
	II.5. Roma ösztöndíjak működtetése, értékelése		x					

	II.6. Ösztöndíj - IPR összehangolás		x				
	II.7. Pedagógus képzési követelmények fejlesztése		x				
	II.8. Roma szakkollégiumok működtetése és fejlesztése	x					
	II.9. Felsőoktatási mentori szolgáltatás		x				
	II.10. Felzárkózási pedagógiai programok		x				
	II.11. Sportterek fejlesztése		x				
Intézkedési terv 2015–2017	II.1.a. A hátrányos helyzetű gyermekek 3 éves kortól történő óvodába járásának infrastrukturális és személyi feltételeinek megteremtése		x				I.3.
	II.1.b. A hátrányos helyzetű gyermekek 3 éves kortól történő óvodába járásának infrastrukturális és személyi feltételeinek megteremtése		x				I.3.
	II.2. HHH-gyermekek óvodába utazásának megoldása	x	x				
	II.3.a. A hátrányos helyzetű gyermekek 3 éves kortól történő óvodába járásának módszertani támogatása komplex programokkal		x	x			
	II.3.b. A hátrányos helyzetű gyermekek 3 éves kortól történő óvodába járásának módszertani támogatása komplex programokkal		x	x			
	II.3.c. A hátrányos helyzetű gyermekek 3 éves kortól történő óvodába járásának módszertani támogatása komplex programokkal		x				I.3.
	II.4. A köznevelés hátránykompenzáló képességének növelése		x	x			
	II.5. A pedagógus-életpályamodellben elismerhető legyen a hátrányos helyzetű tanulók nevelése		x	x			
	II.6.a. Befogadó nevelés gyakorlatának erősítése, szakmai támogatása, alulteljesítő intézmények komplex fejlesztése		x	x			
	II.6.b. Az oktatás hátránykompenzációs szerepének javítása		x				
	II.6.c. A korai iskolaelhagyás megelőzését célzó program a szakképzésben			x			II.4.
	II.7.a. A korai iskolaelhagyás megelőzését szolgáló intézkedések			x			II.4.
	II.7.b. Roma lányok felzárkózásának segítése			x			
	II.8. Az SNI-tanulók minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása			x			II.4.
	II.9.a. HH-helyzetű és roma tanulók iskolai sikerességét elősegítő programok működtetése, továbbfejlesztése		x	x			II.5.
	II.9.b. Az Arany János Kollégiumi Program, az Arany János Kollégiumi-Szakiskolai Program és az Arany János Tehetséggondozó Program továbbfejlesztése			x			II.5.
	II.9.c. Tanodaprogramok támogatása		x	x			
	II.9.d. Második Esély Típusú fejlesztések		x	x			
	II.9.e. Kortárs segítői mentorhálózat kialakítása		x	x			

II.9.f. Szakképzési tanulmányi ösztöndíj							
II.10.a. Pedagógusok felkészítése a befogadó nevelési gyakorlat alkalmazására, elősegítésére		x	x				
II.10.b. Pedagógusok felkészítése a befogadó nevelési gyakorlat alkalmazására, elősegítésére			x			x	
II.11. Iskolai szociális munka bevezetése	x						
II.12. A pedagógusképző intézmények és a HH-gyerekeket eredményesen nevelő köznevelési intézmények/tanodák közötti együttműködés ösztönzése		x				x	
II.13.a. Hátrányos helyzetű, kiemelten roma hallgatók diplomaszerezésének támogatása		x					
II.13.b. Hátrányos helyzetű, kiemelten roma hallgatók diplomaszerezésének támogatása			x				
II.14. A hallgatói ösztöndíj- és juttatásrendszer általános reformja		x					
II.15.a. Hátrányos helyzetű fiatalok egészséges életmódját elősegítő program					x		
II.15.b. Hátrányos helyzetű fiatalok diák- és szabadidősportban való részvételének támogatása					x		
II.16.a. Tehetséggondozás a HHH-, illetve roma gyermekek, tanulók körében		x					
II.16.b. Tehetséggondozás a HHH-, illetve roma gyermekek, tanulók körében		x					
II.16.c. Tehetséggondozás a HHH-, illetve roma gyermekek, tanulók körében		x					
II.16.d. Tehetséggondozás a HHH-, illetve roma gyermekek, tanulók körében		x					
II.17. Az egész életre kiterjedő tanulás támogatása			x				
II.18. A gyermekek teljes iskolai életútjának követésére alkalmas informatikai rendszer megteremtése		x					
II.19. Meg kell vizsgálni az iskolai hátrányokat befolyásoló intézményi körülményeket							

A következőkben célonként és beavatkozási logika szerint csoportosítva tekintjük át röviden az intézkedéseket, kiemelve az intézkedési terveken átívelő intézkedések változásait és kapcsolatait. Az első intézkedési terv intézkedéseit tartalmuk vagy folytatásuk alapján soroljuk be a különböző célokba.

2.1.2. cél: A gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése

A köznevelési intézményekben jelenlévő szociális munkások összekapcsolják a gyermekjóléti szolgáltatásokat és az iskolákat, ezzel segíthetik, hogy a hátrányos helyzetű tanulókhoz eljussanak a

szükséges szolgáltatások. Ennek elősegítése érdekében a **II.11. intézkedés (2015–2017)** célja, hogy kidolgozza az óvodai és az iskolai szociális segítség szakmai tartalmát, meghatározza a fenntartásához és rendszerszerű elterjesztéséhez szükséges humán- és pénzügyi erőforrásokat, kialakítsa a köznevelési intézményekkel és a család- és gyermekjóléti szolgáltatással közös eljárásrendet.

Az intézkedés megvalósításához az EFOP-3.2.9. kiíráson tudtak a család- és gyermekjóléti központok pályázni. A jogosult 50 pályázat értékelése még folyamatban van. A támogatást nyert pályázatokban dolgozó szociális segítők az EFOP-1.9.4-16. kiemelt projekt fogja szakmailag támogatni. De 2016 januárjától az iskolai szociális munkás, valamint a gyermek- és ifjúságvédelmi felelős munkakör (választható munkakörként) is bekerült a finanszírozott nevelő-oktató munkát közvetlenül segítő munkakörök közé, így a hátrányos helyzetű tanulói arány figyelembevételével az intézményeknek lehetőségük nyílik ezen szakemberek foglalkoztatására, hazai forrásból is.

Ehhez a célhoz tartozik még a 2015–2017 közötti **II.2. intézkedés**, de ezt logikája miatt inkább a **2.2. célnál** tárgyaljuk.

2.2. cél: A roma és tartósan rászoruló gyerekek oktatáshoz való hozzáféréseinek javítása

és

2.3. cél: A végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentése

Annak hogy a két célt együtt kezeljük, több oka is van: egyrészt, hogy a két cél sok esetben logikailag is összetartozik, a roma és tartósan rászoruló gyerekek minőségi oktatásához való hozzáférést úgy lehet leginkább javítani, ha a számukra elérhető köznevelési intézmények fejlesztésen esnek át. Ami egyben segít csökkenteni az adott intézményekben a végzettség nélküli iskolaelhagyást is. A célok eléréséhez a következő beavatkozási logikákon keresztül vezet az út:

- óvodákon;
- komplex intézményfejlesztési programokon;
- köznevelési ösztöndíjakon, kollégiumokon;
- felsőoktatási ösztöndíjakon, kollégiumokon;
- lemorzsolódás előrejelzésén;
- képzéseken;
- tanodákon, második esély programokon.

Óvodák

A korai *óvodáztatás* az egyik legjobb lehetőség arra, hogy minél fiatalabb korban elkezdődhessen a hátrányos helyzetű gyerekek felzárkózása és a szülőkkel történő közös munka. Ezen keresztül lehet a

gyerekek későbbi iskolai pályafutásában sikeresen csökkenteni a lemorzsolódás valószínűségét. Ennek egyik része az óvodai férőhelyek bővítése, egyben a fizikai elérhetőség javítása:

- A 2012–2014-es intézkedési terv **II.1.** intézkedése két fontos lépést tett annak érdekében, hogy a 3 éves kortól kötelező óvodába járás zökkenőmentesen zajljék le: egyrészt az óvodai férőhelyigény településszintű összesítését végezte el 2011 novemberéig. Másrészt kapcsolódó infrastrukturális beruházások keretében, a regionális operatív programok forrásaiból – 15 milliárd forintból –, a nevelési intézmények fejlesztésével új óvodai csoportszobákat alakítottak ki, 5439 férőhellyel.
- A második intézkedési terv időszakában a **II.1.a.** alintézkedés a felelős az óvodai férőhelyek bővítéséért, felhasználva a 2014–2020 időszakban a vonatkozó TOP/VEKOP-fejlesztéseket. A köznevelési szakterületet érintő átalakítások okán az EFOP fejlesztési konstrukciók tervezése, megvalósítása jelenleg fel van függesztve, így a programok még nem indultak el.

A hátrányos helyzetű gyerekek óvodához való hozzáférését hivatott javítani a 2015–2017 időszak **II.2.** intézkedése (2.1.2. célhoz is tartozik). Ennek keretében az EMMI és a Belügyminisztérium 2015 őszén felmérést készített arról, hogy milyen közlekedési nehézségeket és költségeket okoz óvodák elérése, különös tekintettel arra, ha gyaloglótávolságon kívül van. Az adatok feldolgozása nyomán további tárcaközi egyeztetések szükségesek a feladatok, teendők megfogalmazásához.

Az óvodák esélyteremtő szerepének javítását, módszertani fejlesztését célozzák a következő intézkedések:

A 2015–2017-es tervezési időszakból a **II.1.b.** és a **II.3.b.** alintézkedések az óvoda és a családi napközi esélyteremtő szerepének és hátránykompenzációs képességének további erősítését szeretné elérni a képzésekkel és támogató szolgáltatásokkal. Ezt a szakmai támogatást és képzéseket nyújtó EFOP-3.1.1. „Kisgyermekkorai nevelés támogatása” című kiemelt projekt valósítja meg. Ezt egészíti ki az EFOP-3.1.9. „Kisgyermekkorai nevelés intézményi támogatása” című felhívás, melynek keretében óvodákat, illetve családi napköziket fenntartó szervezetek kaphatnak támogatást, pedagógiai programjuk továbbfejlesztésére és a hátránykompenzációt elősegítő rendezvények megtartására.

Szintén az óvodák esélyteremtő munkáját hivatottak segíteni a **II.3.a.** alintézkedés keretében létrejövő Esélypontok, és a körülöttük szervezendő innovációs hálózatok, amelyek hálózati tanulás révén képesek használható tudást közvetíteni a feladatban érintett hátrányos helyzetű gyermekeket nevelő intézmények között. A kiírás nem került meghirdetésre, a megvalósítás ebben az esetben késik.

A második intézkedési tervben a **II.3.c.** alintézkedés megvalósítása az EFOP-3.1.3. „Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása” című konstrukció. Ebben az eltérő fejlődési ütemű gyermekek inkluzív nevelése, személyiségfejlesztése, a jó gyakorlatok terjesztése történik. A képzések célcsoportját azon intézmények képezik, ahol az ellátott hátrányos helyzetű vagy rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek aránya meghaladja a 15%-ot

és/vagy az adott intézmény társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott településen van. A konstrukció támogatási szerződése 2016. december 23. napján aláírásra került.

A második intézkedési terv **II.4.** intézkedése tartalmazza a képességkibontakoztató és integrációs felkészítést, valamint óvodai fejlesztő programok továbbfejlesztését. Az intézkedést az Oktatási Hivatal valósítja meg, az EFOP-3.1.3 „Társadalmi felzárkózási és integrációs köznevelési intézkedések támogatása” című kiemelt projekt keretében, összesen 4,2 milliárd forintból. A projekt megvalósítása során a tervek szerint 550 óvoda kerül bevonásra, továbbá 1100 óvodapedagógus továbbképzése valósul meg.

Komplex programok

A köznevelési intézmények olyan komplex *esélyteremtő pedagógiai programokat* működtethetnek, amelyek révén sikeresen javíthatják a rászoruló tanulók számára elérhető oktatás minőségét és ezen keresztül csökkenthetik a hátrányos helyzetű tanulók korai iskolaelhagyásának valószínűségét.

- Az első intézkedési terv **II.2.** intézkedése a korábbi időszakban óvodákra és iskolákra kiterjedő Integrációs Pedagógiai Rendszer (IPR) továbbműködtetésének támogatását tűzte ki célul. A KLIK megalakulása után a támogatási rendszer kettévált. A KLIK fenntartásában lévő köznevelési intézmények saját költségvetésükből kötelesek biztosítani a forrást az intézmények számára, ezzel szemben az önkormányzati fenntartású óvodák, a nem állami, nem önkormányzati fenntartású köznevelési intézmények (óvoda, általános iskola, középfokú iskola) előbb hazai forrásokból, később pedig uniós forrásból valósíthatják meg a programjukat.
- Az első intézkedési terv **II.10.** intézkedése felzárkózást segítő pedagógiai programok megvalósítását kívánta elérni – különös tekintettel egész napos iskolák, kollégiumok fejlesztésére, segítő szakemberek alkalmazására a nevelési-oktatási intézményekben. Az intézkedés területi célzása nagy hangsúlyt fektet települési szegregátumokra és a hátrányos helyzetű térségekre. Az intézkedés a TÁMOP-3.3.8. (esélyegyenlőségi alapú fejlesztések köznevelési intézményekben), a TÁMOP-3.3.11. (egész napos iskola) és a TÁMOP-3.3.13. (pedagógiai szakmai szolgáltató intézet fejlesztése és ennek keretében több, mint 4100⁵

⁵ 897 fő vett részt mentorképzésen, 2664 fő tantestületi képzéseken (esélyteremtő pedagógia), 81 szaktanácsadói, 176 tanoda szakmai vezetői, 89 tanoda tanácsadói, 58 gyakorlóintézményi, 11 biblioterápiás, 67 érzékenyítő és módszertani tréningen, 66 fő pedig mentálhigiénés képzésen.

mentor, tantestületi, tanodavezető képzése és tréningje történt meg) pályázatokon keresztül valósult meg.

- Gyakorlatilag az előző intézkedések folytatása a második intézkedési tervben szereplő **II.6.a.** intézkedés, ami az alulteljesítő intézményeket próbálja fejleszteni, komplex fejlesztésekkel. Az intézkedés megvalósítása az EFOP-3.1.7. „Esélyteremtés a köznevelésben” című kiemelt projekten keresztül történik, ami módszertani támogatást nyújt a köznevelési intézmények és a tanórán kívüli vagy iskolarendszeren kívüli, a nevelést, oktatást támogató szolgáltatók számára, támogatja ezek hálózatosodását, komplex, helyi viszonyokra reagáló, gyakorlatközpontú intézményfejlesztést végez. Cél, hogy minél több köznevelési intézmény váljon alkalmassá arra, hogy önállóan elő tudják segíteni a hátrányos helyzetű gyermekek fejlesztését, tanulók iskolai sikerességét.
- A **II.6.b.** alintézkedés célja a köznevelés méltányosságának javítása, a heterogén tanulásszervezési gyakorlat erősítése, az iskolai eredményesség tekintetében alulteljesítő intézmények támogatása tartalmi-módszertani, illetve komplex fejlesztésekkel. A „szegregáltan oktatott halmozottan hátrányos helyzetű tanulók száma a beavatkozások által érintett tankerületekben” indikátorral összefüggésben, EFOP ex-ante feltétel a tankerületek (és intézmények) kijelölése, ahol deszegregációs intézkedés tervezett, illetve az érintett tankerületek kijelölését követően számítások végzése, a kiindulási és célértékre vonatkozó tanulmány elkészítése, 2015. november 30-ig - mindez határidőben megtörtént. A pontos intézményi kijelölések folyamatban vannak.

A második intézkedési terv **II.17.** intézkedése a kulturális intézmények sajátos eszközeivel kívánja csökkenteni a különböző társadalmi hátrányok mentén kimutatható tudás- és képességbeli egyenlőtlenségeket, és kompenzálni a hátrányokat. Mindezeket az EFOP két intézkedése szolgálja. Az EFOP-3.3.2. „Kulturális intézmények a köznevelés eredményességéért” című projekt 5 milliárd forint forrást biztosít a kulturális intézmények által megvalósított tartalom- és szolgáltatásfejlesztésre, melynek keretében a projektek a köznevelésben tanulók szociokulturális hátrányainak csökkentésére is irányulhatnak. Az egész életen át tartó tanulás elősegítése pedig az EFOP-3.7.2. „Az egész életen át tartó tanulást megalapozó fejlesztések biztosítása” című kiemelt konstrukció keretében történik (forrás: 2,50 milliárd forint, ebből 0,75 milliárd forint VEKOP-forrás).

A Szimfónia program keretében 2014-2015 évfolyamán alapfokú oktatásban tanuló 650 hátrányos helyzetű, zömében roma származású diákok zenetanulását, zenekari alkalmait támogatták a TÁMOP-3.3.16 3 milliárd forintos keretéből. A projektet a Magyar Máltai Szeretetszolgálat valósította meg a Szimfónia Alapítvánnyal együtt nyolc köznevelési intézményben (Észak-Magyarországi és Dél-Dunántúli régióban), illetve ezek tagintézményeiben. A Magyar Máltai Szeretetszolgálat az általa fenntartott iskolákban a programot azóta is fenntartja.

A **II.7.b.** intézkedés a Roma lányok korai iskolaelhagyásának megelőzését szolgáló, hazai finanszírozású pilot program. Egyházak, szociális szolgáltatók, civil szervezetek pályázhatnak,

amelyeknek kiépített, jó kapcsolata van az adott település közösségével, másrészt tapasztalata abban, hogy miként lehet bevonni egy ilyen programba a roma lányokat, hogyan lehet meggyőzni ennek hasznáról a családokat. A programba olyan 10–18 éves általános iskolás vagy középiskolás roma lányokat lehet bevonni, akik esetében jelen van valamilyen lemorzsolódási kockázat vagy tünet. Főként roma származású mentorok támogatásával preventív célú programokat valósítottak meg, amelyekkel csökkentik az iskolai lemorzsolódást és növelik a továbbtanulási esélyeket. A 2015 őszén indult projektben 150 millió forintból, 26 nyertes szervezet és ezen keresztül legalább 360 lány vett részt, 2016 őszétől 135 millió forintból, 21 nyertes szervezet és legalább 290 lány került be a programba. A program a következő tanévben is folytatódik, EFOP-1.4.4-16. „Bari Shej – Nagylány – Fátă máré” címmel, uniós forrásból, 24 hónapos futamidővel. A rendelkezésre álló keretösszeg 2 milliárd forint, egy szervezet 25–30 millió forintos támogatási igényt nyújthat be.

A **II.6.c.** intézkedés célja az, hogy csökkenjen a szakképzésből kieső diákok száma, segítse az iskolák és a pedagógusok felkészítését a lemorzsolódás mérséklésére, segítse az oktatás különböző szakaszai, valamint az iskola és a munka közötti átmenetet. Az intézkedést megvalósító GINOP-6.2.2-VEKOP/15. „A szakképzést végzettség nélkül elhagyók számának csökkentése” című felhívás 2015 decemberében jelent meg.

Az SNI-tanulók minőségi szolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek biztosítása a célja – 2015–2017 között – a **II.8.** intézkedésnek. Ha az integráltan nem nevelhető, súlyos és halmozottan fogyatékos tanulókat külön csoportként kezeljük, úgy a 2015–2016-os tanévben a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók közel 69%-a, a 2016–2017-es tanévben a 70%-a integrált keretek közt részesül nevelésben, nevelés-oktatásban. Az előző intézkedési terv **II.4.** intézkedésének folytatásához kapcsolódó EFOP-fejlesztések csak 2017-ben indulnak.

A 2015–2017 közötti időszakban a **II.5.** intézkedés a tanárok javadalmazásának megváltoztatását próbálja végigvinni, annak érdekében, hogy az életpálya tevékenységorientált módon, megfelelően elismerje a hátrányos helyzetű tanulók nevelése és tehetséggondozása terén végzett munkát. Cél, hogy ezáltal motiváltabb pedagógusok foglalkozzanak a hátrányos helyzetű diákokkal. A 326/2013. (III. 30.) kormányrendelet megfelelő módosításához elkészült és elfogadásra be van nyújtva a koncepció.

Ösztöndíjak, kollégiumi programok a köznevelésben

Az oktatáshoz való hozzáférés segítése egyik lehetséges módja különböző ösztöndíjakkal, kollégiumi és egyéb programokkal segíteni a hátrányos helyzetű tanulók jelenlétét a jobb minőségű iskolákban. Ezek közül legfontosabbak az Útravaló és az Arany János Programok:

- 2012 és 2014 között a **II.5.** intézkedés tartalmazta a hazai finanszírozású Útravaló ösztöndíjprogramot, melyben a 2014–2015-ös tanévben 12 832 hátrányos helyzetű

tanuló/hallgató vett részt, akik közül 6714 fő vallotta magát roma származásúnak. Emellett ebben az intézkedésben kapott helyet a szintén hazai finanszírozású, Arany János Tehetséggondozó Program (AJTP), Arany János Kollégiumi Program (AJKP) és az Arany János Kollégiumi-Szakiskolai Program (AJKSZP) (eredményességükről lásd a keretes írást). A 2014–2015-ös tanévben az Arany János Kollégiumi Program és a felsőoktatási roma szakkollégiumok közötti együttműködés keretében pályaaorientációs találkozók valósultak meg, felsőfokú továbbtanulás további erősítésének céljával.

- Ezek a programok továbbfolytatódtak 2015–2017 között is, a **II.9.a–b.** alintézkedésekben. A programok közül csak az Útravaló Ösztöndíjprogram Út a középiskolába és Út az érettségihez alprogramjait érintette uniós finanszírozásra történő költségvetési áttérítés, az ebből következő csúszások miatt azonban ezek a programok egy teljes évre leálltak (2015–2016-os tanév), és bár azóta sikerült újraindítani őket, a tervezett képzések és a kísérő programok egyelőre nem valósultak meg. A 2015–2016-os tanévben az AJTP-ban 608 fő, az AJKP-ban 298 fő, az AJKSZP-ban 182 fő 9. évfolyamos tanuló kezdte meg a tanulmányait, de dolgoznak azon, hogy új helyszíneken indulhassanak programok.

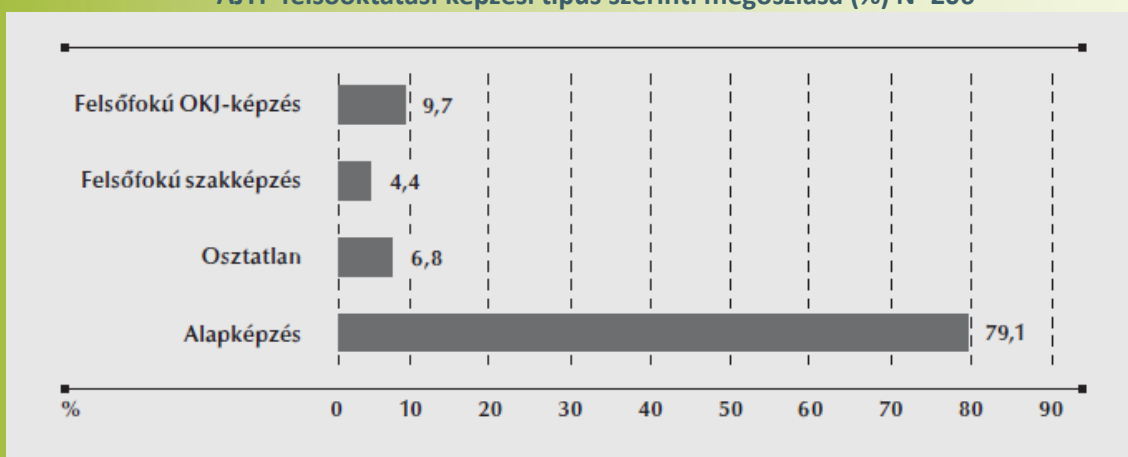
Az Arany János Program tanulóinak eredményessége

Fehérvári [2015] azt a kérdést vizsgálta, hogy mely tanulók esetében tud sikeresebben működni a program.

Az Arany János Program három alprogramból áll: Arany János Tehetségprogram (AJTP), Arany János Kollégiumi Program (AJKP) és az Arany János Kollégiumi-Szakiskolai Program (AJKSZP). A három alprogramban magas az alacsony iskolázott szülők aránya, legkedvezőbb az AJTP és legkedvezőtlenebb az AJKSZP tanulói körében (ebben az esetben hétszer többen vannak az iskolázatlan apák és négyszer többen az iskolázatlan anyák), tehát a legrászorultabbak kerültek be. Az alprogramok célja is eltérő: az AJTP esetében felsőfokú tanulás elősegítése, az AJKP esetében az érettségi, az AJKSZP esetében a szakmai végzettség megszerzése a cél.

Az AJTP nyomon követése esetében Fehérvári [2015] az találta, hogy a tanulók, a szülők végzettsége alapján inkább szakiskolába vagy szakközépiskolába járnának, nem gimnáziumba. Fontos az egyéni motiváció, ugyanis akik azért választották a programot, mert magas színvonalon tanulhatnak és növeli a felvételi esélyüket, nagyobb eséllyel tanultak később tovább (jobb érettségi eredményeket értek el és több nyelvvizsgájuk is van). Így is a megkérdezett tanulók 89%-a tanult tovább valamilyen formában, emellett a nyelvvizsga is gyakoribb körükben, mint az országos átlagban. Ugyanakkor az is tapasztalható, hogy az igen differenciált felsőoktatásban az AJTP-ből csak kevesen jutnak el a mesterképzésig vagy az osztatlan képzésbe (lásd ábra), de már az alapképzés és a felsőfokú szakképzés megszerzése is az AJTP-ből kikerülők többsége számára legalább egy vagy két lépcsőfokkal magasabb iskolázottsági szintet jelent, mint szüleiké.

AJTP felsőoktatási képzési típus szerinti megoszlása (%) N=206

Forrás: Fehérvári [2015] 29. o.

A 2012 és 2014 közötti időszakban a **II.6.** intézkedés a hátrányos helyzetű gyermekeket célzó ösztöndíjprogramok, az iskolai sikeresség javítását célzó uniós fejlesztések és az Integrációs Pedagógiai Rendszer összehangoltságának vizsgálatával segítette a felzárkózási rendszer működését. A munkacsoport üléseinek eredménye, hogy megállapításra került, a felzárkózási programok rendszert alkotnak, egymást kiegészítve működnek hasonló céllal, de eltérő eszközökkel és célzással. Az erről készült jelentéseket a Kormány 2013. május 29-én és 2014. január 8-án elfogadta.

A második intézkedési terv **II.9.f.** alintézkedésében, a Szabóky Adolf-ösztöndíj programban (korábbi nevén szakképzési ösztöndíj program) a 2014. évi 23 900 fő után (3,7 milliárd forint értékben) 2015-ben 26 476 fő vett részt, 4,1 milliárd forintból.

Hasonló a beavatkozási logikája a tehetséggondozó programoknak is. A második intézkedési tervben a **II.16.a és c.** alintézkedések a HHH-, illetve roma gyermekek, tanulók körében valósítják meg az alapfokú zeneiskolák támogatását, a tanulmányi, sport, művészeti tehetséggondozó versenyek szervezését, összehangolását és a kiemelten tehetséges gyermekek, tanulók gondozásához szükséges szakmai hálózat kialakítását, valamint a tehetséggondozó szakemberek pedagógiai, módszertani képzését, a pedagógus-továbbképző programok keretében. A programok forrása az EFOP-3.2.1. „Tehetségek Magyarországa”, ugyanakkor az EFOP-pályázatok felfüggesztése okán késik a megvalósítás.

Ugyanebben az időszakban a **II.16.b.** alintézkedés, a Nemzeti Tehetség Program hazai forrásból valósul meg, és konkrét célcsoportként jelennek meg a tehetséges roma, hátrányos helyzetű és halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok. E célcsoport számára 2009 óta folyamatosan jelennek meg pályázati felhívások.

Felsőoktatási ösztöndíjak, szakkollégiumok és programok

Hasonló programokra a *felsőoktatásban* is szükség van, amelyeknek az lenne a célja, hogy a rászorultak – különös tekintettel a roma hallgatókra – diplomaszerzését támogassa. Egyik lehetséges támogatási forma a szakkollégiumok támogatása vagy kiegészítő szolgáltatások megalkotása:

- Az első intézkedési tervben a felsőoktatás területén a **II.8.** intézkedés bővítette a roma szakkollégiumokat, ehhez részben uniós (TÁMOP-4.1.1D) forrást hasznosítottak, részben pedig hazai forrásokat is. A 2014–2015-ös tanévben 8 db szakkollégiumban 235 fő hallgató tanult. A roma szakkollégiumok működésének biztonságát garantáló jogszabályi környezet megteremtése a nemzeti felsőoktatási kiválóságról szóló, 24/2013. (II. 5.) kormányrendelet elfogadásával megtörtént.
- Az előző intézkedés folytatásának tekinthető a 2015–2017 közötti intézkedési terv **II.13.a.** alintézkedése. 2015 októberében jelent meg a konstrukció folytatását biztosító EFOP-3.4.1. „Roma szakkollégiumok támogatása” című felhívás, amely 11 db roma szakkollégiumot támogat. 297 fő hallgató bevonásával. Jelenlegi feladat a szakkollégiumok támogatása a hazai forrásból, hogy 2018-ban, amikor az EU-s projekt finanszírozása véget ér, már

zökkenőmentesen legyen lehetőségük átkerülni hazai költségvetési rendszerből történő finanszírozásba.

2012–2014 között a felsőoktatási intézmények a **II.9.** intézkedés keretében a TÁMOP-4.1.1/C forrásaiból olyan szolgáltatásokat alakíthattak ki, amelyek keretében a hátrányos helyzetű hallgatók egyéni szükségletekre alapozott mentor-, tanácsadói, valamint tréningsszolgáltatásokban részesülnek. Az egyetemek különbözőképpen láttak neki a probléma megoldásának: mentorokat, oktatóikat készítettek fel erre a feladatra, tanulmányokat írtak, workshopokat szerveztek, feltérképezték a saját roma, hátrányos helyzetű és speciális képzési igényű hallgatóik felé nyújtható szolgáltatásaikat.

2012 óta működik az Útravaló Ösztöndíjprogram felsőoktatási alprogramja, az Út a felsőoktatásba, majd 2014-től Út a diplomához néven. A program a hátrányos helyzetű, kiemelten a roma hallgatók diplomaszerzését támogatja ösztöndíj vagy önköltség támogatás formájában. Az alprogram az elmúlt három évben tanévenként mintegy 1 000 hallgatót támogatott.

Az egyetemek esetében is szükség van arra, hogy az ösztöndíjak lehetőség szerint támogassák a rászoruló tehetséges diákokat.

A második intézkedési terv **II.13.b.** intézkedése szintén a hátrányos helyzetű – kiemelten roma – hallgatók diplomaszerzését támogatja a Hallgató Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK) Mentorprogram kibővítésével és a Bursa Hungarica fejlesztésével. A HÖÖK Mentorprogram – Felsőoktatási Mentorhálózat a HH és HHH első éves hallgatókat segíti. A jelentkező hallgatókat egy mentor egy tanéven keresztül támogatja: tanácsokat ad tanulmányi ügyekkel, pályázatokkal, hallgatói juttatásokkal kapcsolatban. Feladat a tevékenységek kibővítése, tantárgyi segítségnyújtással, készségfejlesztéssel és mentálhigiénés szolgáltatások nyújtásával. A HÖÖK Mentorprogram támogatási összege 2015-ben 62 millió, 2016-ban 82 millió forint volt. 2017-ben a támogatás összege 100 millió forint. A 2015–2016-os tanévben 1514 mentorált és 157 mentor vett részt a programban. Emellett bővül a Bursa Hungarica programhoz csatlakozó önkormányzatok száma, bár eközben a pályázók és nyertesek száma, és ezzel együtt az önkormányzati és intézményi támogatások havi összege nem változik.

A **II.14.** intézkedés is a felsőoktatásban akarja a hallgatói ösztöndíj- és juttatásrendszer általános reformját végrehajtani, de a koncepcióban nem jelennek meg explicit módon a felzárkóztatás céljai. A juttatási rendszer átalakítására vonatkozóan a HÖÖK 2016-ban megtette javaslatait, melynek első körös egyeztetése megtörtént. Az egyeztetések 2017-ben folytatódnak, a juttatási rendszer kialakítására vonatkozó koncepció és juttatási rendelet kidolgozása folyamatban van.

Lemorzsolódás előrejelzése

Mindkét intézkedési tervben vannak olyan komplex intézkedések, amelyek *közvetlenül* a végzettség nélküli iskolaelhagyás előrejelzését és megelőzését célozzák.

- Lemorzsolódás elleni célzott programok elindítását tervezte a 2012–2014-es időszakban a **II.4.** intézkedés. Ennek keretében a Kormány 2014 novemberében elfogadta a végzettség nélküli iskolaelhagyás elleni középtávú stratégiát (1603/2014. (XI. 4.) Kormányhatározat). Az intézkedés keretében sikerült előkészíteni a lemorzsolódás megelőzését szolgáló korai jelző- és pedagógiai támogató rendszer felállításához szükséges jogszabályi változtatásokat. Az intézkedés részét képezték a sajátos nevelési igényű gyerekek integrált nevelését lehetővé tevő fejlesztések, amelyek a TÁMOP-3.4.2.B-ben valósultak meg: az ebben a projektben létrejött mérőeszközök, protokollok és képzések beépültek a szakszolgáltatók munkájába.

A 2015–2017-es tervezési időszakban több intézkedés is folytatta a korábban megkezdett folyamatot, de ezek már az egyes területeket külön-külön célozták.

- Közvetlenül folytatja az előző tervezési időszak **II.4.** intézkedését a **II.7.a.** alintézkedés, amely továbblépett a jelzőrendszer jogszabályi kiépítésében. Bekerült a köznevelési törvénybe, hogy a jelzőrendszer működtetése a pedagógiai szakmai szolgáltatás feladata. A jelzőrendszer első adatszolgáltatása a 2016. októberi KIR adatszolgáltatáson, illetve a tanév első félévének eredményein alapszik, az összesített adatközlést 2017. február 10-ig tették meg az intézmények a rendszert működtető Oktatási Hivatal számára. A jelzőrendszer általi adatgyűjtés alanyait jelentő tanulói kör jellemzőit a kormányrendeletben rögzítették. A rögzített jellemzők (hiányzás, évismétlés, tanulmányeredmény-romlás, magántanulói státusz, hátrányos helyzet stb.) szignifikáns kapcsolatot mutatnak a lemorzsolódáshoz vezető iskolai kudarcokkal. A diagnosztikus célú jelzőrendszer elősegíti a gyengébben teljesítő, illetve az iskolai előrehaladást nehezítő problémával küzdő tanulók esetében az egyéni szükségletekre reagáló mielőbbi beavatkozásokat, a pedagógiai-szakmai támogatás biztosítását.
- A második intézkedési terv **II.18.** intézkedése el kívánja érni, hogy végig lehessen követni egy tanuló/hallgató teljes iskolai életútját. Ehhez össze kellene kapcsolni a Köznevelés Információs Rendszert és a Felsőoktatási Információs Rendszer adatait, ehhez több, jelenleg nem megoldott technikai feltétel teljesülése szükséges, az adatintegráció megvalósíthatósága ezért vizsgálatot igényel.
- A második intézkedési terv **II.19.** intézkedésének célja pontos helyzetkép kialakítása a hátránykompenzáló és deszegregációs intézkedések kidolgozásához, megvalósításához, továbbá az oktatáshoz való hozzáférés alakulásának nyomon követése. Világbanki együttműködés keretében elemzés készült a felzárkózási és köznevelési terület vonatkozásában, amely hozzájárul a feladatban foglalt vizsgálatához. A végleges jelentés 2016 első negyedévében készült el.

Képzések

A lemorzsolódást csökkentik a pedagógusok vagy a szakmai segítők *képzését* célzó intézkedések.

- Az első intézkedési tervben a **II.7.** intézkedés tartalmazott olyan pedagógus-továbbképzéseket, amelyekben olyan ismeretek és kompetenciák szerepelnek, amelyek elő tudják segíteni a hátrányos helyzetű, köztük roma gyerekek és fiatalok integrált nevelését, személyiségfejlesztését, képességeik, tehetségük kibontakoztatását. Az intézkedés megvalósulását több pályázat szolgálta: a TÁMOP-3.1.4. egyes részei; a TÁMOP-3.1.5. kiegészítve hazai forrásokkal, hogy a minősítési bizottsági tagokat és a szaktanácsadói rendszer tagjait is képzésben lehessen részesíteni; a TÁMOP-3.1.11. A projektek eredményeképpen 300 pedagógus tett minősítő vizsgát, 3 ezer pedagógus vett részt e-tanulás alapú továbbképzésben, 400 tanácsadó kiképzése vált lehetővé, 4 ezer szakiskolai pedagógus továbbképzése valósult meg, továbbá 450 iskola és 800 óvoda fejlesztése vált lehetővé.
- Tartalmukban hasonlóak a 2015–2017 közötti időszakban a **II.10.a–b.** alintézkedések, amelyek a befogadó nevelési gyakorlatra készítik fel a résztvevőket. A TÁMOP-3.1.16-14. keretében Komplex Instrukciós Program (KIP) képzés valósult meg 2015-ben 12 hátrányos helyzetű tanulókat nevelő-oktató köznevelési intézményben Miskolcon, és 1 képzés a „Digitális Nemzet Fejlesztési Program” (DNFP) keretében Nyíregyházán, majd 2016-ban 8 iskola részvételével a Vodafone Zrt. támogatásában az Eszterházy Károly Egyetem közreműködésével. Ez utóbbi 2015-ben 317, 2016-ban 301 pedagógust érintett. Emellett további 12 intézményben később kerül sor a fejlesztésre és a képzésekre az EFOP-3.1.2. projekt keretében.
- Más intézkedések keretében is történtek szakember képzések: ide lehetne sorolni például a korábban már említett TÁMOP-3.3.13 konstrukciót (lásd korábban).

A második intézkedési terv **II.12.** intézkedésének feladata a pedagógusképző intézmények és a HH-gyerekeket eredményesen nevelő köznevelési intézmények/tanodák közötti együttműködés ösztönzése. Ennek során szakmai gyakorlat, óraadás, hospitáció, közös programok megvalósításának ösztönzése történik annak érdekében, hogy a pedagógus hallgatók már a felsőoktatási tanulmányaik során valós és gyakorlati tapasztalatot szerezhessenek a hátrányos helyzetű tanulók oktatásához és gyakorlati eszközöket kaphassanak a hátrányok kompenzálásához. A forrást jelentő (EFOP-3.1.7. „Esélyteremtés a köznevelésben”) kiemelt projekt még nem tudott elindulni, mivel a szerződéskötés nem történt meg.

Tanodák, második esély programok

A korai iskolaelhagyást csökkenthetik a fentiek mellett olyan szolgáltatások, amelyek kiegészítik a köznevelési rendszert. Ezek közül emblematis a *tanodák és a második esély programok* szerepe.

- 2012–2014 között a **II.3.** intézkedés tartalmazta a tanodák támogatását. A megvalósító TÁMOP 3.3.9. projekt keretében 178 tanodát támogatott a kiíró. Összességében az intézkedés keretében 60-ról 178-ra nőtt a tanodák száma, és mintegy 4 ezer diák fejlesztése

valósult meg tanodai és 2271 diák második esély program keretében. –a második esély program eredményeképpen 799-en szereztek végzettséget.

- 2015–2017 között a **II.9.c.** alintézkedés tartalmazta a tanodák támogatását, a **II.9.d.** pedig a második esély programokat. A tanodák esetében az EFOP-pályázat elbírálásra került, hatalmas túlpályázás mellett a várakozásokkal ellentétben sok korábbi tanoda nem kapott támogatást. Ezzel párhuzamosan megkezdődött a munka a tanodák hosszú távú finanszírozásának megalapozása érdekében. A második esély program folytatását az EFOP-3.1.9-17. valósítja meg.
- 2015 és 2017 között a **II.9.e.** alintézkedés kortárs segítői mentorhálózatot alakítana ki, középfokú nevelésben-oktatásban részt vevő HHH-, illetve roma tanulók részére. A szakmai koncepció kidolgozásra került, de egyelőre még nem találták meg hozzá a forrásokat.

3.3. cél: A romák, tartósan rászoruló és gyermekek egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása

Külön intézkedések célozták a hátrányos helyzetű fiatalok diák- és szabadidősportban való részvételét. Az intézkedések célja, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok esetében javítsa az egészséges életmód és a szabadidő hasznos eltöltésének lehetőségét, ezen keresztül pedig befolyásolja az általános egészségügyi helyzetet.

- Bár kijelölt célja szerint a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentésénél (2.3. cél) kellene szerepelnie, a 2012 és 2014 közötti **II.11.** intézkedés témájában mégis ide kapcsolódik. Az intézkedés keretében 33 sportlétesítmény szervezése (helyszínek kiválasztása, felhasználható költségvetési források azonosítása) kezdődött el a hátrányos helyzetű és roma fiatalok számára.
- a 2015–2017-es **II.15.a–b.** alintézkedések hivatalosan nem folytatásai a fenti intézkedésnek, de témájukban kapcsolódnak hozzá, hiszen céljuk a hátrányos helyzetű, különösen a roma fiatalok sporton keresztüli társadalmi integrációjának támogatása, forrásuk pedig a későbbi időpontban meghirdetésre kerülő EFOP-projektek.

3.4. cél: A társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése

A pedagógusok és a köznevelésben közreműködő szakmai segítők befogadó nevelési gyakorlat alkalmazására történő felkészítést célzó alintézkedések (II.10.a–b.) egyaránt szolgálják a végzettség nélküli iskolaelhagyás csökkentését (2.3. cél) és a társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom kialakulását és a diszkrimináció csökkentését (3.4. cél) – ezért ezeket korábban a 2.3. célnál foglaltuk össze röviden.

Hasonló a célja a II.12. intézkedésnek, amely a pedagógusképző intézmények és a HH-gyerekeket eredményesen nevelő köznevelési intézmények közötti együttműködést ösztönzi, amit részletesebben a 2.2. célnál ismertettünk.

2.2.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása

A gyermekjóléti intézkedések esetén az oktatási területen is az láthatjuk, hogy az azonosítható eredmények inkább az első intézkedési terv időszakához kötődnek. A második intézkedési terv időszakában leginkább csak az állami finanszírozású programok működtek (egyes ösztöndíj- és kollégiumi programok), az EFOP-ból finanszírozott programok jelentős része még nem tudott elindulni.

Óvoda

- 2014 előtt a regionális operatív programok forrásaiból, 15 milliárd forintból a nevelési intézmények fejlesztésével új óvodai csoportszobákat alakítottak ki, 5439 férőhellyel.

Komplex programok

- A Roma lány programban 2015-ben és 26 szervezet, 2016-ban 21 szervezet vehetett részt. A két tanév alatt legalább 650 lány kapott fejlesztést a program segítségével.
- 2012–2015 között összesen 138 intézmény nyert támogatást felzárkózást segítő pedagógiai programja megvalósításához és megközelítőleg 3500 hátrányos helyzetű tanuló bevonására.
- 2014-15 között 650 gyerek vett részt zeneoktatásban Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon a Szimfónia program keretében

Ösztöndíjak, kollégiumi programok a köznevelésben

- Az Útravaló ösztöndíj programban, a 2014–2015-ös tanévben 12 832 hátrányos helyzetű tanuló/hallgató vett részt, akik közül 6714 fő vallotta magát roma származásúnak.
- A 2015–2016-os tanévben az AJTP-ban 608, az AJKP-ban 298 fő, az AJKSZP-ban 182 fő 9. évfolyamos tanuló kezdte meg a tanulmányait.
- Szabóky Adolf-ösztöndíjban 2015-ben 26 476 fő részesült, 4,1 milliárd forintból.

Ösztöndíjak, szakkollégiumok a felsőoktatásban

- A 2014–2015-ös tanévben 8 roma szakkollégiumban 235 hallgató tanult, 2015-ben pedig 11 roma szakkollégium kapott támogatást, 297 hallgató bevonásával.

- A HÖÖK Mentorprogram támogatási összege 2015-ben 62 millió, 2016-ban 82 millió forint volt. 2017-ben a támogatás összege 100 millió forint. A 2015–2016-os tanévben 1514 mentorált és 157 mentor vett részt a programban.
- Az Út a diplomához alprogram keretében a 2014/2015-ös tanévben 816, a 2015/2016-os tanévben 1031 és a 2016/2017-es tanévben 866 hátrányos helyzetű hallgatót támogatott a program.

Képzések

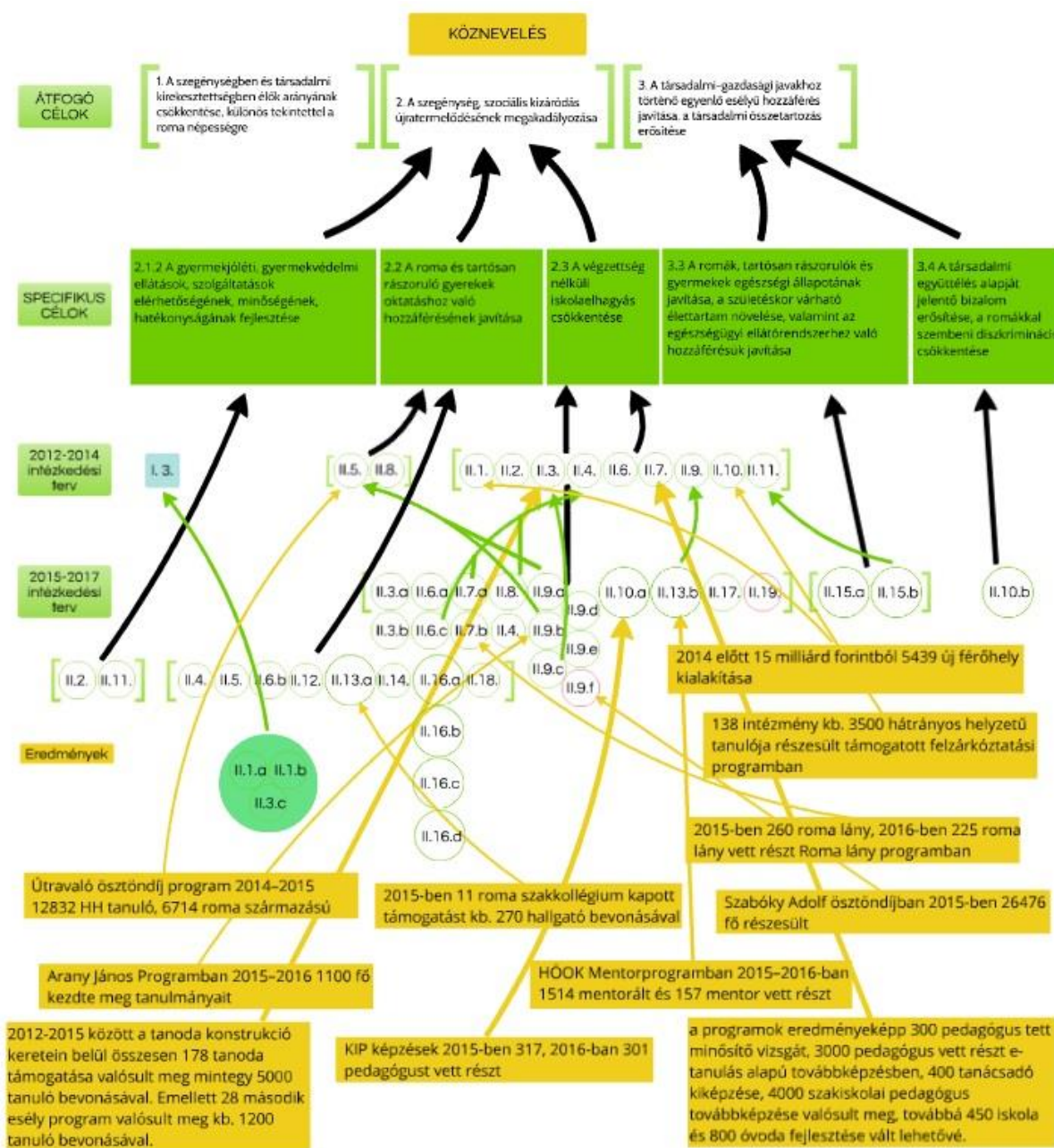
- A programok eredményeképpen 300 pedagógus tett minősítő vizsgát, 3 ezer pedagógus vett részt e-tanulás alapú továbbképzésben, 400 tanácsadó kiképzése vált lehetővé, 4 ezer szakiskolai pedagógus továbbképzése valósult meg, továbbá 450 iskola és 800 óvoda fejlesztése vált lehetővé.
- KIP-képzésen 2015-ben 317, 2016-ban 301 pedagógust vett részt.
- A komplex intézkedéseken belül is történtek képzések – a TÁMOP-3.3.13. keretében több mint 4100 szakember (mentor, pedagógus, tanodavezető stb.) képzése történt meg.

Tanodák, második esély programok, szabadidős tevékenységek

- 2012–2015 között a tanodakonstrukció keretein belül összesen 5,3 milliárd forint keretösszegből, összesen 178 tanoda támogatása valósult meg, több mint 5 ezer tanuló bevonásával. Emellett 28 második esély program valósult meg, kb. 1200 tanuló bevonásával.
- A kezdeményezés eredményeképpen 2012–2015 között 33 sportlétesítmény nyílt meg a hátrányos helyzetű és roma fiatalok számára.

A célok, intézkedések és eredmények összekapcsolódását mutatja a 2. ábra.

2. ábra: Oktatási terület céljai, intézkedései és eredményei

Megjegyzés: a fekete nyilak az intézkedések és célok kapcsolatát mutatják, a zöld nyilak az intézkedések közötti kapcsolatokat mutatják, a narancssárga nyilak az eredményeket kapcsolják az intézkedésekhez.

2.3.A foglalkoztatással, képzéssel, gazdasági integrációval összefüggő feladatok

Az MNTFS helyzetfelmérése alapján a magyar munkaerőpiac legfontosabb jellemzője a tartósan alacsony munkaerő-piaci részvétel, ami kölcsönhatásban van az alacsony iskolázottsággal és

szociológiai tényezőkkel. Mindezek mellett a foglalkoztatottság emelését tartja a felzárkózás kulcselemének. Ehhez azonban komplex programokra van szükség, amelyek:

- az alacsony iskolai végzettségű munkanélküliek számára elérhetővé teszik a munkába álláshoz szükséges munkaerő-piaci szolgáltatásokat, foglalkoztatási támogatásokat, a szak- és felnőttképzési programokon keresztül a képzettség megszerzésének lehetőségét;
- eléri a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportokat is, azaz elkerüli a „lefölözést”;
- a halmozódó hátrányok felszámolásához összehangolt, a gazdaságra, a közlekedési viszonyokra, az oktatásra, az egészségügyre, a lakhatási feltételekre és a szociális szolgáltatásokra egyszerre kiterjedő intézkedéseket, komplex térségi fejlesztési programokat és antidiszkriminációs intézkedéseket tartalmaznak (elsősorban az ország romák által sűrűn lakott falusi válságövezeteiben).

Az MNTFS II. ezt a képet csak néhány ponton egészíti ki. Kiemeli például a roma nők speciális helyzetét. Emellett kiemeli, hogy a tartós munkanélküliek aktivizálása hárompilléres rendszerben (a munkaerő-piaci integrációjukat segítő beavatkozások, az őket támogató szociális szolgáltatások és a pénzügyi támogatások kialakítása, illetve ezek összehangolt működése) tud hatékonyan megvalósulni. A pénzügyi támogatások kialakításánál külön figyelni kell a szegénységi csapdahelyzetek elkerülése érdekében a pénzügyi támogatások munkára ösztönző, de egyúttal a megélhetést segítő egyensúlyának kialakítására. Ennek a képnek a tudatában alakították ki az intézkedéseket.

2.3.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz

A foglalkoztatással és a képzésekkel kapcsolatos beavatkozási terület intézkedései mind az 1.1. célhoz kapcsolódnak („A romák, tartósan rászoruló munkanélküliek foglalkoztatottságának elősegítése, foglalkoztatottsági szintjük emelése”). Az első intézkedési tervben nem is történt meg az intézkedések célok szerinti mélyebb alábontása, de a második, 2015–2017 közötti terv intézkedései már specifikusabb célokhoz kötődtek, amelyek:

- 1.1.1. A roma és a tartósan rászoruló aktív korúak képzettségi szintjének emelése
- 1.1.2. Gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű emberek foglalkoztatása érdekében (elsődleges munkaerőpiacon a magas élők munkai igényű ágazatok, szociális gazdaság, atipikus foglalkoztatási formák)
- 1.1.3. A munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése
- 1.1.4. A közfoglalkoztatás mint a közösségért végzett értékteremtő munka rendszerének fejlesztése, bővítése, a lehetőség szerint személyre szabott közfoglalkoztatásnak a nyílt munkaerőpiacra való átmeneti jellegének erősítése
- 1.1.6. A munkahely és a család összeegyeztetése az atipikus foglalkoztatási formák támogatásával

- 1.1.7. A jövedelmi egyenlőtlenségek további növekedésének megakadályozása

Az intézkedések és az célok összekapcsolását mutatja az 6. táblázat.

Az intézkedések beavatkozási logikáját két nagy csoportba oszthatjuk: egyrészt megpróbálják a munkavállalók foglalkoztathatóságát növelni (képzések, ösztönzők, szociális szolgáltatások, munkatapasztalat), másrészt a foglalkoztatók támogatásán keresztül igyekeznek a célcsoportba tartozó személyek elhelyezkedését segíteni. Az utóbbinak az egyik speciális formája, amikor szociális szövetkezeteket és ehhez hasonló foglalkoztatást előtérbe helyező gazdasági szervezetek alapítását támogatják.

6. táblázat: A foglalkoztatással, képzéssel és gazdasági integrációval összefüggő intézkedések céljai és előzményei

Intézkedési terv	Intézkedés kódja és rövid neve	1.1.	1.1.1.	1.1.2.	1.1.3.	1.1.4.	1.1.6.	1.1.7.	Előzmény az előző intézkedési tervben
Intézkedési terv 2012–2014	III.1. Hátrányos helyzetű csoportok számára képzések és szolgáltatások	x							
	III.2. Munkaerő-piaci programok hátrányos helyzetűek számára	x							
	III.3. Képzéssel egybekötött közfoglalkoztatás	x							
	III.4. Roma nők-program	x							
	III.5. Hátrányos helyzetű térségek munkahelyteremtő beruházásai, alacsony képzettségűek foglalkoztatása	x							
	III.6. Szociális gazdaság típusú, helyi programok támogatása	x							
	III.7. Szakképzés, felnőttképzés fejlesztése	x							
	III.8. Alapvető végzettség megszerzése	x							
Intézkedési terv 2015–2017	III.1.a. A társadalmi vállalkozások, szociális szövetkezetek már kialakult hálózatának bővítése, a meglévők további támogatása			x					III.5.
	III.1.b. Közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezetek kialakítása			x					III.6.
	III.2. Bővíteni kell a hátrányos helyzetűek munkalehetőségeit			x					III.5.
	III.3. Szociális földprogramok folytatása, fejlesztése			x					
	III.4. Nyílt munkaerőpiacra történő visszakörülés növelése a közfoglalkoztatásban					x			III.2.
	III.5. Erősíteni kell a közfoglalkoztatás célzottságát					x			III.2. III.6.
	III.6. Munkahelyvédelmi Akcióterv							x	
	III.7. Ifjúsági Garancia munkaerő-piaci program							x	
	III.8. Hátrányos helyzetűek aktív munkaerő-piaci				x				III.2.

programja								
III.9. Alacsony iskolai végzettségűek és közfoglalkoztatottak képzési programja				x				
III.10. Munka és magánélet összeegyeztetését szolgáló projektek					x			
III.11. Munkaerő-piaci kompetenciák fejlesztése		x						
III.12. A munkaképes korú népesség digitális kompetenciáinak fejlesztése		x						
III.13.a. Nő az esély – képzés		x						
III.13.b. Nő az esély – foglalkoztatás		x						
III.13.c. A roma lányok szakmatanulási lehetőségeinek vizsgálata		x						
III.14. Aktívan a tudásért			x					
III.15.a. Hátrányos helyzetű emberek, romák munkalehetőségeinek bővítése a szociális gazdaság eszközeivel			x					
III.15.b. Romák szociális gazdaságban való részvételének erősítése			x					
III.15.c. Új modellek, innovatív megoldások kialakítása és bevezetése			x					
III.16. Visszatérítendő támogatások nyújtása hátrányos helyzetű személyek és vállalkozások számára			x					
III.17. Hátrányos helyzetűek foglalkoztatása állami beruházásokban			x					
III.18. Közbeszerzési szabályok áttekintése			x					
III.19. A munkaerő mobilitásának támogatása			x					
III.20. Gazdaságfejlesztési programokkal kell támogatni az alacsony iskolai végzettségűek foglalkoztatását			x					

A következőkben célonként és beavatkozási logika szerint csoportosítva tekintjük át röviden az intézkedéseket, kiemelve az intézkedési terveken átívelő intézkedéseket, azok változásait és kapcsolatait. Az első intézkedési terv intézkedéseit tartalmuk vagy folytatásuk alapján soroljuk be a különböző célokba.

1.1.1. cél: A roma és a tartósan rászoruló aktív korúak képzettségi szintjének emelése

Az ehhez a célhoz kapcsolódó intézkedések beavatkozási logikája, hogy a roma és nem roma tartósan rászoruló, munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű aktív korú népesség munkavállaláshoz szükséges kompetenciáit, illetve tudásszintjét emelik annak érdekében, hogy foglalkoztathatóságuk növekedjen.

- A 2012 és 2014 közötti intézkedési terv időszakában a **III.1.** intézkedés megvalósulását két kiemelt projekt segítette: a Türr István Kutató és Képző Intézet (TKKI) vezette TÁMOP-5.3.8/B, amely kompetencia-felméréseket, motiváló képzéseket és támogató szolgáltatásokat nyújtott, valamint a TÁMOP-5.3.10, amely életviteli kompetenciákat fejlesztett. A két kiemelt projekt szinergikusan kapcsolódott egymáshoz, így személyre szabott megoldásokat kaphattak azok, akik rászorulnak. A kompetenciafejlesztő képzést 14 500 fő végezte el (a képzésbe vont 17 846-ból), közülük 3500-an voltak közfoglalkoztatottak. Az életviteli kompetenciákat fejlesztő képzéseket 7544 fő végezte el eredményesen (8484 képzésbe bevontból).
- A 2015–2017-es időszakban az alacsony iskolai végzettségűek és közfoglalkoztatottak alapkompenciáinak fejlesztését célozza a **III.11.** intézkedés (tartalmában ez tekinthető az előző időszak III.1. intézkedése folytatásának), amihez a GINOP-6.1.1 „Alacsony iskolai végzettségűek és közfoglalkoztatottak képzése” kiemelt projekt biztosít forrásokat. Az első képzések már 2016. február 8-tól elindultak – 2016-ban majdnem 41 976 ember vett részt a kompetenciafejlesztési programban, ebből 22 884 fő szerzett képesítést, akiknek 95%-a korábban legfeljebb ISCED 2 képesítéssel rendelkezett.
- Bár az átadott dokumentáció szerint a második intézkedési terv **III.14.** intézkedésének az 1.1.2. specifikus célnál kellene szerepelnie, de logikailag ide tartozik, mivel egyrészt a képzések előkészítésének minősül, másrészt az előzményüknek számító TÁMOP 5.3.8-B. és TÁMOP-5.3.10. konstrukciók az előző intézkedési terv, korábban bemutatott III.1. intézkedéséhez tartoznak. Az intézkedés megvalósítása az EFOP 3.7.1. „Aktívan a tudásért” című, 2017. január 31-én meghirdetett konstrukció keretében történik, amelynek célja az alacsony iskolai végzettségű vagy iskolai végzettséggel nem rendelkező, 18–55 év közötti személyek bevonása az általános iskola befejezését támogató, valamint a funkcionális analfabetizmust mérséklő képzésekbe. Több interjúalany is beszámolt arról, hogy komoly problémákat okozott a GINOP-6.1.1. esetében, hogy az EFOP csúszása miatt olyan személyekkel is nekik kellett foglalkozniuk, akiknek inkább ebben a programban lett volna a helye.

Az első intézkedési időszak **III.7.** intézkedése az új szakképzési, felnőttképzési törvény és a szakiskolai tanulmányi ösztöndíj esetében igyekezett a társadalmi felzárkózás szempontjait érvényesíteni.

Szintén hátrányos munkaerő-piaci helyzetben (alacsony iskolai végzettségű, szakképzetlen stb.) lévők szakképzettség szerzésének támogatását tűzte ki célul a **III.8.** intézkedés (a 2012–2014-es időszakban), de ez szinte megegyezik azonos intézkedési terv III.3. intézkedésével (lásd később, az 1.1.4. célnál), annyi kitételrel, hogy a közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó képzéseken kívül sor került általános munkaerő-piaci képzésekre is. A képzésbe vontak száma 2014 végén 137 194 (cél: 137 ezer) fő, a képzést eredményesen elvégzők száma 123 745 (91 450) fő, míg a képzésbe bevont romák száma 29 010 (cél: 10 ezer) fő.

A **III.12.** intézkedés (2015–2017-es intézkedési terv) célja a munkaképes korú népesség digitális kompetenciáinak fejlesztése, ennek keretében célzott, a digitális alapkompentenciákat és az IKT-készségeket fejlesztő képzési program valósul meg a GINOP-6.1.2. „A digitális szakadék csökkentése” című program keretében. 2016-ban 31 679 fő vett részt a digitális kompetenciák fejlesztésében, akiknek 53%-a szerzett valamilyen tanúsítványt. A tanúsítványt szerzők fele korábban legfeljebb ISCED 2 szintű képesítéssel rendelkezett.

Külön programok célozták a roma nőket, hiszen kiemelten hátrányosan munkaerő-piaci helyzetüket súlyosbítja a társadalmi előítélet és a munkaerő-piaci diszkrimináció. Ezek a programok a képzést és a munkaerő-piaci tapasztalatok megszerzését egyaránt támogatták.

- A -5.3.1-B-2.), amely során szociális és gyermekjóléti intézményekben történő foglalkoztatáshoz kaptak támogatott képzéseket, majd ezek az intézmények 6-12 hónapos bértámogatás mellett foglalkoztathatták a sikeresen végzetteneket. A képzések keretében több mint 1000 roma asszony szerzett szakképesítést valamely területen: óvodai dajka, kisgyermekgondozó, -nevelő, gyermek- és ifjúsági felügyelő, szociális gondozó és ápoló, szociális asszisztens. A program 2012 és 2014 közötti időszakban a **III.4.** intézkedés valósította meg a „Nő az esély” programot (TÁMOP eredményeként a képzettek közül 499 főnek a szociális és gyermekjóléti rendszerben való foglalkoztatása valósult meg. Az intézkedés értékelését lásd a keretes anyagban.
- A 2015 és 2017 közötti időszakban a **III.13.a–b.** intézkedés tartalmazza a „Nő az esély” program folytatását, amelyeket az SZGYF által menedzselt EFOP-1.1.2. „Nő az esély – képzés és foglalkoztatás”, valamint a szolgáltatói nyilvántartásba bejegyzett szociális, gyermekjóléti és gyermekvédelmi szolgáltatók, intézmények és fenntartóik (állami, önkormányzati, egyház, alapítvány, szociális szövetkezet, egyéb jogi személyiségű nonprofit szervezet) valamint köznevelési intézmények és fenntartóik esetében az EFOP-1.1.3 „Nő az esély – képzés” című projektek valósítanak meg. Az előzőekhez képest annyi változás történt a program szervezésében, hogy az értékelés megállapításaival összhangban (lásd a keretes anyagot) a foglalkoztatás és a képzés jobban összekapcsolódik – a programban résztvevő roma nő egyszerre kezd el dolgozni a támogatott munkahelyen és vesz részt a képzéseken, így már az adott munkahelyhez képezik ki őket. Ennek hatására magasabb elhelyezkedési valószínűséget remélnek a szervezők. További hozadéka lehet ennek a programnak, hogy a felkészült roma szakember jobban tudja közvetíteni a különböző szolgáltatásokat a romáknak és csökkenthetik a velük szembeni diszkriminációt.

Szintén roma nőket célzó képzési program valósul meg a **III.13.c.** intézkedés keretében, de ez gyakorlatilag megegyezik az előző beavatkozási területnél bemutatott, II.7.b. alintézkedéssel.

„Nő az esély” program értékelése és hatásvizsgálata

Szabó-Morvai et al. [2016] értékelése alapján a program alapelgondolása (a rendelkezésre álló kihasználatlan munkaerőbázist [roma nők] párosítja a munkaerőhiánnyal küzdő szakmákkal) kiváló volt, a legfontosabb hiányosságok a megvalósítás formájából adódtak: a programot nem előzte meg érdemi keresletfelmérés és program-előkészítés, az egymásra épülő komponensek szétcsúszásával futott le a program.

A 2016 júniusában lefolytatott telefonos kérdőívezés alapján Szabó-Morvai et al. [2016] arra az eredményre jutott, hogy a program legfőképpen a munkavállalási esélyekre, munkavállalási kedvre és a résztvevők önbizalmára hatott kedvezően, míg a magánéleti kapcsolatokra javarészt nem volt hatással. A mélyinterjúk alapján megállapítható, hogy a program eredményessége nemcsak abban mérhető, hogy a szociális intézmények munkaerő-utánpótláshoz jutottak, hanem hogy szinte mindegyik résztvevő olyan szemléletet sajátított el, amelyet az élete más területein is sikerrel alkalmazhat.

A kérdőíves kutatás válaszadóinak 85%-a próbált a vizsgát követően a megszerzett végzettségéhez kapcsolódó szakterületen elhelyezkedni, ami azt jelenti, hogy a program szűrése sikeres volt abban a tekintetben, hogy javarészt ki tudta válogatni azokat a résztvevőket, akik valóban szeretnének a szerzett végzettséggel elhelyezkedni. Közülük 34% dolgozott a lekérdezéskor is azon a szakterületen; 23%-uknak ugyan sikerült a szakterületen elhelyezkedni, de a lekérdezéskor már másik szakterületen dolgoztak; 44%-uknak azonban soha nem sikerült a végzettségüknek megfelelő szakterületen elhelyezkedni. Ennek oka nagyobb részt abban keresendő, hogy az oktatási és foglalkoztatási programelemek nem épültek kellően egymásra, időben csak lazán követték egymást, valamint hogy a szociális ágazat intézményeinél forráshiány miatt nem tudták megoldani a foglalkoztatást.

Azok a résztvevők, akiknek sikerült a gyakorlati helyen elhelyezkedni a programot követően, sokkal nagyobb arányban tudtak megmaradni később a szociális szakmában, mint azok, akik nem tudtak a gyakorlati helyen maradni.

Munkapiaci szempontból a legsikeresebbnek a kisgyermekgondozó- és nevelő, valamint a szociális gondozó és ápoló képzés bizonyult. Az ezekből a képzésekből kikerült résztvevők 80(62)%-a dolgozik jelenleg alkalmazottként, 90(68)%-uk érzi úgy, hogy növekedtek az elhelyezkedési esélyei, és 78(66)%-uk jelenleg is a szakterületen dolgozik. Az adatok alapján Szabó-Morvai et al. [2016] úgy találta, hogy a hosszabb képzésnek lehet egyfajta szűrő szerepe, és valószínűleg a célcsoport motiváltabb tagjai jelentkeztek ezekre, akik szerettek volna ezekben a szakmákban maradni.

1.1.2. cél: Gazdaság- és vállalkozásfejlesztés a hátrányos helyzetű, alacsony iskolai végzettségű emberek foglalkoztatása érdekében (elsődleges munkaerőpiacon a magas élők munkai igényű ágazatok, szociális gazdaság, atipikus foglalkoztatási formák)

A foglalkoztatók támogatása is segítheti a munkaerő-piaci hátrányokat szenvedők elhelyezkedését. Emellett azonban kivezető utat jelenthet a munkanélküliségből az önfoglalkoztatás is. Ennek segítése jelenik meg a következő intézkedésekben.

- Az első intézkedési tervben a **III.5.** intézkedés tűzte ki célul a vállalkozásokon keresztül történő foglalkoztatásnövelést – az intézkedés megvalósítását „A kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzetű térségekben a kkv-k munkahelyteremtő beruházásainak támogatása” című program segítette, amelyben kiemelt hangsúlyt fordítottak a hátrányos helyzetű kistérségekben megvalósítandó beruházások támogatására, és arra, hogy az új munkahelyeken minél nagyobb számú álláskereső foglalkoztatására kerüljön sor. A 2014. évben 1625 vállalkozás részesült támogatásban. A keretösszeg 80%-ához az ország hátrányos helyzetű négy régiójának vállalkozásai jutottak. A vállalkozások közel 8200 új munkahely kialakításához, és ezeken a munkahelyeken 5700 álláskereső legalább két év időtartamú foglalkoztatásához nyertek el támogatást, az álláskereső köréből a roma foglalkoztatottak száma 286 fő. Emellett a TÁMOP-2.3.6. „Fiatalok vállalkozóvá válásának támogatása” című konstrukció közel 7 milliárd forint keretösszeggel támogatja a fiatalok vállalkozásainak létrejöttét. A pályázatban előírt a roma fiatalok bevonása, ennek érdekében az Irányító Hatóság (IH) a roma érdekvédelmi szervezettel, kiemelten az ORÖ-vel működött együtt. A konstrukció keretében összesen több mint 1600 egyéni és társas vállalkozás kapott egyenként 3 vagy 6 millió forintos támogatást a vállalkozás elindításához. A roma személyek által indított vállalkozásokra vonatkozóan azonban nem áll rendelkezésre adat.
- A második intézkedési tervben a **III.2.** intézkedés valósít meg hasonló beavatkozási logikát, a társadalmi célú vállalkozások ösztönzése és támogatása révén olyan szervezetek foglalkoztatási potenciáljának megerősítése a célja, amelyek ötvözik az üzleti, valamint a társadalmi szempontokat (fenntartható munkalehetőségek hátrányos helyzetű munkanélkülieknek). Ez a társadalmi felelősségvállalással összefüggő munkahelyteremtési tevékenység különösen fontos az alacsony munkaerő-piaci kereslettel rendelkező térségekben. A pályázatok benyújtásának feltétele a GINOP-5.1.2. kiemelt projekt keretében való minősítés sikeres megszerzése, jelenleg 46 szervezet rendelkezik ezzel.

A második intézkedési terv **III.16.** intézkedése visszatérítendő támogatásokat nyújtana hátrányos helyzetű személyek és vállalkozásaik számára, de egyelőre egyeztetés alatt áll.

Hasonló beavatkozási logikát követ az intézkedések egy másik csoportja, amely az önfoglalkoztatás egy speciális formáján, a szociális szövetkezetek létrehozásán keresztül igyekszik növelni a munkaerőpiacról tartósan kiszorultak foglalkoztatását.

- Az első időszak **III.6.** intézkedése két részből tevődött össze: egyrészt tartalmazta a szociális szövetkezetek létrehozásának segítségét (jogsabályi háttér, tanácsadói és inkubációs szolgáltatások, Szociális Szövetkezetek Programkoordinációs Iroda). A szociális szövetkezetek indulását a TÁMOP-2.4.3./D. „Szociális gazdaság fejlesztése” kiírás finanszírozta. Másrészt ez az intézkedés tartalmazta a hazai forrásokból szervezett Szociális földprogramot, amelynek három komponensére (közfoglalkoztatáshoz kapcsolódó eszközbeszerzés, kertkultúra és kisállattartás) 139 nyertes pályázat volt az első körben. A potenciálisan pályázók köre kibővült a szociális szövetkezetekkel, s a piacra jutást elősegítő eszköztámogatásra is igényelhettek támogatást. A 2014-ben futó szociális földprogramok mintegy 3500 család megélhetését segítik, és 614 a részt vevő közfoglalkoztatottak száma. A résztvevők közel fele roma származású, egytizedük aktív korú megváltozott munkaképességű.
- A második intézkedési terv **III.1.a–b.** alintézkedéseinek célja a közfoglalkoztatás alapjain szerveződő szociális szövetkezetekben résztvevők foglalkoztathatóságának javítása és ebben az értelemben folytatása az előző időszak **III.6.** intézkedése szociális gazdaságokkal kapcsolatos részének. Ennek eszköze a szociális szövetkezetek már kialakult hálózatának bővítése, a meglévő szövetkezetek segítése. Alapvető cél, hogy a közfoglalkoztatási startmunka mintaprogramok bázisán létrejövő szociális szövetkezetek vállalkozásokként valódi piaci szereplőkké váljanak.
- Az előző intézkedési terv **III.6.** intézkedésének Szociális földprogram részét folytatja a második intézkedési terv **III.3.** intézkedése. A 2016-os kiírásban a 2015-ben részt vevő szervezetek kaptak meghívást, de 2016 márciusára a programot megvalósító szervezetek száma 14-re csökkent, a közfoglalkoztatottak száma pedig az előző évhez képest arányosan 164 főre csökkent. A szociális agrárgazdálkodási szociális földprogram keretében két komponens került meghirdetésre: az 1. komponensben megvásárolt eszközök a szervezetek piacra jutását segítik 50 millió forinttal, míg a 2. komponensben a családok konyhakerti és kisállattartási programokat bonyolíthatnak le 80 millió forinttal. A támogatott szervezetek száma a két komponensben összesen 166 (14+152), a programok által elért emberek száma mintegy 31 ezer (2268+28 800), a programok által elért családok száma 7817 (567+7250).

A 2015 és 2017 közötti időszak **III.15.a–c.** alintézkedései a leghátrányosabb helyzetű, valamint a megváltozott munkaképességű emberek munkalehetőségeinek a szociális gazdaság eszközrendszerével történő bővítését célozzák. Teszik ezt úgy, hogy a projektbe bevont emberek fokozatosan képessé váljanak például a GINOP által nyújtott programokban való részvétellel. Az alintézkedések az EFOP-1.1.11. „Kísérleti programok a szociális gazdaság erősítése és a

leghátrányosabb helyzetű csoportok elhelyezkedése érdekében non-profit szervezetek és vállalkozások együttműködése révén” című projekt keretében valósulnak meg, ami várhatóan 2017 első negyedévében kerül meghirdetésre.

Azon a módon is lehet támogatni a hátrányos helyzetű személyek munkaerőpiacon való foglalkoztatását, ha előnyösebb helyzetbe hozzuk azok foglalkoztatóit. Ez közbeszerzések esetében is lehetséges, a második intézkedési terv **III.18.** intézkedése ennek a logikának megfelelően a közbeszerzések szabályozásába szeretné beépíteni a felzárkózási szempontokat. Emiatt több ponton is változtatták a közbeszerzés szabályait.

A második intézkedési terv **III.17.** intézkedése hátrányos helyzetűek foglalkozását segítené állami beruházásokban, a **III.20.** intézkedés pedig az alacsony iskolai végzettségűek foglalkoztatását támogatná gazdaságfejlesztési programokkal. Jelenleg mindkét intézkedés egyeztetési fázisban van.

1.1.3. cél: A munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése

Aktív munkaerő-piaci eszközökkel történő fejlesztés azok esetében lehet sikeres, akik nem távolodtak el túlságosan a munkaerőpiactól. A személyre szabott komplex csomagként nyújtott munkaerő-piaci szolgáltatások, tanácsadások, elhelyezkedést/vállalkozóvá válást segítő támogatások és képzések segíthetik a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetűek elsődleges munkaerőpiacon történő elhelyezkedését.

- Az első intézkedési terv **III.2.** intézkedése a munkaerőpiacon hátrányos helyzetű, köztük roma és/vagy szegregátumokban élő munkanélküliek munkaerőpiacra való belépését segítette. Az intézkedés elsősorban uniós támogatású programokkal valósult meg (TÁMOP-1.1.2., TÁMOP-1.1.4., TÁMOP-1.4.1., TÁMOP-1.4.3., TÁMOP-1.4.6/12.), melyek a hátrányos helyzetű emberek foglalkoztathatóságának javítását, sikeres álláskeresését és nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedését támogatták az állami, civil és a versenyszféra szereplőin keresztül, összesen 121,8 milliárd forinttal. A projektek közvetlenül összesen 150 500 embert vontak be, amiből több mint 20 ezer roma, képzésben 78 500-an vettek részt, 6 hónappal az egyéni program zárása után több mint 35 ezer fő állt foglalkoztatásban.
- Ennek az intézkedésnek az egyik folytatásaként lehet tekinteni a 2015–2017 közötti időszak **III.8.** intézkedésére. Ennek keretében a 214 milliárd forintos támogatású GINOP 5.1.1. és a 17,8 milliárd forintos támogatású VEKOP-8.1.1. kiemelt projektek a munkaerő-piaci szempontból hátrányos helyzetű csoportok tartós elhelyezkedési esélyeinek növelését segítik elő, kizárólag aktív munkaerő-piaci eszközök segítségével. Az NGM és a fővárosi és megyei kormányhivatalok által megvalósított programokban résztvevők száma 2017. február végéig 51 407, míg a megvalósított programokban résztvevő, alap- vagy alsó középfokú (ISCED 1,2)

végzettséggel rendelkezők száma január 31-ig 13 576. A foglalkoztatásban – beleértve az önfoglalkoztatást – levők száma 4569, a képesítést vagy tanúsítványt szerző résztvevők száma 1927. 2017. január 31-ig a programokba bevont romák száma 4003 fő volt.

A 2015–2017 közötti **III.19.** intézkedés a munkaerő mobilitását támogatná, de jelenleg még egyeztetés alatt áll.

1.1.4. cél: A közfoglalkoztatás mint a közösségért végzett értékteremtő munka rendszerének fejlesztése, bővítése, a lehetőség szerint személyre szabott közfoglalkoztatásnak a nyílt munkaerőpiacra való átmeneti jellege erősítése.

A közfoglalkoztatás megoldást jelenthet azok számára, akiknek az elsődleges munkaerőpiac valamilyen okból elérhetetlen. Azonban nagy az esélye annak, hogy a közfoglalkoztatásból nehezen jut ki az, aki egyszer elkezdte (lásd később a 3. részben). Ezért fontos a közfoglalkoztatás hatékonyságát növelni, hogy minél inkább összekötő kapocs lehessen az elsődleges munkapiacra.

- A második intézkedési terv **III.4.** intézkedése a közfoglalkoztatás szabályainak módosítását tartalmazza, annak érdekében, hogy növekedjen annak az esélye, hogy a közfoglalkoztatottak visszajuthassanak az elsődleges munkapiacra. Ennek érdekében segítik a közfoglalkoztatottakat, hogy munkaerő-piaci szolgáltatásokat vehessenek igénybe, hosszabb időre fizetés nélküli szabadságra mehessenek, ha határozott időre sikerül valahol munkát vállalniuk. Emellett a szabályváltoztatás eredményeként, a közfoglalkoztatott a közfoglalkoztatás ideje alatt köteles elfogadni az állami foglalkoztatási szerv által részére felajánlott munkahelyet, különben három hónap időtartamra kizárják a közfoglalkoztatásból. Ösztönzőként hathat a közfoglalkoztatottak alkalmazására, hogy a közfoglalkoztatásban eltöltött idő nem töri meg a tartós munkanélküli státuszt, ennek megfelelően az őket foglalkoztatók jogosultak az ezzel járó támogatásra.
- A közfoglalkoztatás célzottságát volt hivatott erősíteni 2015–2017 között a **III.5.** intézkedés, ennek értelmében a következő csoportok foglalkoztatására kellene koncentrálnia a programnak: a halmozottan hátrányos helyzetű, foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesülő, illetve álláskeresői vagy szociális ellátásra nem jogosult álláskereső, alacsony iskolai végzettségűek és tartósan álláskereső (kiemelten a megváltozott munkaképességűek, a hajléktalanok, a menekültek, a roma nemzetiségű álláskereső). További célcsoport lehet a Hajléktalan mintaprogramban résztvevők: 2015-ben 606 főre, 2016-ban 781 főre kaptak a foglalkoztatók támogatást, a 2017-ben induló programban pedig 768 főre. A GINOP-6.1.1. keretében a képzésben részesülők részletesebb létszámadatait lásd a **III.9.** intézkedésnél.

A közfoglalkoztatás hatékonyságát növelheti továbbá, ha azt képzésekkel kombinálják.

- Az első intézkedési tervben a **III.3.** intézkedés tartalmazta a képzések és a közfoglalkoztatás összekapcsolását. Az egyik legfontosabb feladat a mezőgazdasági mintaprogramokban és az

országos közfoglalkoztatási programokban részt vevő közfoglalkoztatottak képzése, melynek forrását a TÁMOP-2.1.6. „Újra tanulok” program biztosította. A kistérségi mintaprogramok mezőgazdasági projektjeibe, a települési igények alapján 19 448 fő került bevonásra. Az országos közfoglalkoztatók általában rövid időtartamú, egy munkafázis elvégzésére betanító képzéseibe 9131 fő került bevonásra. 2013. december 1. és 2014. március 10. között 99 571 fő került bevonásra a téli közfoglalkoztatás képzéseibe, akik közül 22 107 fő vallotta magát romának.

- Ennek a beavatkozási logikának a folytatása a második intézkedési terv **III.9.** intézkedése, amely az alacsonyan képzetteknek és a közfoglalkoztatottnak nyújt szakképzettség megszerzését biztosító képzési és képzéshez kapcsolódó szolgáltatási programot. Az intézkedés megvalósítása a konvergencia régiókban megvalósuló, 30 milliárd forint támogatási összegű, GINOP-6.1.1. program keretében történik, amely a TÁMOP-2.1.6. kiemelt projekt továbbvitelének tekinthető. Célcsoportja a munkaerő-piaci hátrányokkal küzdők, kiemelten a közfoglalkoztatottak. A képzésbe bevontak majdnem 95%-a a tervek szerint alacsony iskolai végzettségű (ISCED 1,2) lesz. A programba kerüléskor egyéni képzési terv készül és a képzés ideje alatt mentor segíti a képzésben résztvevőket, külön programelemek fókuszálnak a motivációra és az elsődleges munkapiacra történő kivezetésre. A 2016–2017-es időszakban a képzések 60–70%-a OKJ-s képzés volt, a két ütemben összesen közel 43 ezer közfoglalkoztatott bevonása történt meg. 2016. december 31-ig 16 261 fő szerzett tanúsítványt/bizonyítványt a sikeresen elvégzett képzés eredményeként, amelyből 15 237 fő volt korábban alacsony végzettségű.

1.1.6. cél: A munkahely és a család összeegyeztetése az atipikus foglalkoztatási formák támogatásával

A rugalmas foglalkoztatási formák elterjedése javíthatja az elhelyezkedés esélyeit. A második intézkedési terv **III.10.** intézkedése a GINOP-5.3.1-14. és a GINOP-5.3.2-16. konstrukciókon keresztül a rugalmas foglalkoztatási formák elterjesztését támogatja. A GINOP-5.3.1. felhívás keretében a nyertes szervezetek elvégezték 710 kis- és középvállalkozás átvilágítását, melynek eredményeként átszervezési tervet készítettek részükre a rugalmas foglalkoztatás megvalósításához, több mint 28 ezer munkavállaló munkáltatóját érinthették az átvilágítások. Az átvilágított vállalkozások 2016. december 5-től nyújthattak be támogatási kérelmet az átszervezési tervben foglaltak megvalósítására, a GINOP-5.3.2.-16. felhívásra 654 kkv nyújtott be támogatási kérelmét.

1.1.7. cél: A jövedelmi egyenlőtlenségek további növekedésének megakadályozása

A jövedelmi egyenlőtlenséget csökkentheti, ha a hátrányos helyzetű munkavállalók nyílt munkaerőpiacon tudnak elhelyezkedni. Az intézkedési terv két intézkedést kapcsolt ezekhez a célokhoz.

2015–2017 között a **III.6.** intézkedés a munkáltatóknak nyújtott támogatásokkal igyekszik az elhelyezkedés esélyeit javítani. Az ezt megvalósító Munkahelyvédelmi Akcióterv még 2012. július 4-én indult. Az akcióterv a 25 év alatti és 55 év feletti munkavállalók; a pályakezdekők; a tartósan munkanélküliek; a GYES-ről/GYED-ről visszatérők; a képzettséget nem igénylő munkakörben; és új elemként – 2015. július 1-jétől – a mezőgazdasági munkakörben foglalkoztatott munkavállalók foglalkoztatását is segíti a munkáltatói teher (szociális hozzájárulási adó és szakképzési hozzájárulás) mérséklésével. 2016-ban 152 ezer munkáltató (a korábbinál 10 ezerrel több) 883 ezer munkavállaló (az egy évvel korábbihoz képest 59 ezerrel több) foglalkoztatásához kapott segítséget.

Hasonló hatásútvonalon keresztül hat a jövedelmek egyenlőtlenségeire a **III.7.** intézkedés (2015–2017), ami a 25 év alatti álláskereső munkaeő-piaci helyzetét javítja az Ifjúsági Garancia (IG) rendszer keretén belül, minőségi ajánlat biztosításával, aktív munkaeő-piaci programokon keresztül. Az IG célcsoportjába a 25 év alatti, munkaügyi szervezetenél regisztrált fiatalok tartoznak, akik nem foglalkoztatottak, oktatási intézmény nappali tagozatán vagy szakképzésben tanulmányokat nem folytatnak. A konvergenciaregiókban a GINOP-5.2.1. projekt 2015 januárjában, a központi régióban a VEKOP-8.2.1. projekt 2015 szeptemberében indult el. A résztvevők száma 47 475, míg a program keretében foglalkoztatásban levő résztvevők száma 2017. február 24-ig 31 198 fő. A képesítést vagy tanúsítványt szerettek száma 2017. január 31-ig 5 044, illetve a programból való kilépés után hat hónappal foglalkoztatásban levő résztvevők száma 3 976 fő (az intézkedés értékelése keretes írásban szerepel).

2.3.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása

Ellentétben az előző beavatkozási területekkel, a foglalkoztatás esetében a programok jelentős része hazai (közfoglalkoztatás) forrásból vagy GINOP-ból került szervezésre, és bár a GINOP-kiírások is késtek egy évet, a programok 2016 első félévében el tudtak indulni (szemben az EFOP-ból finanszírozott programokkal). Az eredményeket a beavatkozási logika szerint csoportosítva mutatjuk be.

Hátrányos helyzetűeknek szervezett képzések

- A kompetenciafejlesztő képzést 2014-ig 14 500 fő végezte el (a képzésbe vont 17 846-ból), közülük 3500-an voltak közfoglalkoztatottak. Az életviteli kompetenciákat fejlesztő képzéseket 7544 végezte el eredményesen (8484 képzésbe bevontból).

- A szakképzésbe vontak száma 2014-ig 137 194 fő, a képzést eredményesen elvégzők száma 123 745 fő, míg a képzésbe bevont romák száma 29 010 fő.
- A kistérségi mintaprogramok mezőgazdasági projektjeibe a települési igények alapján 19 448 fő került bevonásra. Az országos közfoglalkoztatók általában rövid időtartamú, egy munkafázis elvégzésére betanító képzésein 9 131 fő vett részt. 2013. december 1. és 2014. március 10. között 99 571 fő került bevonásra a téli közfoglalkoztatás képzéseibe, akik közül 22 107 fő vallotta magát romának.
- 2016-ban majdnem 41 976 ember vett részt a kompetenciafejlesztési programban, ebből 22 884 ember szerzett képesítést, akiknek 95%-a korábban legfeljebb ISCED 2 képesítéssel rendelkezett.

Ifjúsági Garancia Program értékelése

Szabó-Morvai et al. [2015]-ben készítette el az Ifjúsági Garancia (IG) programnak az induló értékelését. Mivel az értékelt programok csupán az értékelést megelőzően 8 hónappal indultak, s így a programba bevontak legnagyobb része még nem lépett ki a programból, a tanulmány nem elemzi a programok foglalkoztatási hatásait, hanem a bevezetés és a megvalósítás körülményeinek, hatékonyságának és a program célzásának elemzését végzi el. Emellett a tanulmány másodlagos célja, hogy előkészítse a 2018-ban esedékes második hatásértékelést, így a tanulmány részletesen kitér azon kérdések elemezhetőségére is, amelyekre még nem áll rendelkezésre adat.

Az értékelés eredményei:

- A program informatikai háttere és adatgyűjtési módszertana a legtöbb hatásvizsgálati kérdésre minőségi elemzési lehetőséget nyújt.
- A program végrehajtó szerve a sokéves tapasztalattal és infrastruktúrával működő NFSZ, amely biztosítja a program sztenderdizált bevezetését és a megbízható információk gyűjtését a program eredményeiről. Ugyanakkor a rendszer épp emiatt kevésbé képes a helyi igényekre szabott eszközök biztosítására, és lassan képes befogadni az újításokat.
- A programnak számos előzménye volt az előző tervezési időszakban, így a legnagyobb újítást a program garancia jellege, az inaktív bevonása és az eszközbe nem bevontak számára nyújtandó mentori segítség jelenti.
- Az elméleti elemzés alapján a programban szereplő eszközök mindegyike képes hathatósan növelni a munkakínálat és a foglalkoztatási valószínűség mértékét.
- A program célzása a tervezés szempontjából megfelelő. Az IFK-forrásokból finanszírozott program lehetőséget nyújt a leginkább rászoruló, hosszú ideje munkanélküli, elbátortalanodott fiatalok megszólítására, segítésére. A program már a tervezési fázistól fókuszál a legrászorultabb fiatalok csoportjára, s ez az elérhető eszközök, illetve a bevonási folyamattal kapcsolatos elvárások kialakításában is testet ölt. Ugyanakkor az IG-rendszer által előírt teljeskörűség, a bevonással és az eszközökkel kapcsolatos hatékonysági és teljesítményelvárások, valamint a leghátrányosabb helyzetű fiatalok fókuszba állítása a célok között ellentmondást eredményez a program logikájában. A célok közötti hierarchia nem dönthető el egyértelműen, így szerencsésnek mondható, hogy a program tervezői a hatékonysági és a rászorultsági célok közötti mérlegelést helyi végrehajtói hatáskörbe rendelik azzal, hogy nem szabnak meg külön bevonási célszámokat a hosszú távú munkanélküliek és inaktívak esetében. A kirendeltségeken készített interjúk alapján látszik, hogy helyenként eltérő hangsúly helyeződik az egyes célokra, ami tükrözi a lokális munkaerőpiac állapotát és a helyi NEET-fiatalok összetételét, motiváltságát.

- 2016-ban 31 679 fő vett részt a digitális kompetenciák fejlesztésében, akik 53%-a szerzett valamilyen tanúsítványt. A tanúsítványt szerzők fele korábban legfeljebb ISCED 2 szintű képesítéssel rendelkezett.

Nő az esély program – képzés és foglalkoztatás egyben

- A képzések keretében több mint 1000 roma asszony szerzett szakképesítést, a képzettek közül 499 főnek a szociális és a gyermekjóléti rendszerben való foglalkoztatása valósult meg.

Munkahelyteremtés

- A 2014. évben 1625 vállalkozás részesült támogatásban. A keretösszeg 80%-ához az ország hátrányos helyzetű négy régiójának vállalkozásai jutottak. A vállalkozások közel 8200 új munkahely kialakításához, és ezeken a munkahelyeken 5700 álláskereső legalább két év időtartamú foglalkoztatásához nyertek támogatást, az álláskeresők köréből a roma foglalkoztatottak száma 286 fő.
- 2015-ig 1600 egyéni és társas vállalkozás kapott egyenként 3 vagy 6 millió forintos támogatást a vállalkozás elindításához.
- A 2014-ben futó szociális földprogramok mintegy 3500 család megélhetését segítik, és 620 a részt vevő közfoglalkoztatottak száma. A résztvevők közel fele roma származású, egytizedük aktív korú megváltozott munkaképességű.
- A támogatott szervezetek száma 2016-ban a szociális földmunkaprogram két komponensében összesen 166, a programok által elért emberek száma mintegy 31 ezer, a programok által elért családok száma pedig 7817.
- Munkahelyvédelmi akcióterv: 2015-ben a versenyszférában országosan 142 ezer vállalkozás (a korábbinál 9 ezerrel több) 824 ezer munkavállaló (az egy évvel korábbihoz képest 56 ezerrel több) foglalkoztatásához kapott segítséget. A növekedés 2016-ban továbbfolytatódott, 152 ezer munkáltató (a korábbinál 10 ezerrel több) 883 ezer munkavállaló (az egy évvel korábbihoz képest 59 ezerrel több) foglalkoztatásához kapott támogatást.
- 710 kis- és középvállalkozás, több mint 28 ezer munkavállaló munkáltatójának átvilágítását végezték el, melynek eredményeként átszervezési tervet készítettek részükre a rugalmas foglalkoztatás megvalósításához.

Aktív munkapiaci eszközökkel elért munkakeresők

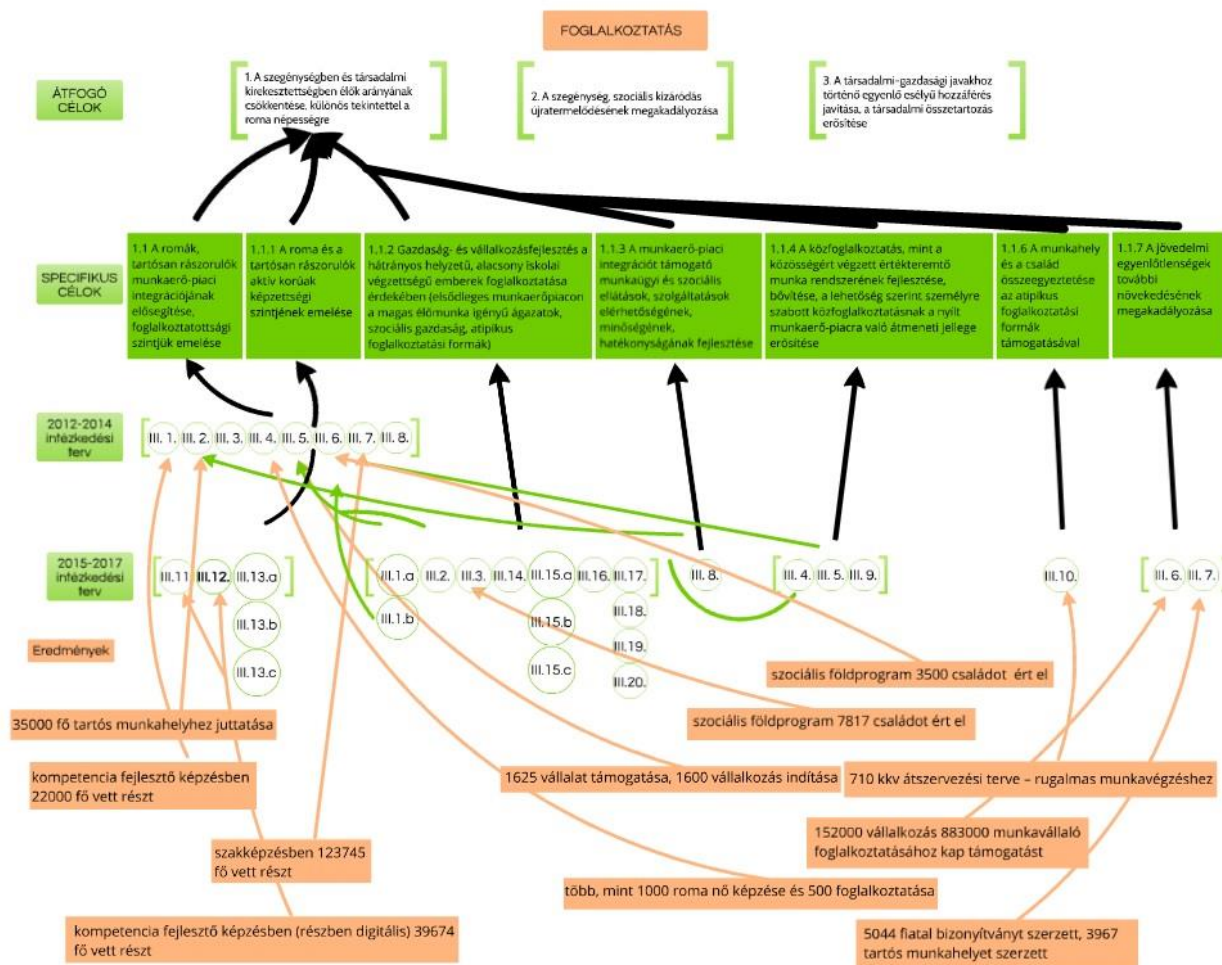
- A hátrányos helyzetű emberek foglalkoztathatóságának javítását célul kitűző, sikeres álláskeresőket és nyílt munkaerő-piaci elhelyezkedését támogató projektek közvetlenül összesen 150 500 embert vontak be aktív munkapiaci programokba 2015 végéig, amiből több

mint 20 ezer roma. Képzésben 78 500-an vettek részt, hat hónappal az egyéni program zárása után több mint 35 ezer fő állt foglalkoztatásban.

- Ennek folytatásként indult programban 51 407-an vettek részt, míg a megvalósított programokban résztvevő, alap- vagy alsó középfokú (ISCED 1,2) végzettséggel rendelkezők száma január 31-ig 13 576 fő. A foglalkoztatásban – beleértve az önfoglalkoztatást – levők száma 4569, a képesítést vagy tanúsítványt szerző résztvevők száma 1927 fő. 2017. január 31-ig a programokba bevont romák száma 4003 fő volt.
- Emellett az Ifjúsági Garancia programban résztvevők száma a program indulásától 2017. február végéig kumuláltan 47 475 fő, míg a program keretében foglalkoztatásban levő résztvevők száma 31 198 fő. A képesítést vagy tanúsítványt szerzettek száma 2017. január 31-ig 5044, illetve a programból való kilépés után hat hónappal foglalkoztatásban levő résztvevők száma 3976 fő.

A beavatkozási terület céljait, intézkedéseit és eredményeit kapcsolja össze a 3. ábra.

3. ábra: Foglalkoztatási céljai, intézkedései és eredményei

Megjegyzés: a fekete nyilak az intézkedések és a célok kapcsolatát mutatják, a zöld nyilak az intézkedések közötti kapcsolatokat mutatják, a narancssárga nyilak az eredményeket kapcsolják az intézkedésekhez.

2.4. Az egészségügy területére vonatkozó feladatok

A 2011-es Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia az egészségüggyel kapcsolatosan megállapította, hogy:

- Az egészségügyi ellátásokat jelentős területi egyenlőtlenségek jellemzik. Az alapszolgáltatások az egyéb társadalmi, gazdasági szempontokból is a leghátrányosabb helyzetű területeken a legkevésbé elérhetők.
- A népegészségügyi intézkedések nem érik el megfelelő mértékben a leghátrányosabb helyzetű társadalmi csoportokat.
- A gyermekek egészségi állapota szoros összefüggésben van a szülők társadalmi helyzetével. A hátrányos helyzetű gyermekek egészségének javítására, megőrzésére célzott, a társadalmi helyzet sajátosságait figyelembe vevő, hatékony programok szükségesek.
- A hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat különösen sújtják a terhességmegszakítással, korai terhességgel, illetve koraszüléssel összefüggő, magzati és csecsemőkori egészségi problémák.
- A cigány lakosság körében az egészségi állapot terén is tapasztalhatóak az ország átlagától eltérő, nagyon kedvezőtlen, mutatók alatti értékek.

A stratégia 2014-es frissítése ezeket a következtetéseket annyiban módosítja, hogy időközben csökkentek az egészségügyi ellátásokat jellemző jelentős területi egyenlőtlenségek.⁶

2.4.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz

Mindkét intézkedési tervben az egészségügy beavatkozási területén megfogalmazott intézkedések a 3.3. cél („A romák, tartósan rászoruló és gyermekek egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása”) elérését segítik, de egyes esetekben más célok támogatása is felmerül.

7. táblázat: Az egészségüggyel kapcsolatos intézkedések céljai és előzményei

Intézkedési	Intézkedés kódja és rövid neve	1.2.	3.3.	3.4.	Előzmény	az
-------------	--------------------------------	------	------	------	----------	----

⁶ Ennek alapja a cigányság életkörülményei kutatás gyorsjelentése: A szegénység, társadalmi kirekesztés és csoportszükségletek vizsgálatát támogató tevékenység célzott kutatása - Roma kutatás a NCSSZI-TÁMOP-5.4.1-12. kiemelt projekthez – Budapest, 2013. augusztus 30. 16. o.

terv				előző intézkedési tervben
Intézkedési terv 2012–2014	IV.1. Kora gyermekkori szűrővizsgálatok módszertani és infrastrukturális fejlesztése		x	
	IV.2. Gyermekkori mentális problémák kezelése, szolgáltatásfejlesztés		x	
	IV.3. Gyermek-egészségügyi ismeretek hátrányos helyzetű szülőknek		x	
	IV.4. Egészségfejlesztési ismeretek és szűrések hátrányos helyzetű térségekben		x	
	IV.5. Betöltetlen egészségügyi állások betöltése		x	
	IV.6. Közoktatásban egészségfejlesztési programok		x	
Intézkedési terv 2015–2017	IV.1. Az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés javítása		x	IV.5.
	IV.2. Egyéni és közösségi életmódváltó programok, az egészségfejlesztéssel kapcsolatos üzenetek eljuttatása a HH-lakosság részére		x	IV.4.
	IV.3. A teljes körű iskolai egészségfejlesztés kiépítésének érdekében egészségfejlesztési programokat kell indítani a közoktatási intézményekben, különös tekintettel a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat veszélyeztető egészségügyi rizikófaktorokra, problémákra		x	IV.6.
	IV.4. A hátrányos helyzetű szülők és fejlesztendő járáásokban dolgozó szakemberek számára korszerű gyermek-egészségügyi ismeretek átadása		x	IV.3.
	IV.5. Ösztönözni kell a szoptatást támogató programokban való részvételt		x	IV.3.
	IV.6. Javítani kell a szenvedélybetegségek megelőzését célzó programok és beavatkozások igénybevételét			
	IV.7. Dohányzásleszokás támogatása		x	
	IV.8. A területi különbségekből eredő, az egészségben megmutatkozó egyenlőtlenségek feltárása	x	x	
	IV.9. A választható humán papilloma vírus (HPV) elleni oltás térítésmentes elérhetővé tétele minden, az érintett korosztályba tartozó lány számára		x	
	IV.10. Hiánypótló képzés megvalósítása az egészségügyi szakképzésben		x	x

Ezen a beavatkozási területen a legtöbb intézkedésnek van folytatása a második intézkedési terv időszakában. Ahogy az intézkedésekért felelős szakember megfogalmazta, ennek az az oka, hogy ezek az intézkedések csak hosszabb távon tudják kifejteni a hatásukat, ezért szükséges, hogy több cikluson keresztül is működjenek. Emellett az is gyakran előfordul, hogy az egyik időszak végén kezdődő programok átnyúlnak a következő időszakra.

A következőkben célonként és beavatkozási logika szerint csoportosítva tekintjük át röviden az intézkedéseket, kiemelve az intézkedési terveken átívelő intézkedések változásait és kapcsolatait.

1.2. cél: A szegény családban élő gyermekek és a tartósan rászoruló helyzetének javítását, továbbá a roma népességet célzó szakpolitikák, beavatkozások tervezését, nyomon követését, értékelését szolgáló adminisztrációs és statisztikai adatforrások, információs rendszerek fejlesztése.

A második intézkedési terv **IV.8.** intézkedése a népesség egészségügyi állapotára ható tényezők beazonosításán és elemzésén keresztül segíti a további intézkedések jobb tervezhetőségét és az intézkedések jobb értékelhetőségét (emellett a 3.3. cél elérését is segíti). Ugyanis a halálozási és megbetegedési mutatók információs rendszerében (a továbbiakban: HaMIR) található halálozási és daganatos megbetegedési mutatók, térképek segítségével részletes egészségkép készíthető minden egyes megyére, kistérségre és járásra, amelyek segítségével pontosabban elemezhető a megbetegedések és halálozások területi eloszlása és az abban található egyenlőtlenségek. A HaMIR halálozási indikátorok listája 2015-re egy további indikátorral bővült és a Veleszületett Rendellenességek Országos Nyilvántartás (VRONY) adatainak három fő indikátorát is a rendszerhez kapcsolták. 2016-ban összesen 45 megyei és járási elemzés készült el a HaMIR adatai alapján. Az egészségügyi törvény (1997. évi CLIV tv.) értelmében járási (fővárosi kerületi) egészségtervet kell készíteni, amibe – abban az esetben, ha van – be kell vonni az egészségfejlesztési irodákat is. Ezeknek az egészségterveknek az elkészítéséhez jelenthetnek inputot az elkészült elemzések.

3.3. cél: A romák, tartósan rászorulóknak és gyermekek egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása

Az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés egyik kulcseleme a körzeti orvosi, csecsemő- és gyermekszakorvosi és védőnői hozzáférés fenntartása, a tartósan betöltetlen praxisok betöltése.

- Az első intézkedési terv **IV.5.** intézkedése ezen a téren tett lépéseket. Az elvégzett felmérések és elemzések alapján módosították a Praxis I. és Praxis II. programot és létrejött a Praxisváltás program. A Praxis I.-ben 96 orvos (26-an hátrányos helyzetű, 5-en leghátrányosabb helyzetű, 27-en pedig komplex programmal fejlesztendő leghátrányosabb helyzetű kistérségben), a Praxis II.-ben pedig 173 orvos lépett be a rendszerbe (28-an dolgoznak hátrányos helyzetű, 14-en leghátrányosabb helyzetű, és 17-en komplex programmal segítendő leghátrányosabb helyzetű kistérségben). A Praxisváltás program pedig 2012-ben egy egyszeri támogatással segítette a fiatal pályakezdő háziorvosok pályára állítását, valamint az idős kollégák nyugdíjazását. Maximum 4 millió forint összegű támogatásra lehetett pályázni, 78 pályázó közül 67 nyert támogatást. A létrejövő praxisok közül 6 LHH-s kistérségben található.
- A második intézkedési terv **IV.1.** intézkedése folytatta a Praxis I. és II. programot: a 2016. év végéig a Praxis I.-ben 109 orvos lépett a rendszerbe, és töltött be pozíciót korábban tartósan betöltetlen háziorvosi körzetben. Ebből 30 orvos kedvezményezett járásban, 12 orvos fejlesztendő járásban, míg 29 orvos komplex programmal fejlesztendő járásban kezdte meg háziorvosi tevékenységét. A Praxis II.-ben pedig a 2016. év végéig 257 orvos lépett be a rendszerbe, és szerezte meg ezáltal a jogosultságot a háziorvosi tevékenység gyakorlására. Ebből 67 orvos kedvezményezett járásban, 14 orvos fejlesztendő járásban, míg 31 orvos

komplex programmal fejlesztendő járásban kezdte meg háziiorvosi tevékenységét. Korábban a Svájci Hozzájárulás támogatásával megvalósult 4 alapellátási praxis bevonásával 4 praxisközösség kialakítása. A 2017. évben, az EFOP-1.8.2-17. „Az alapellátás és népegészségügy rendszerének átfogó fejlesztése - alapellátás fejlesztése” pályázatos konstrukció keretében további 50 praxisközösség létrehozását tervezik.

Szükség van arra, hogy az egyéni és közösségi életmódváltó programok híre, az egészségfejlesztéssel kapcsolatos üzenetek eljussanak a HH-lakossághoz. Emellett a hátrányos kistérségek/járások településein (különös tekintettel a szegregált lakókörnyezetekre) élőket is be kell vonni a népegészségügyi szűrésekbe, programokba.

- Az első intézkedési tervben a **IV.4.** intézkedés több formában megpróbálta közvetíteni az üzeneteket. Egyrészt a TÁMOP-6.1.3/B/12/1. „Népegészségügyi kommunikáció fejlesztése” című kiemelt projekt támogatásával létrehozták az Egészségkommunikációs Központot, amelynek feladata volt országos és helyi kommunikációs akciók lebonyolítása. Másik utat követtek az uniós támogatással (TÁMOP-6.1.2/11/3. és TÁMOP-6.1.2/LHH/11/B.) létrejövő Egészségfejlesztési Irodák (EFI). A létrejött 61 (20 LHH, 40 konvergenciaregióban) EFI koordinálja a járás egészségfejlesztési programját és összekötő kapocsként szolgálnak az egészségügyi alapellátás, a járóbeteg-szakellátás (önálló és fekvőbeteg-szakellátáshoz integrált) és az egészségfejlesztési programokat megvalósító szervezetek között. Harmadik út pedig az „Egészségre nevelő és szemléletformáló életmódprogramok a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben” című TÁMOP-6.1.2/11/LHH/A számú pályázati kiírás keretében jött létre. A konstrukció keretében színtérspecifikus egészségtervek kidolgozása történt. A programokba bevont személyek száma 2015 tavaszán 37 270 fő volt.
- A 2015 és 2017 közötti intézkedési terv **IV.2.** intézkedésében az előző intézkedés folytatásaként a meglévő EFI-hálózat bővítését és a már meglévő irodák mentális egészségfejlesztő funkcióval történő kiterjesztését tűzték ki célul. Az EFOP-1.8.19. és VEKOP-7.7.2. projektek keretében kb. 65 új EFI létrehozására nyílik lehetőség, így már a járások több mint felében elérhető lesz az általuk nyújtott egészségfejlesztési szolgáltatás. Emellett az intézkedés a Svájci Hozzájárulás keretében megvalósuló, „Egészségügy forrásainak felhasználásával Népegészségügyi fókuszú alapellátás-szervezési modellprogram Virtuális Ellátó Központ támogatásával” című, SH/8/1. azonosítószerű projektet is tartalmazza. Ennek keretében Észak-Alföldi és Észak-Magyarországi régiókban, 24 alapellátási praxis bevonásával, 4 praxisközösség került kialakításra Berettyóújfalu, Jászapáti, Borsodnádásd és Heves központokkal. A program célja a megelőzésre és a krónikus betegségben szenvedők gondozására összpontosító, közösségi orientációjú, a helyi közösségeket – különösen a roma lakosságot – bevonó egészségügyi alapellátási modell kidolgozása és tesztelése a helyi és nemzetiségi önkormányzatokkal, helyi egészségügyi és szociális szolgáltatókkal és orvosi

karokkal való együttműködésben. A program keretében mintegy 36 ezer fő, közte közel 10 ezer fő roma nemzetiségű, komplex – több mint húszféle paraméter szerinti – szűrése és életmód-tanácsadása történik meg. 2017. március 1-ig 11 200 fő egészségi állapotának felmérése történt meg, akiknek közel 40%-a roma nemzetiségű.

Az első intézkedési terv **IV.1.** intézkedése a területi különbségekből fakadó hátrányok csökkentése érdekében bővítette a korai felismerés, szűrés kapacitásait a fejlődési szűrővizsgálatok módszertani fejlesztésével. Ennek megvalósítása a TÁMOP-6.1.4. kora gyermekkorai program egyik alintézkedésének keretében történt meg, aminek átfogó célja volt a speciális támogatást igénylő 0–7 éves korú gyermekek egészséges életkezdetének és sikeres iskolakezdésének támogatása a gyermekek fejlődésének nyomon követésével, a bennük rejlő készségek kibontakoztatásával, a fejlődési rizikótényezők feltárásával, valamint az eltérő fejlődést mutató gyermekek kiszűrésével. Ehhez új, egységes, hazai szűrőeljárást fejlesztettek ki (enyhíti a jelenlegi rendszer hiányosságait, javítja a jelenlegi szolgáltatások minőségét) és adtak át a gyermek-egészségügyi alapellátás szakembereinek (továbbképzésekhez tananyagfejlesztés, workshopok) és részben a szülőknek. 2015. március végéig mintegy 800 szakember végezte el az átalakított továbbképzéseket.

A *köznevelési intézmények* jó terepei lehetnek az egészségfejlesztési törekvéseknek, egészségügyi információk terjesztésének. Ezeknek a programoknak külön koncentrálnia kell a hátrányos helyzetű társadalmi csoportokat veszélyeztető egészségügyi rizikófaktorokra.

- 2012 és 2014 között a **IV.6.** intézkedés célját egyrészt a TÁMOP-3.1.4. egyes elemei valósították meg, mivel az iskolák által megvalósított programok egészségtudatossággal kapcsolatos elemeket is tartalmaztak. Emellett a TÁMOP-6.1.2/14/1. kiemelt és a TÁMOP-6.1.2.A/14/2. pályázatos projekt segítette a komplex egészség- és mozgásprogramok megvalósítását. Ebben valósultak meg többek között a szabadidősport jellegű egészségfejlesztő és életmódformáló programok, iskolakert programok, egészséges étkezést segítő programok.
- Azonban a kiemelt projekt programjai átnyúltak 2015-re, így már a második intézkedési terv **IV.3.** intézkedésének keretében valósultak meg. Az egészségfejlesztési programelemek megvalósítása a KLIK által kiválasztott 288 köznevelési intézményben, 1061 segítő szakember (926 pedagógus, 73 védőnő, 55 megyei koordinátor, 7 regionális koordinátor) közreműködésével történt meg, 30 903 diák került bevonásra, akik közül legalább 9271 hátrányos helyzetű volt. A 2016. évre vonatkozó adatösszesítés 2017 áprilisában várható. A 2017. év második felében kiírni tervezett EFOP-1.8.0-VEKOP-17. „Egészségügyi ellátórendszer szakmai módszertani fejlesztése” elnevezésű konstrukció támogatja majd a továbbiakban, a gyermekkorban és a felnőtté válást megelőző időszakban (7–18 éves kor), az egészségi állapotra pozitívan ható tényezők egészségtudatos választását.

Az első intézkedési terv **IV.2.** intézkedése az iskolai eredményességet nagymértékben akadályozó gyermekkori és serdülőkori mentális problémák kezelésére célzott, és az egész ország területét lefedő szolgáltatások (gyermekaddiktológia és -pszichiátria) kialakítását tartalmazta. Az intézkedés megvalósítása során több jogszabály módosult (60/2003. (X. 20.) ESZCSM rendelet, 2/2004. (XI. 17.) EüM rendelet), sor került a gyermek- és ifjúság addiktológiai ellátások számára szakmakód és szakmai minimumfeltétel kialakítására, a gyermek- és ifjúságpszichiátria esetében a személyi és tárgyi feltételek revíziójára, és megkezdődött a szükségletalapú kapacitásbecslés, aminek alapján új gyermekaddiktológiai férőhelyek (38) és megerősített gyermekpszichiátriai ellátóhelyek (3) kialakítása történt. Az infrastrukturális beruházások a gyermekaddiktológia esetében a DAOP-4.1.2/B-11. és a KDOP-5.2.1/C-11. keretében valósultak meg (együttesen 596,3 millió forint), a gyermekpszichiátria esetében pedig a DDOP-3.1.3/C-11. és a NYDOP-5.2.1/C-11. keretében (összesen 365 millió forint).

Külön csoportot jelentenek azok az intézkedések, amelyek a *szülők* egészségtudatosságának fejlesztésén keresztül próbálják elérni a gyerekek egészségügyi helyzetének javítását.

- Ehhez a logikához kapcsolódik az első intézkedési terv **IV.3.** intézkedése, amely a TÁMOP-6.1.4. projekten keresztül hátrányos helyzetű szülők számára is elérhető formában biztosította a korszerű gyermek-egészségügyi ismereteket tájékoztatáson, oktatáson, a szemléletváltoztatás elősegítésén keresztül. Ez konferenciákon, online és nyomtatott lapokban megjelent cikkeken, portálokon, tájékoztató füzeteken, plakátokon és szórólapokon, szakmai és szülői oktató filmekken keresztül valósult meg.
- A második intézkedési tervben ennek az intézkedésnek folytatásaként szerepel a **IV.4.** intézkedés, amelynek célja egységes, korszerű ismeretek és módszerek kidolgozása és átadása volt, a 0–7 éves korú gyermekek egészséges életkezdetének és sikeres iskolakezdésének támogatására fókuszáló, TÁMOP-6.1.4. projekten keresztül. A projekt befejezéseként a Norvég Finanszírozási Mechanizmus támogatásán keresztül fejlesztették a védőnők informatikai rendszereit (szoftvert és hardvert egyaránt), új ismeretterjesztő kiadványok készültek és emelkedett az átszűrtség aránya is.
- Az első intézkedési terv IV.3. intézkedését részben a **IV.5.** intézkedés is folytatja, hiszen ennek keretében az egészségügyi dolgozókat képzéseken keresztül készítik fel és ösztönzik a szoptatással kapcsolatos ismeretek elterjesztésére. „A szoptatás elméleti és gyakorlati kérdései” címmel a 2015. évben a Szoptatást Támogató Nemzeti Bizottság – központi költségvetési forrásból finanszírozottan – 10 helyszínen tartott képzést 493 fő szakember részére, amelyből a kedvezményezett és fejlesztendő járásokban tartott képzéseken 215 fő, Bababarát Kórház képzéseken 123 fő vett részt. A 2016. évben a fenti képzés kizárólag kedvezményezett és fejlesztendő járásokban dolgozó szakemberek számára (412 fő) került megvalósításra.

A *szenvedélybetegségek* gyakran együtt járnak a hátrányos szociökönómiai háttérrel, ezért a prevenció terén nagy hangsúlyt kell helyezni a felzárkóztatási stratégia fő célcsoportjaira.

A második intézkedési terv **IV.6.** intézkedése a szenvedélybetegségek megelőzését segítő programok támogatásán keresztül szolgálja a fenti célt. Ez részben az EFOP-2.2.0. kiemelt projekten keresztül valósul meg, aminek fő célja a működéshez szükséges struktúra és a minimumfeltételek biztosítása mellett olyan regionális koordinációs központok kialakítása, amelyek hatékony kommunikációt biztosítanak az ellátás színterei között. Emellett az EFOP-1.8.7-16. „Célzott prevenciós programok a szenvedélybetegség megelőzése érdekében (standard)” című program is részt vesz a megvalósításban, ennek a kiírásnak a fő célja a lakosság egészségkultúrájának fejlesztése, hatékony, a célcsoportokhoz igazított egészségkommunikációval az egészségtudatosság növelése, szemléletformáló és prevenciós programok megvalósítása, különös tekintettel a közösségek és családok bevonására.

A dohányzásról való leszokást célozza a 2015 és 2017 közötti **IV.7.** intézkedés. Ennek keretében egy telefonos leszokástámogató központ működik. A központ megfelelő hatékonyságú működtetéséhez a társadalom széles körű tájékoztatása szükséges a dohányzásról történő leszokás fontosságáról, egészségre gyakorolt hatásairól, ezért a központ saját erejéből 2016 folyamán több alkalommal megkereste a médiát és ezen keresztül sikerült széles lakossági rétegeket elérni az ország minden részén és ismertté tenni a telefonos leszokástámogató központ ingyenesen hívható telefonszámát. Az intézkedés másik lába a tudótgondozói csoportos dohányzásról való leszokás támogatása. A lakossági érdeklődés fennáll a program iránt, azonban nehézséget jelent a csoportmunka és a résztvevők napi munkaidejének összehangolása. További lépések szükségesek az érdeklődés fenntartására és fokozására, ennek megoldására irányuló tapasztalatok összegzése jelenleg is zajlik.

A HPV elleni választható védőoltás térítésmentesen elérhetővé tétele szerepel a második intézkedési terv **IV.9.** intézkedésében. 2014 szeptemberétől a védőoltást a 12. életévüket betöltött és az általános iskola 7. évfolyamát végző lánygyermek – szülői hozzájárulással – iskolai kampányoltás keretében, térítésmentesen kaphatják meg. A szülők informálásához a legfontosabb kapcsolódó üzeneteket el kell juttatni a hátrányos helyzetű lakosság részére is, kiemelt figyelemmel a hátrányos helyzetű térségekre. A két program hatására az átoltottság mértéke elérte a 75%-ot. A HPV elleni oltás kötelezően felajánlandó oltásként való bevezetése segíti az esélyegyenlőség megvalósulását, hozzájárulhat az ország egyes régiói között fennálló egészségi egyenlőtlenségek csökkentéséhez is.

3.4. cél: A társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése

Segíthet csökkenteni a diszkriminációt, akár a széles társadalom, akár egyes szakma dolgozói esetében, ha megismerik a másik csoport gondolkodását, kultúráját, szokásait.

Ezt a beavatkozási logikát alkalmazza a második intézkedési terv **IV.10.** intézkedése, aminek keretében az Egészségügyi Nyilvántartási és Képzési Központ 2015-ben modellként bevezette a szabad sávban oktatható bioetika, orvosi etika és interkulturális ismeretek képzési modult. A „Szociológia, romológia” tantárgy tanításának célja, hogy a tanulók ismeretei bővüljenek a szociokulturális háttér, az egészséggel és betegséggel kapcsolatos nézetek, valamint az egészségügyi ellátás kommunikációs és etnokulturális nézeteinek tekintetében. A modul célcsoportja az egészségügyi szakdolgozókon belül kiemelten a felnőtt intenzív szakápoló, gyermek intenzív szakápoló, sürgősségi szakápoló, ergoterapeuta, egészségügyi gyakorlatvezető, pszichiátriai szakápoló végzettségűek. 2015-ben 230 fő végezte el, 2016-ban 100 fő kezdte meg a képzést.

2.4.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása

Ezen a beavatkozási területen a legtöbb intézkedésnek van folytatása a második intézkedési terv időszakában. Ahogy az intézkedésekért felelős szakpolitikus megfogalmazta, ennek az az oka, hogy ezek az intézkedések csak hosszabb távon tudják kifejteni a hatásukat, ezért szükséges, hogy több cikluson keresztül is működjenek.

Adatbázisok a jobb tervezéshez

- Egészségterveket alátámasztó 45 HAMIR-elemzés (halálozási és megbetegedési mutatók információs rendszere).

Képzések, amelyek segítenek csökkenteni a területi és etnikai különbségeket

- Mintegy 800 gyermek-egészségügyi alapellátásban dolgozó szakember végezte el az átalakított kora gyermekkori szűrés tárgyában szervezett továbbképzéseket.
- 2015-ben 230 fő végezte el, 2016-ban 100 fő kezdte meg az interkulturális képzést.

Népegészségügyi információ az egészségtudatosság javításához

- 2011–2015 között 61 járásban (20 LHH és 41 konvergenciarégió) jöttek létre egészségfejlesztési irodák.
- Specifikus egészségtervek kidolgozása 37 270 személy részére, LHH-térségben.
- KLIK által kiválasztott 288 köznevelési intézményben, 1061 segítő szakember (926 pedagógus, 73 védőnő, 55 megyei koordinátor, 7 regionális koordinátor) közreműködésével, 30 903 diák került bevonásra egészségügyi programokba, akik közül legalább 9 271 hátrányos helyzetű.

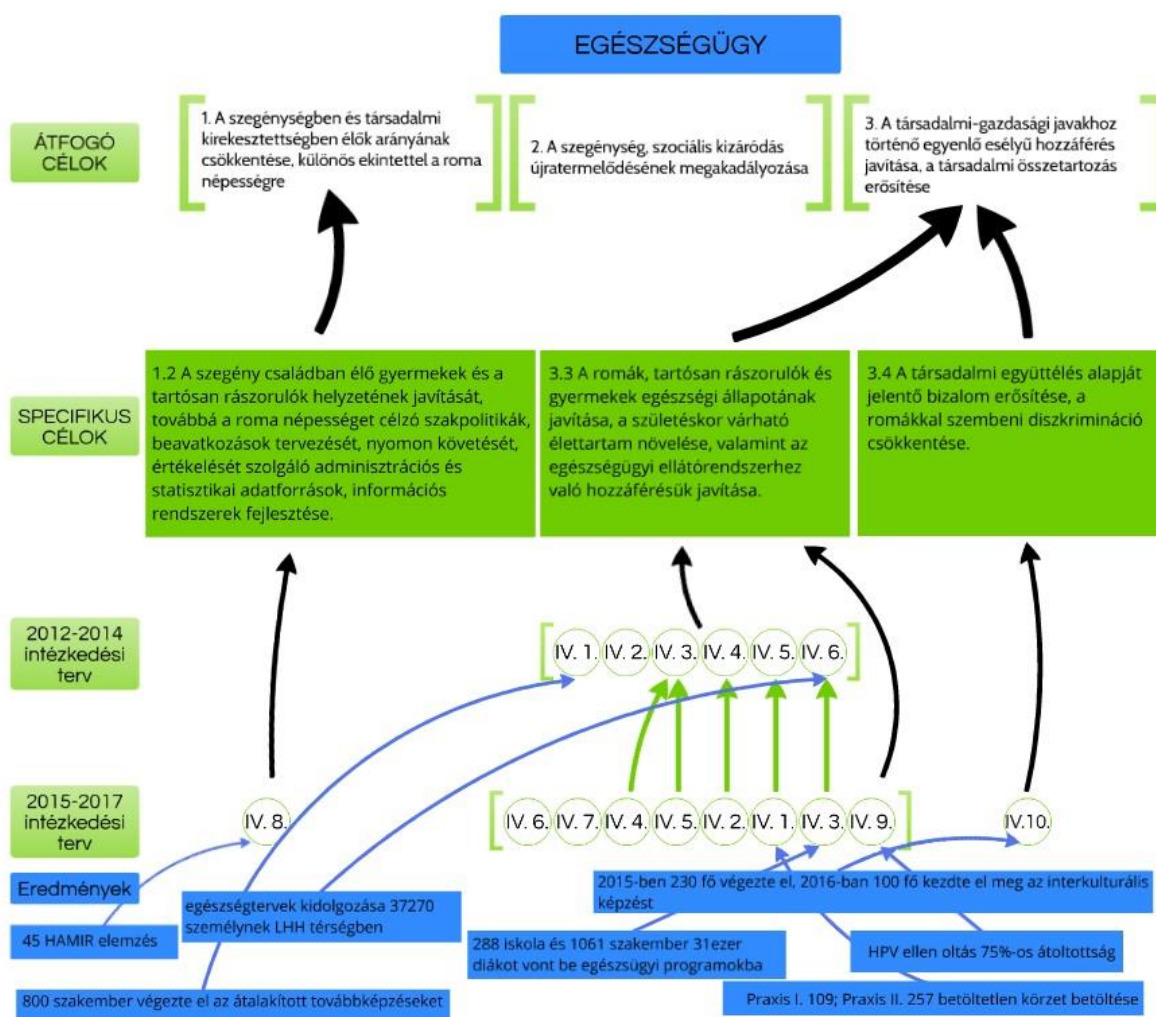
- Kötelezően felajánlandó HPV elleni oltás, 75% átoltottságot értek el.

Betöltetlen körzetek betöltése a területi különbségek csökkentése érdekében

- A Praxis I.-ben 109 orvos lépett a rendszerbe, és töltött be pozíciót korábban tartósan betöltetlen háziiorvosi körzetben. Ebből 30 orvos kedvezményezett járásban, 12 orvos fejlesztendő járásban, míg 29 orvos komplex programmal fejlesztendő járásban kezdte meg háziiorvosi tevékenységét. A Praxis II.-ben pedig a 2016. év végéig 257 orvos lépett be a rendszerbe, és szerezte meg ezáltal a jogosultságot a háziiorvosi tevékenység gyakorlására. Ebből 67 orvos kedvezményezett járásban, 14 orvos fejlesztendő járásban, míg 31 orvos komplex programmal fejlesztendő járásban kezdte meg háziiorvosi tevékenységét.

A beavatkozási terület céljait, intézkedéseit és eredményeit a 4. ábra foglalja össze.

4. ábra: Egészségügyi területen beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei

Megjegyzés: a fekete nyilak intézkedések és célok kapcsolatát mutatják, a zöld nyilak az intézkedések közötti kapcsolatokat mutatják, a sötétkék nyilak az eredményeket kapcsolják az intézkedésekhez.

2.5. Területi hátrányok csökkentése, illetve lakhatási problémák

Két alapvető szükséglet a munkapiaci integrációhoz, hogy az egyénnek legyen honnan munkába járni és el tudjon jutni a munkahelyére. Emiatt az integrációhoz szükség van a lakhatással kapcsolatos költségek fedezésére és a lakhatás által nyújtott társadalmi biztonságra. Ennek megőrzése mellett bérlakások is szükségesek a lakhatási problémák kezelésére, hiányuk akadály lehet a felzárkózást támogató komplex programoknak. Az MNTFS II. megállapítása alapján a korábbi években a területre célzott programok nem voltak hatékonyak és elég kiterjedtek, ezért új, megalapozott, átfogó, a szakterületi (foglalkoztatás, gyermekjólét, szociális, egészségügy, lakhatás) együttműködések a gyakorlatban is megvalósító, folyamatos szakmai jelenlétben alapuló, komplex programokat tart szükségesnek.

2.5.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz

A területi hátrányok csökkentéséhez kötődő intézkedések az MNTFS céljai közül a „Lakhatási körülmények, a lakhatás biztonságának javítása, lakhatási lehetőségek bővítése” (3.1.) és a „A települési és térségi szegregáció csökkentése” (3.2.) specifikus célokhoz kötődnek.

8. táblázat: Területi hátrányok csökkentésével, illetve lakhatási problémákkal összefüggő feladatokhoz kötődő intézkedések céljai és előzményei

Intézkedési terv	Intézkedés kódja és rövid neve	1.1.3.	3.1.	3.2.	Előzmény az előző intézkedési tervben
Intézkedési terv 2012–2014	V.1. Lakáscélú támogatások felülvizsgálata		x		
	V.2. Városfejlesztési programok			x	
	V.3. Komplex telepprogramok			x	
	V.4. Bérlakások kialakításának szabályozása		x		
Intézkedési terv 2015–2017	V.1.a. Integrált területi programok emberierőforrás-fejlesztést célzó beavatkozásai			x	
	V.1.b. Integrált területi beruházások megvalósításának támogatása a fejlesztendő járásokban			x	
	V.2.a. Települési leszakadási folyamatok megállítása			x	
	V.2.b. Települési leszakadási folyamatok megállítása			x	
	V.3. Célzott programot kell indítani az elnéptelenedő falvak leszakadási folyamatainak megakadályozása érdekében				
	V.4.a. Mélyszegény, leszakadt települések felzárkózásának elindítása			x	
	V.4.b. Mélyszegény, leszakadt települések felzárkózási esélyeinek megteremtése			x	
	V.4.c. Tiszabó és Tiszabura települések helyzetének rendezése				
	V.5.a. Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal (komplex telepprogramok humán elemei)			x	
	V.5.b. Szegregált élethelyzetek felszámolását segítő infrastrukturális beruházások (komplex telepprogramok lakhatási elemei)		x	x	
	V.5.c. Szegregátumok, vadtelepek felszámolása az egészséges,		x	x	

biztonságos lakhatás érdekében				
V.5.d. Szociális városrehabilitáció (ERFA)				
V.5.e. Szociális városrehabilitáció (ESZA)				
V.6.a. Szegregált élethelyzetek felszámolását segítő központi program (kiemelt projekt)			x	
V.6.b. Telepprogramok egységes és hatékony végrehajtása érdekében el kell fogadni a telepprogramokhoz kapcsolódó szakpolitikai stratégiát				
V.7. Innovatív programokat kell kidolgozni a mélyszegénységben élő emberek integrációjának támogatására			x	
V.8. Közlekedési fejlesztése HH-területeken			x	

A következőkben célonként és beavatkozási logika szerint csoportosítva tekintjük át röviden az intézkedéseket, kiemelve az intézkedési terveken átívelő intézkedések változásait és kapcsolatait. Az első intézkedési terv intézkedéseit tartalmuk vagy folytatásuk alapján soroljuk be a különböző célokba.

3.1. cél: A lakhatási körülmények, a lakhatás biztonságának javítása, lakhatási lehetőségek bővítése (bér lakás)

Az állami támogatás átalakítását célozta az első intézkedési terv **V.1.** intézkedése. Ezt viszont nem sikerült megvalósítani, mivel a rendszer felülvizsgálatának az lett az eredménye, hogy az NGM véleménye szerint a támogatások logikai, szabályozási és finanszírozási rendszere ezt nem teszi lehetővé. Véleményük szerint inkább speciális programok indításával kezelhetőek hatékonyan a lakhatással összefüggő problémák.

Hasonlóan az előzőhöz, a **V.4.** intézkedés (2012–2014) is a bérlakások kialakításának szabályozását célozta. Az intézkedés eredeti határideje 2012. május 31. volt, de a megvalósítás előfeltétele volt az V.3. intézkedésben is szereplő, ÁROP-1.1.19. projekt, melynek keretében 2013 októberében munkaanyagként elkészült a komplex telepprogramhoz kapcsolódó *lakhatási stratégia*. Ez 2015-ben került elfogadásra, Telepszerű lakhatás kezelését megalapozó szakpolitikai stratégiaként (1686/2015. (IX. 25.) kormányhatározat), mely keretet biztosít az elmaradott településrészek lakhatási problémáinak kezelésére. A stratégia fő célja, hogy a telepek és a leromló településrészek, települések – összefoglalóan a lakhatási marginalizáció és annak térbeni koncentrációja – újratermelődését megakadályozó, a szegregálódási, a leszakadási folyamatokat megállító és a kialakult telepi élethelyzetek felszámolását szolgáló eszköztárat mutasson be és intézményesítsen annak érdekében, hogy a telepszerű lakhatási formát hosszú távon megszüntesse.

3.2. cél: A települési és térségi szegregáció csökkentése

A települési szegregátumok megszüntetéséhez mindenképpen komplex megközelítés szükséges, hiszen ezeken a területeken a hátrányok halmozottan vannak jelen és több szakterületet egyszerre érintenek, ezért több szakterület együttes beavatkozása is elengedhetetlen.

- Az első intézkedési terv **V.3.** intézkedése telepeken és telepszerű lakókörnyezetben élők társadalmi felzárkózásának érdekében komplex programok végrehajtását tűzte ki célul. A komplex telepprogramok (TÁMOP-5.3.6.) keretében megvalósult 55 érvényes szerződéssel rendelkező projekt a hátrányok felszámolása, enyhítése érdekében szociális, közösség-fejlesztési, oktatási, egészségügyi, képzési és foglalkoztatási elemeket tartalmazott. A TÁMOP-5.3.6. telepprogram első körében nyertesek számára nyújtott a lakhatási elemekhez támogatást a TIOP-3.2.3/A. „Lakhatási beruházások támogatása” című pályázati kiírás, aminek keretében a szociális bérlakások kialakításán túl, az egyéb lakókörnyezethez kapcsolódó beruházások (pl. park, játszótér) is elérhetővé váltak a településrészen élő valamennyi lakos számára. A programok – egy kivételével – 2015. október 31-ével fejeződtek be, és összességében több mint 100 lakást érintettek. Ezek egyharmada új lakás építését, kétharmada használt lakások felújítását jelentette. Emellett a programokhoz kapcsolódóan a telepszerű lakhatás kezelésére, az ÁROP-1.1.19. projekt keretében, 2013 októberére munkaanyagként elkészült a *lakhatási stratégia tervezete*. A stratégia elfogadása átnyúlt a következő intézkedési terv időszakára.
- 2015 és 2017 között az **V.5.a-b.** alintézkedések a „Szegregált élethelyzetek felszámolása komplex programokkal” elnevezésű konstrukciókon keresztül (EFOP-1.6.2-16. és EFOP-2.4.1.) valósítják meg a szegregált lakókörnyezetben, mélyszegénységben élő hátrányos helyzetű emberek társadalmi felzárkózásának és integrációjának segítségét. Egyszerre használnak humán eszköztárat, és a humán beavatkozások kiegészítéseként a lakhatási körülmények javítását szolgáló infrastruktúrafejlesztéseket, valamint a humánszolgáltatásokhoz szükséges beruházásokat. Az ESZA-konstrukció keretében várhatóan legalább 110 telepen indul komplex program, legalább 7 ezer fő bevonásával és 22 milliárd forintos keretösszeggel. Az ERFA-konstrukció 22,85 milliárd forint keretösszegű konstrukciójára az ESZA pályázatok értékelésének lezárulta után lehet pályázni.

A 2015 és 2017 közötti időszak **V.4.c.** alintézkedésének keretében a Tiszabő és Tiszabura települések helyzetének rendezéséről szóló, 1391/2016. (VII. 21.) kormányhatározat 2. pontjában szereplő komplex intézkedési tervet az NGM munkaerőpiacért és képzésért felelős államtitkársága elkészítette. A kormányhatározat 7. pontjának megvalósítása érdekében az NGM érintett főosztályai – a Magyar Máltai Szeretetszolgálattal egyeztetve – intézkedési lépéseket fogalmaztak meg, amelyeket 2016-tól folyamatosan valósítanak meg. Az intézkedési terv megvalósításába bevonták a Tiszabő és Tiszabura településekhez legközelebb eső szakképzési centrumot is.

A lakhatási körülmények javítását komplex módon a több oldalról közelítő intézkedések tudják elősegíteni, amelyek egyszerre próbálják javítani a mélyszegény, szegregált településeken a hátrányos helyzetűek számára elérhető közszolgáltatásokat és lakhatási körülményeket, az oktatásban és a foglalkoztatásban való részvétel növekedését és az egészségi állapot javulását.

- 2012 és 2014 között ilyen megközelítést valósított meg a **V.2.** intézkedés, aminek egyik célterülete az ipari technológiával épült lakótelepek voltak, ahol a cél a gettósodás elkerülése volt. A másik célterülete a nagyobb kiterjedésű, városi szövetbe ágyazott, hagyományos építésű, vegyes összetételű lakossággal rendelkező, leromlott városrészek, ahol a cél a további szegregációs folyamatok megállítása volt. A regionális operatív programok keretében megjelent kiírások esetében, a bírálati folyamat után összesen 37 pályázat részesült közel 26 milliárd forint támogatásban. A „Lakhatási integrációt modellező szociális célú településrehabilitációs kísérleti projektek megvalósítása” (DDOP-4.1.2/B-13.) kiírás keretében az országban összesen 6 pályázat került kiválasztásra, s így összesen 1596 millió forint értékben történt projektek megvalósítása.
- A következő időszakban a szociális városrehabilitációt az **V.5.d-e.** alintézkedések tartalmazzák, amelyek mindenképpen folytatásai az előző időszak V.2. intézkedésének. Mind az ERFA-, mind pedig az ESZA-részekhez 4-4 kiírás tartozik, külön a megyei jogú városoknak (TOP-6.7.1-15. [ERFA] és TOP-6.9.1-15. [ESZA]), egyéb városoknak (TOP-4.3.1-15. [ERFA] és TOP-5.2.1-15. [ESZA]), a fővárosnak (VEKOP-6.2.1-15. ERFA- és ESZA-átjárhatóság) és Pest megyei településeknek (VEKOP-6.2.2-15. ERFA- és ESZA-átjárhatóság). A TOP-felhívások keretében csak városi jogállású települések jogosultak pályázni, a nem városi jogállású települések az EFOP-telepprogram felhívására nyújthatnak be támogatási kérelmet. TOP ERFA pályázatok esetében elvárás, hogy kapcsolódjanak hozzájuk ESZA-forrásból támogatott, szoft programokat tartalmazó projektek is; VEKOP esetében nem szükséges külön projekt, csak ESZA-elemek megjelenése a pályázatban (ERFA-, ESZA-átjárhatóság). Az infrastrukturális fejlesztések középpontjában a lakhatási körülmények javítása áll. Az ESZA-felhívások keretében lehetőség van, az alapvetően jogosultságot adó szegregátumok/szegregációval veszélyeztetett területek mellett, a 2007-2013-as időszakban a ROP-ok keretében szociális célú városrehabilitációs célra támogatást nyert projektek akcióterületein, valamint a TÁMOP-5.3.6. „Komplex telep-program” felhívásain támogatást nyert városi projektek akcióterületein a korábbi beavatkozásokat folytatni/erősíteni. A felhívás keretében az alábbiakat célzó programok, képzések támogathatók: közösségfejlesztés, integráció, mediáció, antidiszkrimináció, foglalkoztatás elősegítése, bűnmegelőzés, egészségmegőrzés, iskolai felzárkózás, szolgáltatásokhoz való hozzáférés, szociális munka.
- 2015 és 2017 között az **V.5.c.** alintézkedés külön hangsúlyt fektet a vadtelepek felszámolására, ennek keretében a Belügyminisztérium (BM) "Vályogvető" közfoglalkoztatási mintaprogramot indított. A program célja a közfoglalkoztatás lehetőségének kihasználása, a

helyiek számára is kézzelfogható eredmények felmutatása mellett, a korábbinál kedvezőbb falukép kialakítása. 2013-ban 8 ház épült Gilvánfán, 20 fő közfoglalkoztatásával; 2014–2015 márciusa között 10 településen további 51 ház készült, 230 fő foglalkoztatásával. A Kormány döntése szerint a korábbi program tapasztalataira alapozva indokolt volt a mintaprogram kiterjesztése a szegregátumok felszámolására. Az interjúalanyok a program hátrányaként említették, hogy a lakások megépítése mellé nem tudtak plusz, egyéb segítő szolgáltatásokat biztosítani. A továbbiakban a BM és az Emmi együttműködésében ennek lehetőségeit fontos lenne feltárni.

- Az **V.6.a-b.** (2015–2017 intézkedési terv) alintézkedések a különböző operatív programok keretében megvalósuló komplex telepprogramok egységes szakmai és módszertani támogatását valósítják meg. Az intézkedés az EFOP-1.6.1. kiemelt projekt keretében valósul meg, aminek célja a területi felzárkózási programok szakmai, módszertani támogatása és eszközrendszerük összehangolása, ezen belül kiemelt rész célja a komplex telepprogramok folyamatos szakmai támogatása, a projektek hatékonyságának növelése, társadalmi elfogadottságuk elősegítése.

A második intézkedési terv **V.7.** intézkedése innovatív programok kidolgozását támogatja a mélyszegénységben élők, köztük a romák, valamint hátrányos helyzetbe került emberek integrációjának támogatására és a velük foglalkozó szervezetek hatékonyságának javítására, aminek forrása az EFOP-1.5.3. „Humán szolgáltatások fejlesztése térségi szemléletben – kedvezményezett térségek” konstrukció.

Az **V.8.** intézkedés (második intézkedési terv) a közlekedés, a közlekedési lehetőségek fejlesztésével tervezi a területi zárványok problémáinak kezelését. Ennek forrásai a TOP-konstrukciók (TOP-1.3.1-15. és TOP-6.1.5-15.) lesznek.

A második intézkedési terv **V.4.a-b.** alintézkedései modellprogramok indítását szervezik a legalacsonyabb komplex mutatóval rendelkező 5 járás területén. Ennek forrása az EFOP-1.5.1. „Kísérleti program a leginkább elmaradott járások területi felzárkóztatása érdekében – végtelen lehetőség” című konstrukció, ami 2017 áprilisában jelent meg. A modellprogramok célja:

- az érintett legelmaradottabb térségek további leszakadásának fékezése, illetve megállítása, továbbá a térségen belüli nagy fejlettségbeli különbségek csökkentése a helyi közösség fejlesztésével, a közösségi gondolkodás előmozdításával;
- a lakosság életesélyeit, életminőségét, szolgáltatásokhoz való hozzáférését, hátránykezelését, mobilizációját, közösségi kapacitásainak aktivizálódását szolgáló beavatkozások működtetése;

- a kapacitáshiányos, túlterhelt és alulmotivált szolgáltatások támogatása, fejlesztése, a szolgáltatások összekapcsolásában rejlő lehetőségek kiaknázása.

A tervek szerint a programok végrehajtásának folyamatos figyelemmel kísérése segít azoknak a fenntartható és rendszerbe illeszthető szakmai eljárásoknak, módszereknek az azonosításában, amelyekkel kezelni lehet a területileg koncentráltan jelen lévő szegénységet. Az EFOP-1.5.1. konstrukció lehetőséget ad a közösségi tér (Jelenlét-pont) kialakításához és működtetéséhez, a nélkülözhetetlen eszközbeszerzésre azonban ezen túlmenően, infrastrukturális beruházásokat lehetővé tevő fejlesztést jelenleg az EFOP éves fejlesztési kerete nem tartalmaz.

Az intézkedések közül több is a leghátrányosabb helyzetű, leszakadó települések mélyszegénységben élő népességének társadalmi integrációján keresztül igyekezik elérni a települési és térségi szegregáció csökkenését.

- 2015 és 2017 között az **V.1.a-b.** intézkedés, amely az integrált területi programokon és beruházásokon keresztül célozza a szegregáció csökkentését, megvalósítását több konstrukció is segíti majd: EFOP-1.5.2. „Humán szolgáltatások fejlesztése térségi szemléletben”, valamint a kedvezményezett térségekben megvalósuló EFOP-1.5.3. „Humán szolgáltatások fejlesztése térségi szemléletben – kedvezményezett térségek” című, 2016. december 30-án megjelent 15, valamint 35 milliárd forint keretösszegű konstrukciók. Emellett a komplex programmal fejlesztendő járássok összehangolt fejlesztését szolgálja az EFOP-3.9.1. „Humán szolgáltatások fejlesztése megyei szinten, illetve a kiemelt fejlesztési térségekben a tudástőke gyarapodása érdekében” című 100 milliárd forint keretösszegű, várhatóan 2017 első félévében meghirdetésre kerülő konstrukció. A fejlesztés célja a területi különbségek csökkentése a humán közszolgáltatások tekintetében, valamint a minőségi közszolgáltatásokhoz való hozzáférés javítása, elsősorban a köznevelés, a felsőoktatás, a felnőttoktatás, az informális és nem formális tanulás területén. A konstrukció hozzá kíván járulni az egyes humán közszolgáltatásokban dolgozók képzettségének, végzettségének javításához, ezáltal is fejlesztve a szolgáltatások minőségét és hatékonyságát.
- Ugyanezt a beavatkozási logikát követi az **V.2.a-b.** intézkedés is, és ugyanazokra a forrásokra is támaszkodik – bár a fókusza kismértékben eltér, hiszen a települési leszakadási folyamatok megállítását célozza.
- Az **V.3.** intézkedés az elnéptelenedő falvak leszakadási folyamatain igyekezik változtatni. Az intézkedés előzményprogramja a TÁMOP 5.3.11., amelynek eredményeképpen 6 településen indultak el közösségépítő programok. Folytatására szintén az EFOP-1.5.2. és EFOP-1.5.3. konstrukciók keretében kerül sor.

2.5.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása

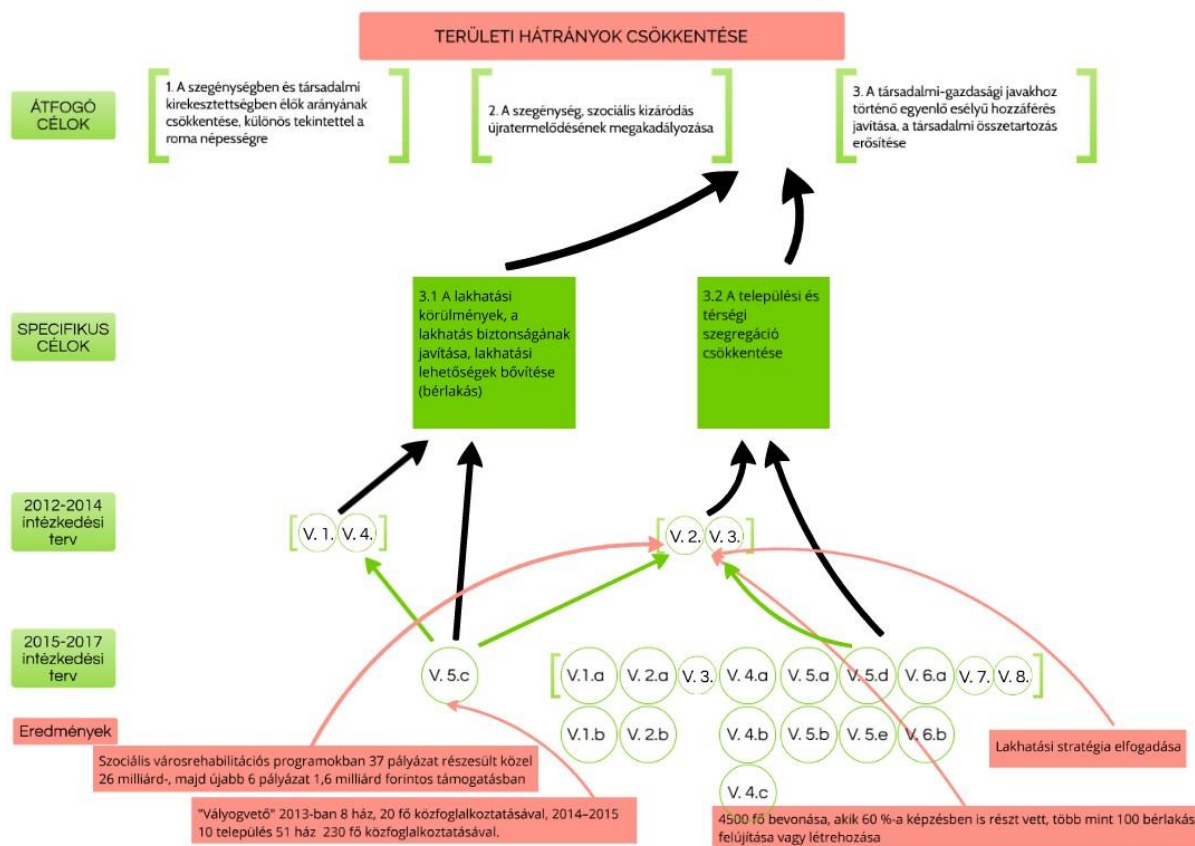
Az első és második beavatkozási területhez hasonlóan itt sem lehet még beszámolni a második intézkedési terv időszakából eredményekről, kivéve egy-két olyan TÁMOP program esetében, aminek a megvalósítása áthúzódott 2015-re.

Intézkedések eredményei

- Lakhatási stratégia elfogadása – Telepszerű lakhatás kezelését megalapozó szakpolitikai stratégia (1686/2015. (IX. 25.) kormányhatározat).
- A komplex telepprogramokba 2013–2015 között mintegy 4500 fő bevonására került sor, akiknek 60%-a képzésben is részt vett. A programok lakhatási eleme összességében több mint 100 lakást érintett, ezek egyharmada új lakás építését, kétharmada használt lakások felújítását jelentette.
- Szociális városrehabilitációs programokban 37 pályázat részesült közel 26 milliárd, majd újabb 6 pályázat 1,6 milliárd forintos támogatásban.
- A „Vályogvető” programokban 2013-ban 8 ház épült Gilvánfán, 20 fő közfoglalkoztatásával, 2014–2015 márciusa között pedig újabb 10 településen további 51 ház készült el, 230 fő foglalkoztatásával.

A beavatkozási terület céljainak, intézkedéseinek és eredményeinek összefoglalóját mutatja az 5. ábra.

5. ábra: Területi hátrányok csökkentése és lakhatási problémák terület céljai, intézkedései és

eredményei

Megjegyzés: a fekete nyilak intézkedések és célok kapcsolatát mutatják, a zöld nyilak az intézkedések közötti kapcsolatokat mutatják, a rózsaszín nyilak az eredményeket kapcsolják az intézkedésekhez.

2.6.A bevonással, szemléletformálással, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatok

Az MNTFS intézkedései mögött az áll, hogy a „Diszkrimináció az Európai Unióban 2009” Eurobarometer felmérés (Eurobarometer [2009]) eredményei azt mutatták, hogy az etnikai származás, a kor, a fogyatékoság és a nem alapján történő hátrányos megkülönböztetés nagyobb arányban fordult elő Magyarországon, mint az EU legtöbb tagállamában⁷, az átlaghoz képest a különbség 11–21% között van. A munkahelyi hátrányos megkülönböztetés tekintetében a legtöbb

⁷ Az EU országok között a harmadik legmagasabb azok aránya, akik szerint nagyon vagy jelentősen elterjedt az etnikai alapú diszkrimináció; a legmagasabb azok aránya, akik szerint nagyon vagy jelentősen elterjedt a kor alapú; második legmagasabb azok aránya, akik szerint a fogyatékoság alapú és legmagasabb azoknak az aránya, akik szerint a nemi alapú diszkrimináció nagyon vagy jelentősen elterjedt.

hátrányt a bőrszín/etnikai származás, a kor és a nem okozta. A tudatosítás és figyelemfelkeltés szempontjából fontos adat, hogy a magyarok több mint fele (az EU-átlaggal nagyjából egyenlő mértékben) azt állította, hogy diszkrimináció vagy zaklatás esetén nem tudnának az őket megillető jogokról. Ez leginkább az alacsonyan iskolázottakra és a nőkre vonatkozott, míg a 25–29 évesek esetében úgy tűnt, inkább tisztában voltak jogaikkal.

Az MNTFS ebből azt a következtetést vonja le, hogy a romákat sújtó diszkriminációs jelenségekkel és előítéletekkel szemben hatékony intézkedésekre van szükség. Az MNTFS II. csak a nemek közötti diszkriminációra hoz újabb adatokat – a következtetésen pedig nem változtat.

2.6.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz

A bevonással és a szemléletformálással kapcsolatos intézkedések a legszorosabb kapcsolatban az MNTFS „Társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése” (3.4.) céljával állnak, de előfordulnak olyan intézkedések a beavatkozási területen, amelyek más célokhoz kapcsolódnak:

- 1.1.3. A munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése
- 3.2. A települési és térségi szegregáció csökkentése
- 3.5. Az érintettek bevonása a programok tervezésébe, végrehajtásába, értékelésébe

És vannak olyan intézkedések is, amelyek egyszerre több cél elérését is segítik (9. táblázat).

9. táblázat: Bevonással, szemléletformálással, diszkriminációs jelenségek elleni küzdelemmel kapcsolatos feladatokhoz kötődő intézkedések céljai és előzményei

Intézkedési terv	Intézkedés kódja és rövid neve	1.1.3.	3.2.	3.4.	3.5.	Előzmény az előző intézkedési tervben
Intézkedési terv 2012–2014	VI.1. Képzések roma önkormányzatoknak				x	
	VI.2. Antidiszkriminációs médiakampányok			x		
	VI.3. Roma kultúra támogatása			x		
	VI.4. Egyházi roma programok			x		
	VI.5. Világsátor			x		
	VI.6. Kulturális felzárkózási programok			x		
	VI.7. Helyi esélyegyenlőségi programok pályázatokban			x		
	VI.8. Romák a rend-, és honvédelemben			x		
	VI.9. Közbiztonsági tervek			x		
	VI.10. Helyi bűnmegelőzési programok			x		
	VI.11. Uzsora, emberkereskedelem visszaszorítása			x		
	VI.12. Jogkövető magatartás segítése			x		
	VI.13. Roma önkéntesek az áldozatsegítésben			x		
	VI.14. Áldozatsegítés-képzések			x		
	VI.15. Áldozatsegítés az interneten			x		

Intézkedési terv 2015–2017	VI.1.a. Hátrányos helyzetű emberek, romák aktív társadalmi szerepvállalása				x	
	VI.1.b. Roma nők társadalmi szerepvállalásának megerősítése				x	
	VI.2. Roma mentorhálózat fejlesztése	x				
	VI.3. Társadalmi szemléletformálás a média bevonásával			x		
	VI.4. „Közös értékeink-sokszínű társadalom” (Nemzetiségek, kiemelten romák és a többségi társadalom közötti párbeszéd előmozdítása)			x		
	VI.5. „Élő történelem” – a Magyarországon élő – kiemelten roma – nemzetiségek történetének, kultúrájának, jelenének bemutatása			x		
	VI.6.a. A felzárkózási szempontok erősítése a kormányhivatalokban			x		
	VI.6.b. A felzárkózási szempontok erősítése az önkormányzatoknál			x		
	VI.6.c. Felzárkózási, esélyegyenlőségi szempontok a közszolgálati munkában			x		
	VI.7. A humán- és igazgatási szolgáltatások, valamint intézményi működési módok fejlesztése				x	
	VI.8. Az iskolarendszerben elérhető/nem elérhető fiatalok jogkövető magatartási kultúrájának erősítése			x		VI.8.
	VI.9. Turisztikai szolgáltatások fejlesztése			x		
	VI.10.a. Cselekvő közösségek – Aktív közösségi szerepvállalás		x	x		
	VI.10.b. Kulturális szakemberek gyakorlatorientált felkészítése		x	x		
	VI.10.c. A közművelődési intézményrendszer a társadalmi felzárkózásért és közösségfejlesztésért		x	x		
	VI.11. A roma/cigány nemzetiséggel, a roma/cigány holokauszttal kapcsolatos tankönyvi és tantervi tartalmak felülvizsgálata					
	VI.12. A prostitúció és emberkereskedelem áldozatává válás folyamatainak kutatása, és felvilágosító programok szervezése					
	VI.13. Az emberkereskedelemmel kapcsolatos hatékony megelőzés és tudatformálás					

A következőkben célonként és beavatkozási logika szerint csoportosítva tekintjük át röviden az intézkedéseket, kiemelve az intézkedési terveken átívelő intézkedések változásait és kapcsolatait. Bár ezen a beavatkozási területen kevés a hivatalos kapcsolódás a két intézkedési terv között, bemutatjuk, hogy logikájukban itt is több esetben egymás folytatásai az intézkedések.

1.1.3. cél: A munkaerő-piaci integrációt támogató munkaügyi és szociális ellátások, szolgáltatások elérhetőségének, minőségének, hatékonyságának fejlesztése

A 2015–2017-es intézkedési tervben ezen a beavatkozási területen egyetlen intézkedés célozza a munkapiaci integrációt. A VI.2. intézkedés roma mentorhálózaton keresztül a romák – és kiemelten a nők – képzettségének, foglalkoztatásának és közéleti szerepvállalásának növekedését igyekszik elérni.

Az intézkedés megvalósulását segíti az EFOP-1.3.2. „Roma mentorhálózat fejlesztése” című projekt, melynek célja, hogy a társadalmi felzárkózást szolgáló programok a korábbinál magasabb arányban ériék el a hátrányos helyzetű – elsősorban roma – embereket. Az intézkedés által közvetített szolgáltatás az lenne, hogy segít a többi programot és szolgáltatást közvetíteni az érintettek felé. A kiírók azt remélik, hogy a program segít csökkenteni az EU-fejlesztések esetében gyakran megfigyelhető „lefölözési hatásokat”⁸ is.

3.2. cél: A települési és térségi szegregáció csökkentése

Ehhez a célhoz tartozna a második intézkedési terv VI.10.a. intézkedése, de ezt beavatkozási logikája miatt a 3.4. célnál mutatjuk be.

3.4. cél: Társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése

Az egyik út, ahogy az intézkedések megpróbálják elérni ezt a célt, hogy a hátrányos helyzetű, különösen roma népesség társadalmi integrációját javítják, és ezen keresztül igyekeznek elérni a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentését.

Ezzel a hatásútvonallal írható le az intézkedések jelentős része, például amelyek a kulturális intézményeken keresztül próbálnak hatni az egyének és a közösségek életére.

- Az első intézkedési terv VI.6. intézkedése, a kialakított kulturális intézményeket felhasználva tervezett fejlesztő programokat (kompetencia- és készségfejlesztő, tehetséggondozó, digitális írástudást fejlesztő) szervezni. Ezek közé tartoztak az iskolai tantervet kiegészítő könyvtár- és múzeumpedagógiai foglalkozások. A könyvtárak és közgyűjtemények a felzárkózási folyamatokban és az élethosszig tartó tanulás folyamatában is fontos szerepet vállalhattak. Ezeknek a folyamatoknak a forrását a különböző TÁMOP-kiírások biztosították (TÁMOP-3.2.3/A-B/11. és TÁMOP-3.2.3/A-B/12., TÁMOP-3.2.11., TÁMOP-3.2.13.).
- Szintén a kulturális intézményekre épít a 2015–2017-es intézkedési tervhez tartozó, VI.10.a. „Cselekvő közösségek” alintézkedés is, amelynek az a célja, hogy szakmai-módszertani támogatással, azaz folyamatos helyszíni tanácsadással, mentorálással, képzésekkel, módszertani útmutatókkal nyújtson segítséget a helyi közösségfejlesztési folyamatokhoz. Az

⁸ „Lefölözési hatásnak” nevezik azt a jelenséget, mikor a projektindikátorok teljesítése érdekében a pályázók a könnyebben elérhető személyeket vonják be a projektbe, ami miatt az adott projekt csak korlátozott mértékben éri el az egyébként megcélzott leghátrányosabb helyzetű, legtöbb segítségre szoruló csoportokat.

intézkedést megvalósító (EFOP-1.3.1-15.) kiemelt projekt keretein belül emellett 300 településen készítik fel a kulturális intézményeket a közösségfejlesztési folyamatok és önkéntes programok eredményeinek fenntartására, és további, a közösségek fejlesztését célzó tevékenységek megvalósítására. Emellett társprogramokban (TOP-5.2.1-15. és TOP-6.9.1-15.) a nyertes pályázatokat benyújtók számára is szakmai-módszertani támogatást nyújt.

- A 2015–2017-es időszak **VI.10.b.** alintézkedése szintén a kulturális szakemberek felkészítését végzi, ebben az esetben azzal a céllal, hogy képesek legyenek az eltérő szociokulturális háttérű személyek és csoportok részére tervezett integrációs programok megszervezésére és megvalósítására. A program 120 millió forintos hazai forrásból működik.
- Szintén kulturális területet érint a **VI.10.c.** intézkedés, amely a könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló törvény (1997. évi CXL.) módosításán keresztül akarja erősíteni a közművelődés közösségfejlesztési, területi kiegyenlítési funkcióját. Kiemelt célja a törvénymódosításnak, hogy a leghátrányosabb helyzetű, legkisebb lélekszámú településen is ténylegesen, azaz fizikailag és térítésmentesen hozzáférhetőek legyenek a közösségi-művelődési közszolgáltatások. A törvénytervezet elkészült és hamarosan megtörténik a törvény módosítása.

Más hatásútvonalakon keresztül közelítenek a célhoz azok az intézkedések, amelyek a romák többségi magyar társadalom általi megismerésének és elfogadásának javítását szolgálják.

- Az első intézkedési terv **VI.2.** intézkedése a hátrányos helyzetű személyek (különösen romák) sztereotípián kívüli médiaábrázolását valósította meg azáltal, hogy az Európai Bizottság finanszírozásában 2012 márciusától októberig **10 fiatal roma újságíró**, a Független Média Központ segítségével, az Európai Unióról és a társadalmi integrációról bővítette ismereteit, s közben fél éven át mértékadó országos médiumokban folytattak szakmai gyakorlatot. A projekt eredményeként az újságíróknak közel 200 cikke/beszámolója jelent meg a hazai sajtóban. A képzést követően a résztvevők közül egy-egy fő a Magyar Televíziónál, a hír24-nél, a HVG-nél és az akkori nevén Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság sajtóirodájában kapott munkát.
- A 2015–2017-es intézkedési tervből ugyanezzel a hatásútvonallal dolgozik a **VI.3.** intézkedés, amely a roma és hátrányos helyzetű emberek médiaszakemberekké képzésével és médiában való foglalkoztatásával, médiatartalmak előállításába történő bevonásukkal próbálja felhasználni a média pozitív szemléletformáló szerepét. Az intézkedés keretében 6 hátrányos helyzetű fiatal vett részt a 2015-ben meghirdetett pályázat eredményeként az EMMI, a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) által közösen indított, egy éven át tartó „Kapcsolódj be a közvetítésbe!” ösztöndíjprogramján, amelynek során

megismerkedhetnek a média, azon belül a hírterület világával. Ez a projekt a kormány tehetséggondozási programjának része.

Az intézkedések egy része roma kulturális intézmények fenntartásán és programokon keresztül segíti a roma kultúra, az identitás megőrzését, és közvetítik azt a többségi társadalom felé, mindez segíthet a diszkrimináció csökkentésében.

- Az első intézkedési terv **VI.3.** intézkedése a roma kultúrát támogatta, kulturális intézmények fenntartásán és hazai finanszírozásán keresztül. Egyrészt az országos nemzetiségi önkormányzatok részére a központi költségvetésben elkülönített, a „Nemzetiségi intézmények átvételének és fenntartásának támogatása” címen rendelkezésre álló keret pályázatai révén az ORÖ az elmúlt 10 évben 8 intézményt alapított, ebből 6 működött 2015 tavaszán is. Másrészt az EMMI nemzetiségi ügyekért felelős helyettes államtitkára a rendelkezésre álló nemzetiségi költségvetési forrásokból egyedi kérelmek támogatása keretében és az EMET által lebonyolított pályázatok során évente támogatást biztosított a roma civil szervezetek működéséhez, a roma kulturális kezdeményezések és a roma gyermekek táboroztatási programjaihoz, de lehetőséget biztosított a roma nemzetiségi oktatásban részt vevő pedagógusok továbbképzésének megszervezéséhez is.
- A második intézkedési terv **VI.5.** intézkedése folytatni kívánja a roma kultúra megismertetését, roma kulturális események, roma kulturális tartalmak és termékek elérhetővé tételét szolgáló különféle programok támogatását hazai forrásokból, ami az előző intézkedéshez képest kibővült a „Nemzetiségi intézmények támogatása beruházásra, felújításra, pályázati önrészre” című előirányzattal, ami az európai források nemzetiségi intézményfenntartók előtti megnyitását segíti az önrészek biztosításával. Emellett folytatódott a Nemzetiségi Tanulmányi Ösztöndíj program is, ami 2011-es elindulása óta összesen 101 tanulónak – ebből 2016-ban 20 főnek – ítélte oda kiemelkedő tanulmányi eredményért és nemzetiségi tevékenységben való részvételért az ösztöndíjat. A pályázati feltételeknek megfelelő intézményekből 1-1 diák 2 tanévre 60 ezer forint/hó összegű ösztöndíjban részesül. Feltétel, hogy a tanulmányi eredményén ne rontson az ösztöndíj ideje alatt.

A következő intézkedéseknek a közös pontja, hogy a Multifunkcionális Nemzetiségi – Roma Módszertani, Oktatási és Kulturális Központ létrehozását és funkcióinak bővítését célozzák.

- Az első intézkedési terv **VI.5.** intézkedése szintén a roma kultúra széles körű, méltó bemutatását célozta, aminek érdekében egy oktatási, képzési feladatokat is felvállaló európai színvonalú roma multifunkcionális központot hozott létre. A Multifunkcionális Nemzetiségi – Roma Módszertani, Oktatási és Kulturális Központ létrejöttét a TIOP-1.2.6-14/1. finanszírozta.

- A második intézkedési tervben a **VI.4.** intézkedés az EFOP-1.3.4. „Közös értékeink - sokszínű társadalom” című konstrukció keretein belül, a Multifunkcionális Nemzetiségi – Roma Módszertani Oktatás és Kulturális Központ tevékenységi körének szélesítését fogalmazza meg, aminek célja a nemzetiségi, etnikai identitás megőrzése, a kultúrák közötti párbeszéd erősítése és az eltérő identitással rendelkező társadalmi csoportok együttműködése érdekében interaktív programok kialakítása.

A roma kultúra iskolai tananyagba történő beépítésén keresztül is lehet csökkenteni a diszkriminációt. A 2015–2017-es időszakban a **VI.11.** intézkedés a romák tankönyvekben történő megjelenését vizsgálta. Az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) felkérésére – egy, a témában kiírt kutatás-fejlesztési pályázat részeként – a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán működő Romológia és Nevelésszociológia Tanszék kutatói megvizsgálták a roma kultúra tankönyvi reprezentációjának jelenlegi helyzetét. Munkájuk során összesen 262 db, az iskolák által jelenleg is használt (és az OFI által gondozott) tankönyvet elemeztek. Ezek közül csak 67 esetén találtak a cigány/roma kultúra témájára vonatkozó hivatkozásokat, melyek több esetben is javításra vagy kiegészítésre szorultak. A további 195 tankönyvből pedig 141-nél láttak lehetőséget arra, hogy a téma újonnan megjelenjen a tartalmakban. Ezt követően megtörtént a feladatok ütemezése, amely szerint a 2018–2019-es tanévre minden tankönyv átdolgozásra kerül.

A romákkal foglalkozó, őket segítő szervezetek támogatási logikáját követte 2012 és 2014 között a **VI.4.** intézkedés, mely az egyházak romák körében végzett misszióit, szemléletformáló programjaik beindítását és működtetését támogatja. A hazai forrásokat három kiírásra (Egyházi épített örökség védelme és egyéb beruházások; Egyházak közösségi célú programjainak és beruházásainak támogatása; Vallási tevékenységet végző szervezetek felzárkózással összefüggő tevékenysége) beérkezett, egyedi kérelmek alapján osztották el.

Helyi esélyegyenlőségi programok létrehozása és fejlesztése jelent kapcsolódási pontot a következő intézkedések között.

Az első intézkedési terv **VI.7.** intézkedése helyi esélyegyenlőségi programok készítőinek nyújtott képzéseket (a helyi esélyegyenlőségi programok elkészítésére, ellenőrzésére és nyomon követésére) és ösztönzőket próbált építeni a pályázati rendszerbe (pályázatok elbírálásánál figyelembe vegyék a helyi esélyegyenlőségi programokat). A képzések az ÁROP-1.1.16. kiemelt pályázat keretében valósultak meg a TKKI által korábban képzésben részesült 50-50 mentor és mentorasszisztens munkatárs segítségével. Az ÁROP pályázat befejezése után a TKKI a helyi esélyegyenlőségi programokkal kapcsolatos feladatainak ellátására 24 fős mentori hálózatot tartott fenn, melynek főbb feladatai a felülvizsgálatok támogatása, folyamatos képzések (tekintettel az igen jelentős fluktuációra), valamint a kapcsolódó pályázati konstrukciók megvalósításának támogatása (ÁROP-

1.A.3) voltak. A Területfejlesztési Információs Rendszer (TeIR) keretein belül a tervek elkészítését támogató adatlekérdező felületet alakítottak ki az intézkedés keretében.

A társadalmi bizalom is erősödik, ha professzionális szerepekben jelennek meg romák, emellett jó példát jelenthetnek mindenki számára.

Az 2012–2014-es időszak **VI.8.** intézkedése a romák rendvédelmi szerveknél történő elhelyezkedését támogatta. Ennek keretében a BM külön figyelmet fordított arra, hogy az álláspályázatok és képzési lehetőségek kiírásai eljussanak a roma fiatalokhoz, ehhez együttműködtek nemzetiségi önkormányzatokkal és civil szervezetekkel is. A büntetés-végrehajtási szervezetenél lévő romaügyi referens rendszeresen tartott pályaorientációs előadásokat középiskolákban, illetve azokban az oktatási intézményekben, ahol a roma fiatalok aránya kiemelkedően magas volt. A rendőrség által biztosított támogatási rendszer keretében 2014-ben 19 középiskolás roma származású diákkal került sor szerződés kötésre. A pályázók mindegyike eleget tett azon feltételeknek, hogy a középfokú tanulmányait követően jelentkezzen felsőfokú vagy középfokú rendőri szakmai végzettséget adó intézménybe. A Honvédelmi Minisztérium által működtetett „Katona Suli” program szintén elérhető hátrányos helyzetű fiatalok számára is

A másik nagy intézkedéscsoport a közösségek békés együttélését és a közbiztonság fejlesztését segítette és ezen keresztül hatott a romák integrációjára és támogatta a diszkrimináció csökkenését.

Elsősorban a helyi közbiztonságra koncentrált az első intézkedési terv **VI.9.** intézkedése, aminek célja vagyon- és közbiztonsági tervek létrehozása volt. A közbiztonsági tervekben ki kellett használni a rendőrség, a polgárőrség, a cigány kisebbségi önkormányzatok és a civil szervezetek együttműködésében rejlő lehetőségeket. Az egységes kérdőíven a lakosság szubjektív biztonságérzetének és a közbiztonsággal kapcsolatos véleményének felmérése is megtörtént. A kitöltött kérdőívek – az értékelt időszakban összesen 16 429 darab – kiértékelése alapján megállapították, hogy a lakosság biztonságérzetét és közbiztonsággal kapcsolatos véleményét továbbra is az egyéni környezetük biztonságának helyzete befolyásolja, illetve a többsége még mindig attól tart leginkább, hogy sérelmére bűncselekményt követnek el. A megyei (fővárosi) rendőrfőkapitányságok, illetve a helyi rendőri szervek – a polgármesterek véleményének prioritása mentén – széles körű bűnügyi és közbiztonsági elemzést követően, az illetékességi területükön található településeket ismételten „kiemelten veszélyeztetett”, „veszélyeztetett” és „nem veszélyeztetett” kategóriába sorolták be, ennek a rendszernek a karbantartását azonban 2014. június 30-án felfüggesztették.

Hasonlóan az előző intézkedéshez, a **VI.10.** intézkedés (2012–2014-es időszak) is a közbiztonság (a rend tartós helyreállítása és a közösségek konfliktusmentes együttélése) elősegítését célozta konfliktuskezelő, mediációs, közösségfejlesztő programokon keresztül. Ennek keretében az ORFK a

2013. évben felnőttképzés keretében 4 alkalommal szervezett konfliktuskezelési tanfolyamot saját alkalmazottainak, majd a 2014. évben további 12-t. Emellett a társadalmi szerepvállalás részeként 2013 decemberében új szakmai – rendőr-civil egyeztető – fórum elfogadására került sor. Első lépésként 2014 februárjában a 2012. augusztusi devecseri gárdavonulás és az ahhoz kapcsolódó büntetőeljárások helyzete került megvizsgálásra, majd rendszeres időközönként (kéthavonta) további eseteket (pl. Konyár) értékelték ki közösen. Az eszmecsere biztosíthatja, hogy a rendőrség hatékonyabban lépjen fel a helyi konfliktusok megelőzése és kezelése során.

Az iskolarendszerben elérhető és nem elérhető fiatalok jogkövető magatartásának, kultúrájának erősítésén keresztül kívánja elérni az intézkedések egy csoportja a bizalom erősödését.

- A 2012–2014-es intézkedési terv **VI.12.** intézkedése a bűnmegelőzési modellprogramok kiterjesztését tartalmazza. A 2013–2014-es tanévben a DADA program keretében az ország 193 települése 342 iskolájának 1293 osztályában 33 128 gyermeket oktatott 157 rendőr. Szintén ebben a tanévben, az ELLEN-SZER programban az ország 26 települése 43 iskolájának 152 osztályában 7098 fiatal vett részt, akiket 27 rendőr oktatott.
- A 2015–2017-es intézkedési tervben a **VI.8.** intézkedés keretében folytatódik a bűnmegelőzési program. A rendőrség folytatja az évek óta működő, a célcsoport számára kidolgozott iskolai biztonságra nevelő programjait, illetve kidolgozásra került egy trénerképzési modellprogram, amelynek keretén belül átadásra kerülnek a modellprogram megvalósítása során szerzett tapasztalatok. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács a 2015. évben 2 alkalommal 40 fő, 2016-ban 1 alkalommal 14 fő részvételével tartott élménypedagógiai trénerképzést.

Uzsora, emberkereskedelem, prostitúcióra kényszerítés és ezen bűncselekmények áldozatainak segítése kapcsolja össze a következő intézkedéseket.

Emberkereskedelem- és uzsoraellenes fellépés volt a célja az első intézkedési terv **VI.11.** intézkedésének. Az intézkedés keretében a települési önkormányzatok a kisebbségi önkormányzatok kapcsolattartóival közösen felmérték az uzsora-bűncselekményeket és az ezekhez szorosan kapcsolódó büntetendő cselekményeket. A nyomozások hatékonyságának elősegítése érdekében módszertani útmutatók elkészítésére és képzésekre is sor került. 163 nyomozásból 38 ügyben tettek vádemelési javaslatot. Az emberkereskedelemmel kapcsolatban az intézkedés keretében mentor- és áldozatsegítési képzéseket szerveztek, együttműködést alakítottak ki a Holland Királyi Katonai Rendőrséggel és a Baptista Szeretetszolgálattal. A 2013–2016-ra vonatkozó Emberkereskedelem Elleni Nemzeti Stratégiát az ÁROP-1.1.19. pályázat keretében készítette el a BM, amit a Kormány 2013. május 29-i ülésén, a 1351/2013. (VI. 19.) Kormányhatározattal el is fogadott.

Áldozatsegítésre koncentrált az első intézkedési terv **VI.13.** intézkedése, aminek az áldozatokhoz történő hatékonyabb eljuttatása érdekében roma önkéntesek bevonását szervezte. Az intézkedés a

TÁMOP-5.6.2. kiemelt projekt keretében valósult meg: első lépésként a roma önkéntesek toborzásával, majd az önkénteseknek tartott képzésekkel (14 roma önkéntesből 9 végezte el a tréninget) és munkába állásával.

Ugyanennek az időszaknak a **VI.14.** intézkedése szintén az áldozatsegítésre koncentrált. Az áldozatsegítőknél tartott képzéseken keresztül akarta elérni, hogy az áldozatsegítők hatékonyabban, előítélet-mentesen tudjanak segíteni a hozzájuk forduló áldozatoknak. Elsősorban az ORÖ-vel tervezték az együttműködést, de ez megghiúsult és végül a Kék-Vonal Alapítvány tartott képzést 61 áldozatsegítőnek. Nem kifejezetten a romákkal kapcsolatos képzés volt, ám tartalmánál és jellegénél fogva hozzájárult a stratégia által kitűzött cél megvalósulásához.

A **VI.15.** intézkedés (2012–2014) keretében az áldozatsegítőkről készített ismertető anyagot tették elérhetővé az interneten az összes elismert kisebbség nyelvén.

A prostitúció és az emberkereskedelem áldozatává válás folyamatainak megismeréséért szervez kutatásokat a második intézkedési terv **VI.12.** intézkedése. Ennek részeként az EMMI támogatásával 2012-ben indult el egy, a 14–18 éves korosztályt célzó, kapcsolati erőszak és emberkereskedelem témájú prevenciós pilot projekt, melynek célja az áldozattá válás megelőzése. A program eddig körülbelül 3 ezer diákot ért el. A program országos kiterjesztése folyamatos. A program közvetlen megvalósítója a Magyar Ökumenikus Segélyszervezet. Fejezeti kezelésű előirányzatból a prevenciós program eddig összesen 11,1 millió forintos támogatást kapott. Emellett a megyei rendőr-főkapitányságok a korábbi években indított felvilágosító kampányai is folyamatosan zajlanak, az emberkereskedelem, külföldi munkavállalás, prostitúció témában. Ennek célcsoportja: a középiskolások, az egyetemisták, a nevelő intézetekben és a gyermekotthonokban nevelkedő fiatalok.

A 2015 és 2017 közötti **VI.13.** intézkedés célja is az emberkereskedelemmel kapcsolatos hatékony megelőzés, különös tekintettel a többszörösen hátrányos helyzetű roma vagy migráns nőkre. A **VI.12.** intézkedés tartalmán túl az intézkedés célja a krízisközpontok férőhelyszámának növelése és a dolgozók továbbképzése. Az intézkedés forrása, az EFOP-1.2.5. „Biztos Menedék” című felhívás 1,64 milliárd forint keretösszegeből támogatja az intézményrendszer bővítését. Emellett az intézkedés része a megyei rendőr-főkapitányságok saját, illetve civil szervezetek bevonásával végrehajtott képzései. Az emberkereskedelem elleni küzdelem keretében szakemberek számára tematikus workshopokat szerveznek. Sor került emellett a munkaügyi ellenőrök képzésére, ennek célja az áldozatazonosítási képesség fejlesztése volt, elméleti és gyakorlati ismeretek átadása révén. A külszolgálatra készülő konzulok képzése 2016 júniusában valósult meg. A képzés célja a külszolgálatra kerülő diplomaták ismereteinek bővítése és felkészítése volt, hogy az emberkereskedelem áldozatává vált magyar állampolgárokat hatékonyan tudják azonosítani és segíteni.

A **VI.9.** intézkedés (második intézkedési terv) célja, hogy turisztikai fejlesztések keretében lehetőséget teremtsen a roma kultúra bemutatására és népszerűsítésére. Az intézkedés végrehajtását illetően további egyeztetések szükségesek.

3.5. cél: Az érintettek bevonása a programok tervezésébe, végrehajtásába, értékelésébe

Egyik lehetséges beavatkozási logika, amin keresztül az intézkedések segíteni tudják ennek a célnak az elérését, ha a hátrányos helyzetű emberek, különösen a romák, roma nők és közösségeik fejlesztésébe bevont roma szakemberek és érintettek számát növelik.

- Az első tervezési időszak **VI.1.** intézkedése ennek érdekében képzéseket szervezett cigány kisebbségi önkormányzatok számára, hogy sikeresen és eredményesen vehessenek részt felzárkózási programokban. A képzések forrása az ÁROP-2.2.15. „Roma felzárkózás módszertani támogatása” című kiemelt projekt. A projekt keretei között szakmai és egyéb képzések kerültek megtartásra, melyek a 2013. évben vették kezdetüket. 2014-ben a Társadalmi befogadás szemléletét megerősítő módszertani tréningek, az eredetileg tervezett 1000 fő indikátorlétszám helyett, 1215 fő bevonásával valósultak meg, a TKKI területi igazgatóságain.
- Ennek a fejlesztési folyamatnak a folytatása a második intézkedési terv **VI.6.a-c.** alintézkedései, amelyek a kormányhivatalokat, önkormányzatokat és közszolgálati munkát erősítenék felzárkózási szempontokból. Az intézkedés keretében valósul meg a roma önkormányzatok képzése, ami a megyei kormányhivatalok szervezésében az EMMI együttműködésével valósul meg. A képzés során a nemzetiségi önkormányzatok minden megyében tájékoztatást kapnak az őket érintő jogszabályváltozásokról és költségvetési támogatásokról. Az alintézkedések során kapacitásfejlesztés, a felzárkózási referensi és roma referensi rendszer kialakítása/bővítése is megvalósul, együttesen 4,3 milliárd forint KÖFOP-forrásból. Ennek részeként a Miniszterelnökség Területi Közigazgatásért Felelős Államtitkársága a 2017. évben értékeli a roma referensi rendszer működésének eddigi tapasztalatait és megvizsgálja a referensi rendszer fenntartásának, illetve bővítésének lehetőségeit.

Ugyanezt a beavatkozási logikát követi a második intézkedési terv **VI.1.a.** alintézkedése is, és ennek érdekében támogatja a hátrányos helyzetű emberek, kiemelten a romák aktív társadalmi részvételét, civil szerveződéseit, erősíti a roma nemzetiségi önkormányzatok szerepvállalását, melyhez a költségvetés nemzetiségek számára biztosított forrásait használja. A 2015 és 2017 közötti időszak **VI.1.b.** alintézkedése a V.6. intézkedés részeként valósul meg.

Ehhez a célhoz kapcsolódik a **VI.7.** (második intézkedési terv) intézkedés, amelyik humán- és igazgatási szolgáltatások, valamint intézményi működési módok fejlesztését végzi, annak érdekében, hogy a stratégia elvei és céljai megvalósulhassanak. A szakemberképzés, tananyagfejlesztés,

módszertani munka KÖFOP-forrásból valósul meg. Az intézkedés szoros kapcsolatban áll az V.4.a-b. alintézkedések eredményeivel és tapasztalataival, valamint épít is azokra.

2.6.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása

A bevonás és szemléletformálás intézkedéseinek bűnmegelőzési részei hazai forrásból működnek, emiatt zavartalanul zajlanak, ezzel szemben az EFOP-ból szervezett programok a kiírások csúszása miatt még nem kezdődtek el, ezért az eddig látható eredmények inkább az első intézkedési terv időszakából származnak.

Diszkrimináció csökkentése a romák integrációján keresztül

- 10 fiatal roma újságíró vett részt abban a programban, melynek során a Független Média Központ segítségével az Európai Unióról és a társadalmi integrációról bővítették ismereteiket, s közben fél éven át mértékadó országos médiumokban folytattak szakmai gyakorlatot. A projekt eredményeként az újságíróknak közel 200 cikke/beszámolója jelent meg a hazai sajtóban. A képzést követően a résztvevők közül egy-egy fő a Magyar Televíziónál, a hír24-nél, a HVG-nél és az akkori nevén Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság sajtóirodájában kapott munkát.
- 6 hátrányos helyzetű fiatal vesz részt a 2015-ben meghirdetett pályázat eredményeként az EMMI, a Médiaszolgáltatás-támogató és Vagyonkezelő Alap (MTVA) közösen indított, egy éven tartó „Kapcsolódj be a közvetítésbe!” ösztöndíjprogramján, amelynek során megismerkedhetnek a média, azon belül a hírterület világával.
- A Nemzetiségi Tanulmányi Ösztöndíj program 2011-es elindulása óta összesen 101 tanulónak – ebből 2016-ban 20 főnek – ítéltek oda kiemelkedő tanulmányi eredményért és nemzetiségi tevékenységben való részvételért az ösztöndíjat.
- Multifunkcionális Nemzetiségi – Roma Módszertani, Oktatási és Kulturális Központ létrehozása.
- 262 db tankönyvet tekintettek át romákról szóló tartalom szempontjából, a kiegészítések megtételét és a hibák kijavítását a 2018–2019-es tanévre ütemezték be.
- Helyi Esélyegyenlőségi Programok elkészítésének mentorok általi támogatása, képzések szervezése.

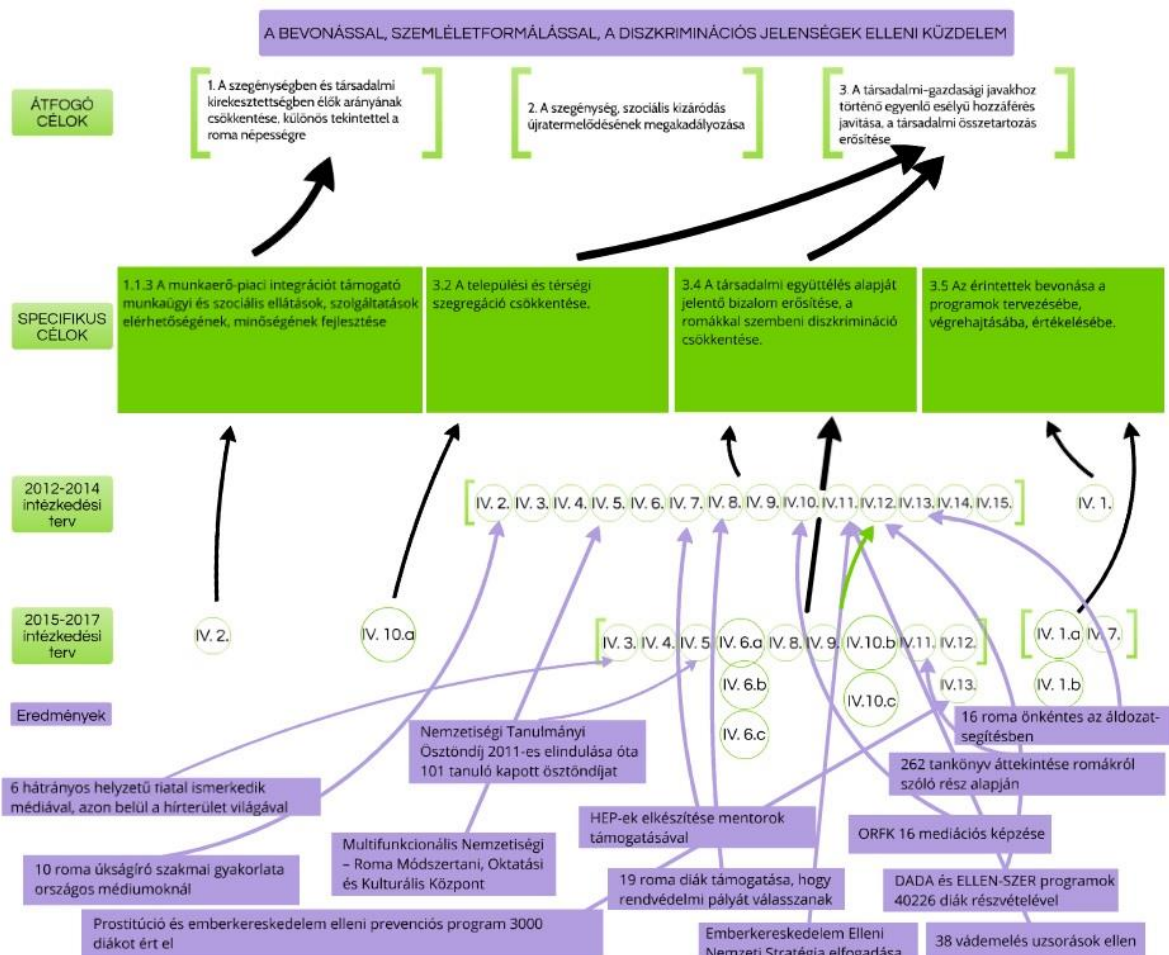
Közösségek zavartalan élete és bűnmegelőzés

- 19 középiskolás roma származású diák támogatása, annak érdekében hogy a rendvédelmi pályát válasszák.

- Az ORFK a 2013. évben felnőttképzés keretében 4 alkalommal szervezett konfliktuskezelési mediációs tanfolyamot, majd a 2014. évben további 12-t.
- DADA és ELLEN-SZER bűnmegelőzési programokban 40 226 diák vett részt.
- Az Emberkereskedelem Elleni Nemzeti Stratégiát a Kormány 2013. május 29-i ülésén, a 1351/2013. (VI. 19.) Kormányhatározattal fogadta el.
- 14 roma önkéntes bevonása az áldozatsegítésbe.
- 61 áldozatsegítő képzése.
- A prostitúció és emberkereskedelem elleni prevenciós program 3000 diákot ért el.

A beavatkozási terület céljainak, intézkedéseinek és eredményeinek kapcsolatát mutatja a 6. ábra.

6. ábra: Bevonás és szemléletformálás beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei

Megjegyzés: a fekete nyilak intézkedések és célok kapcsolatát mutatják, a zöld nyilak az intézkedések közötti kapcsolatokat mutatják, a lila nyilak az eredményeket kapcsolják az intézkedésekhez.

2.7.A stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések

Ehhez a beavatkozási területéhez tartoznak azok az intézkedések, amelyek a stratégia és az intézkedési tervek előkészítését, monitorozását segítik, emellett szervezik a tárcaközi bizottságot és különböző egyeztető csoportokat és munkacsoportokat, elkészítik a nyomonkövetési jelentéseket és értékeléseket szerveznek.

2.7.1. Intézkedések és azok kapcsolódása a felzárkózási stratégia céljaihoz

Ezeknek az intézkedéseknek a jelentős része az MNTFS 1.2. specifikus céljának elérését segíti, amely „A szegény családban élő gyermekek és a tartósan rászoruló helyzetének javítását, továbbá a roma népességet célzó szakpolitikák, beavatkozások tervezését, nyomon követését, értékelését szolgáló adminisztrációs és statisztikai adatforrások, információs rendszerek fejlesztése”. Emellett az intézkedések egyéb célokhoz is kapcsolódnak:

- 1.1.4. A közfoglalkoztatás mint a közösségért végzett értékteremtő munka rendszerének fejlesztése, bővítése, a lehetőség szerint személyre szabott közfoglalkoztatásnak a nyílt munkaerőpiacra való átmeneti jellege erősítése
- 3. A társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése
- 3.2. A települési és térségi szegregáció csökkentése
- 3.4. A társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése
- 3.5. Az érintettek bevonása a programok tervezésébe, végrehajtásába, értékelésébe

Az intézkedések és a célok kapcsolatát mutatja a 10. táblázat.

10. táblázat: Stratégia megvalósításának koordinációját szolgáló intézkedések céljai és előzményei

Intézkedési terv	Intézkedés kódja és rövid neve	1.1.4.	1.2.	3.2.	3.4.	3.5.	Előzmény az előző intézkedési tervben
Intézkedési terv 2012–2014	VII.1. TFCTB, ROK-T, LIGY-ÉB, CET működtetése		x				
	VII.2. Országos Szegregációs Adatbázis létrehozása		x				
	VII.3. Országos Szegregációs Adatbázis használata		x				
	VII.4. Nagymintás vizsgálatok		x				
	VII.5. Jó gyakorlatok		x				
	VII.6. Érdekérvényesítés a fejlesztéspolitikában		x				
	VII.7. MNTFS-monitoringrendszer kialakítása		x				
Intézkedési terv 2015–2017	VII.1. A stratégia nyomonkövetési rendszerének karbantartása, fejlesztése, az indikátorrendszer rendszeres adatfrissítése		x				
	VII.2. Statisztikai adatgyűjtések fejlesztése		x				VII.4.
	VII.3. Létre kell hozni egy Országos Szegregációs Adatbázist		x				VII.2.
	VII.4. Magyarország szegénységtérképének létrehozása		x				VII.2.

VII.5. A stratégiában foglalt célok megvalósulását segítő programok értékeléséhez kapcsolódóan a jó gyakorlatok gyűjtése és terjesztése					x	VII.5.
VII.6. A közfoglalkoztatástól elvárt célok megvalósulásának nyomon követése	x					VII.4.
VII.7. Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum				x		
VII.8. TFCTB határterületi munkacsoportjai létrehozása és működtetése				x		VII.1.
VII.9.a. Helyi esélyegyenlőség-elvű programok szakmai támogatása (kiemelt projekt)			x			VI.7.
VII.9.b. A Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia helyi megvalósítása, a települések helyi esélyegyenlőségi programjainak támogatása			x			VI.7.
VII.10. A HEP-ek szabályozási környezete továbbfejlesztése			x			VI.7.
VII.11. Transznacionális együttműködés a romák felzárkózásának elősegítése érdekében		x				
VII.12. Nemzetiségi, etnikai adatgyűjtések fejlesztése		x				

A következőkben célonként és beavatkozási logika szerint csoportosítva tekintjük át röviden a beavatkozási terület intézkedéseit, kiemelve az intézkedési terveken átívelő intézkedések változásait és kapcsolatait. Az első intézkedési terv intézkedéseit tartalmuk vagy folytatásuk alapján soroljuk be a különböző célokba.

1.1.4. cél: A közfoglalkoztatás mint a közösségért végzett értékteremtő munka rendszerének fejlesztése, bővítése, a lehetőség szerint személyre szabott közfoglalkoztatásnak a nyílt munkaerőpiacra való átmeneti jellege erősítése

A következő intézkedések a közfoglalkoztatási programok hatásvizsgálatán keresztül akarják javítani a közfoglalkoztatás hatékonyságát és az elsődleges munkapiacra való visszajutás esélyét.

- 2012 és 2014 között a **VII.4.** intézkedés keretében szerveztek nagymintás vizsgálatokat, de csak ennyiben tekinthető előzménynek – közfoglalkoztatással kapcsolatos vizsgálat az adott időszakban nem történt (a második intézkedési terv VII.6. intézkedése előzményként jelöli meg ezt az intézkedést).
- 2015 és 2017 között a **VII.6.** intézkedés keretében 2016-ban megtörtént a Belügyi Tudományos Tanács Közfoglalkoztatási munkacsoportjának megalakítása, helyzetelemzést készítettek és konferencia került megrendezésre, „A közfoglalkoztatás aktuális kihívásai” címmel. Összeállítás készült a lehetséges kutatási témákról. 2017. január 1-jétől a Foglalkoztatás elősegítéséről és munkanélküliek ellátásáról szóló 1991 évi IV. törvény módosítása lehetővé teszi, hogy az NFA Start előirányzatából a közfoglalkoztatást érintő kutatások is finanszírozhatóak legyenek. Folyamatban van egy 2016-ban indult kutatás

elkészítése – a Századvég részéről – két témában: „Tartósan közfoglalkoztatásban maradók jellemzőinek feltárása”, valamint „Esettanulmányos kutatás: gazdasági és társadalmi szervezetek bevonása a közfoglalkoztatásba” címmel.

1.2. cél: A szegény családban élő gyermekek és a tartósan rászorulók helyzetének javítását, továbbá a roma népességet célzó szakpolitikák, beavatkozások tervezését, nyomon követését, értékelését szolgáló adminisztrációs és statisztikai adatforrások, információs rendszerek fejlesztése

A stratégiához kapcsolódó indikátorrendszer kialakítása és adatokkal történő feltöltése segít a stratégia hatásainak a vizsgálatában.

- Az első időszak **VII.7.** intézkedésének célja az intézkedési tervben foglalt feladatok megvalósulásának és hatásának nyomon követése, aminek érdekében elkezdtek a monitoringrendszer kialakítását. Ennek több eleme van:
 - Az indikátorrendszer kialakítását a társadalmi környezet változásainak nyomon követésére a TÁRKI végezte.
 - Az intézkedés nyomonkövetési és jelentési rendszer kialakítását a KPMG közreműködésével végezték.
 - A Társadalmi Felzárkózási Információs Rendszer kialakítása a Lechner Tudásközponttal (korábban VÁTI) közösen történt.
 - A stratégia monitoringjelentése nyilvánosságának biztosítása a stratégia végrehajtásáról szóló éves jelentések közzétételével valósult meg, a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága (ÉB) és a Roma Koordinációs Tanács (ROK-T) tagjai számára.
- A második intézkedési terv **VII.1.** intézkedése a TÁRKI által készített indikátorrendszer felülvizsgálatát kezdeményezte, hiszen már annak 2012-es kialakításakor nyilvánvaló volt, hogy szükség van további fejlesztésekre. A felülvizsgálatot a KSH végezte a rendelkezésre álló statisztikai adatok figyelembevételével. A fejlesztések során megvalósult a szociális és gyermekvédelmi ellátást nyújtó intézmények, valamint a pénzben és természetben nyújtott ellátások települési összesített adatainak integrálása a Szociális Ágazati Információs Rendszerbe.

Az adatgyűjtések célja a stratégia célcsoportjai életkörülményeinek jobb megismerése, ami közvetlenül hozzájárul a cél eléréséhez, miszerint támogatja a jobb minőségű intézkedések tervezését.

- 2012 és 2014 között a **VII.4.** intézkedés keretében szerveztek nagymintás vizsgálatokat:
 - a TÁMOP 5.4.1. kiemelt projektben 7 ezer fős mintán nagymintás romakutatás;
 - a TÁRKI Háztartás Monitor vizsgálat végrehajtásához támogatás;

- a TÁRKI 2015 márciusában készítette el a programok társadalmi hatásait bemutató vizsgálatát, „A társadalmi folyamatokat jelző indikátorok a TÁRKI Háztartás Monitor Kutatása alapján” című tanulmányt;
- a TÁRKI készített hasonló elemzést a korábbi időszakra vonatkozóan „Társadalmi folyamatok Magyarországon a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia elfogadásának időszakában – 2009-2012” címmel.
- A második intézkedési terv **VII.2.** intézkedésének célja a KSH-adatgyűjtések fejlesztése. Ennek része a nemzetiségi kérdés további adatgyűjtésekre való kiterjesztése, a szegénység továbbbörökítésének vizsgálata, a beavatkozás lehetőségeinek feltárása, az intézkedések célzottságának és eredményeinek nyomon követése. Az intézkedés megvalósítása során tett lépések:
 - 2014-ben sor került a nemzetiségi hovatartozás (önbevallás) kérdésének beillesztésére a Munkaerő piaci felmérésbe (MEF) (utolsó hullám), a Háztartások költségvetési és életkörülmény felvételébe (HKÉF) és az Európai lakossági egészség felmérésbe (ELEF).
 - 2015-ben a MEF esetében valamennyi (6) hullámban bevezetésre került a nemzetiségi hovatartozás (önbevallás) kérdése, így a teljes sokaságra rendelkezésre áll az adat.
 - 2015-től megvalósult a HKÉF módszertani fejlesztése a területi dimenzió bővítésével (megyei szint), valamint a tartós szegénység vizsgálatának szélesítésével (6 éves panelvizsgálat).
 - 2016-ban a PIAAC-próbafelvétel esetében is bevezetésre került a nemzetiségi hovatartozás kérdése.

A 2015–2107-es időszak **VII.12.** intézkedése továbbfejleszti az etnikai adatgyűjtéseket. Kialakításra került az uniós programokban részt vevő személyek személyi kérdőívének az önkéntes nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdése, ami lehetővé teszi a kettős identitás vállalását. Ennek nyomán valamennyi bevonáson alapuló, a társadalmi felzárkózás céljait szolgáló uniós fejlesztési programban mód nyílik a résztvevők önkéntes bevalláson alapuló nemzetiségi identitásáról szóló adatgyűjtésre. Az adatokból információ nyerhető a roma népesség részvételének arányairól az egyes fejlesztési programokban.

Az adatok jobb elérhetőségét is több intézkedés célozta, különösen igaz ez a szegregációs adatbázisra, amely mindkét intézkedési tervben nevesítetten szerepelt.

- 2012 és 2014 között a **VII.2.** és **VII.3.** intézkedés keretein belül kezdődött el az Országos Szegregációs Adatbázis előkészítése, aminek keretében a KSH kidolgozta a módszertant.
- A munka a második (2015–2017) intézkedési tervben is folytatódott (**VII.3.** intézkedés), a KSH elkészítette az Országos Szegregációs Adatbázist, amely azon kisebb területek, lakónegyedek

lehatárolását jelenti, ahol tömegesen laknak alacsony iskolai végzettségű és munkajövedelemmel nem rendelkező emberek. A szegregációval érintett területek térképes ábrázolását, az ún. szegregátum térképet 2016-ban a Lechner Tudásközpont hozta létre. A fejlesztés következő lépése jogszabálmódosítás, hogy az önkormányzatok ezt a térképet használhassák a szegregátumok meghatározására (a jelen szabályozás (314/2012 (XI. 8.) Kormányrendelet) szerint a KSH-tól kell kérni a szegregátumok kijelölését).

- A szegregációs térképhez szorosan kapcsolódik a szegénységtérkép (VII.4. intézkedés), ami a 2011. évi népszámlálás és a KSH Háztartási Költségvetési és Életkörülmény Adatfelvétele (HKÉF) összekapcsolásával, a Világbank módszertana alapján valósult meg. Ennek segítségével meghatározhatók azon területek, ahol beavatkozásokra van szükség, továbbá mutatják a már megvalósult beavatkozások helyi szintű hatásait. 2015-ben megkezdődött a módszertani előkészítő munka és a modellépítés, a szükséges források biztosításával a térkép 2016 végéig elkészült.

3.2. A települési és térségi szegregáció csökkentése

A helyi esélyegyenlőségi tervek segíthetnek abban, hogy az önkormányzatok maguk is alkalmazzák a felzárkózási szempontokat és megtegyenek mindent annak érdekében, hogy a térségi szegregáció csökkenjen.

A második időszak VII.9.a–b. alintézkedése a másik beavatkozási területen lévő korábbi, VI.7. intézkedés folytatásaként a helyi esélyegyenlőség-elvű programokat akarja szakmailag támogatni. Ez a cél egyelőre nem valósult meg, mivel az intézkedés célját szolgáló kiemelt projektet először standarddá, majd egyszerűsítetté kellett átalakítani. Az EFOP-1.6.3. konstrukció (Megyei szintű felzárkózási-politikai együttműködések támogatása a helyi esélyegyenlőségi programokhoz kapcsolódóan) a megyei önkormányzatok (18 db, Pest megye és Budapest kivételével) szervezetfejlesztését támogatja, azaz egy felzárkózási munkatárs alkalmazását teszi lehetővé, illetve opcionálisan egy instruktorképzés elvégzése is megoldható.

A 2015 és 2017 közötti VII.10. intézkedés szintén a másik beavatkozási területen lévő korábbi, VI.7. intézkedés folytatásaként a HEP szabályozási környezetét fejleszteni. Ezen a területen korábban előkészítő munka zajlott, ennek keretében a Világbank és az EMMI közös munkájának eredményeként megszülettek a „Számok mögött az ember. Kézikönyv a helyi esélyegyenlőségi programok hatékony megvalósításához”, illetve „Az inkluzív növekedés elősegítése Magyarországon. A társadalmi felzárkóztatást elősegítő helyi szintű beavatkozások tervezési és végrehajtási keretrendszerének javítását célzó iránymutatások” című tanulmányok. A HEP szabályozási környezetének továbbfejlesztéséhez további egyeztetések szükségesek.

3.4. cél: A társadalmi együttélés alapját jelentő bizalom erősítése, a romákkal szembeni diszkrimináció csökkentése

Egyeztető együttműködést segítő intézményrendszer működtetése szükséges, hogy minél többen vegyenek részt a közös gondolkodásban.

- Az első intézkedési terv **VII.1.** intézkedése a felzárkózás szakpolitikai eszköztárát és a különböző szakpolitikai területek összehangolását segítő koordinációs rendszereket, fórumokat működtette. Ennek legfontosabb megjelenési formája a Társadalmi Felzárkózási és Cigányügyi Tárcaközi Bizottság (a továbbiakban: TFCTB) és az ennek keretein belül létrejött Monitoring munkacsoport (program monitoring-rendszer, 2013-as és 2014-es jelentés mellett belső évközi jelentés). További fontos fórum a Roma Koordinációs Tanács és a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága. A testületek folytatták munkájukat 2015-ben is, s aktív szerepet vállaltak a stratégiához kapcsolódó nyomkövetési, értékelési munkában.
- A második intézkedési terv **VII.8.** intézkedése a TFCTB határterületi munkacsoportjainak erősítésével akarja elérni, hogy a társadalmi felzárkózás ténylegesen horizontális célként jelenjen meg minden területen. Már maga az MNTFS II. intézkedési terve, indikátorainak meghatározása is határterületi-ágazatközi munkacsoportok keretei között zajlott. A munkacsoportok az alábbi területeken jönnek létre: gyermekjólét; oktatási esélyteremtés; felsőoktatási esélyteremtés; egészségügy; helyi esélyegyenlőségi programok; társadalmi felelősségvállalás; roma kultúra, közösségfejlesztés, önkéntesség.

A 2015–2017 közötti időszak **VII.7.** intézkedésének a célja, hogy létrehozzon egy felzárkózást segítő gazdasági fórumot, annak érdekében, hogy a gazdasági szereplők társadalmi felelősségvállalását összekapcsolják az MNTFS II. végrehajtásával. Ezzel összhangban a Kormány 1548/2015. (VIII. 7.) kormányhatározatával döntött a Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum létrehozásáról. A Fórum 2016. január 14-én megtartotta alakuló ülését, 45 vállalat képviselőjével. 2016-ban további három olyan multinacionális vállalat kérte felvételét a fórumba, mely a Kormány stratégiai partnere. A Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum Munkacsoportot hozott létre, annak éves munkájáról jelentés készült, ami 56 javaslatot és számos jó gyakorlatot tartalmazott.

Transznacionális intézkedések segíthetnek a hátrányos helyzetűek és romák helyzetének határokon átnyúló könnyítésében. A **VII.11.** intézkedés eredetileg az 1.2. célhoz kötődött, de logikailag az együttműködések között kell szerepelnie. Az intézkedés transznacionális együttműködések szervezése olyan tagállamokkal, amelyek Európai Roma Keretstratégiát valósítanak meg, valamint a Kárpát-medencei romák felzárkózásának elősegítése érdekében az érintett országokkal (különösen a V4 tagországokkal). Az intézkedés az EFOP-5.2.2-17. keretében valósul meg. A projekt célja továbbá a nemzetközi tapasztalatok és jó gyakorlatok megismerése (ahol lehet, kipróbálása), ajánlások kidolgozása a hazai alkalmazásra.

Az első intézkedési terv **VII.6.** intézkedésének célja az volt, hogy a 2014–2020 közti időszakra szóló kohéziós politika kereteit meghatározó jogszabályok és fejlesztési tervek tárgyalása során fokozott hangsúlyt helyezzen a romák társadalmi integrációjával kapcsolatos érdekek érvényesítésére. Ez az intézkedés megvalósult, mivel az EMMI-SZOCTFÁT munkatársai rendszeresen részt vettek a tervezési folyamat megbeszélésein.

3.5. cél: Az érintettek bevonása a programok tervezésébe, végrehajtásába, értékelésébe

Jó gyakorlatok gyűjtésén keresztül a helyi szinten dolgozók tapasztalatait lehet felhasználni, ezen keresztül megtörténik az érintettek és azok tapasztalatainak, tudásának bevonása, ami várhatóan segít motivációs problémák megoldásában is.

- A 2012 és 2014 közötti időszak **VII.5.** intézkedése a jó gyakorlatok gyűjtésének és elterjesztésének rendszerét dolgozta ki. Az önkormányzati jó gyakorlatok összegyűjtését az EMMI-TFFÁT a Települési Önkormányzatok Országos Szövetségével kötött szerződése támogatta. További jó gyakorlat gyűjtési kutatások előkészítésének érdekében a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Értékelő Bizottság (ÉB) felkérésére az ÉB és a Roma Koordinációs Tanács közös Indikátor munkacsoportja módszertani előkészítő munkát kezdett, ehhez kapcsolódóan egy TÁMOP TA projekt keretében további módszertani megalapozó munka került elvégzésre. A Világbank szakmai segítségével készülő tanulmány egyebek mellett a társadalmi befogadás tekintetében jó vagy ígéretes gyakorlatok azonosításához határoz meg kritériumokat, s azonosítja a társadalmi befogadás az Európai Unión belül és kívül alkalmazott jó vagy ígéretes gyakorlatait, különös tekintettel a magyarországi gyakorlatokra.
- A második intézkedési terv **VII.5.** intézkedése az előző intézkedési terv **VII.5.** intézkedése által megkezdett munkát folytatja a felzárkózás-szakupolitikai jó gyakorlatok gyűjtése és értékelése terén.

2.7.2. Intézkedések eredményeinek összefoglalása

A stratégia megvalósulását együttműködések kialakításán és a rendelkezésre álló információ javításán keresztül lehet a legjobban segíteni, ezért az 5 év eredményeit ebben a bontásban mutatjuk be.

Együttműködések eredménye

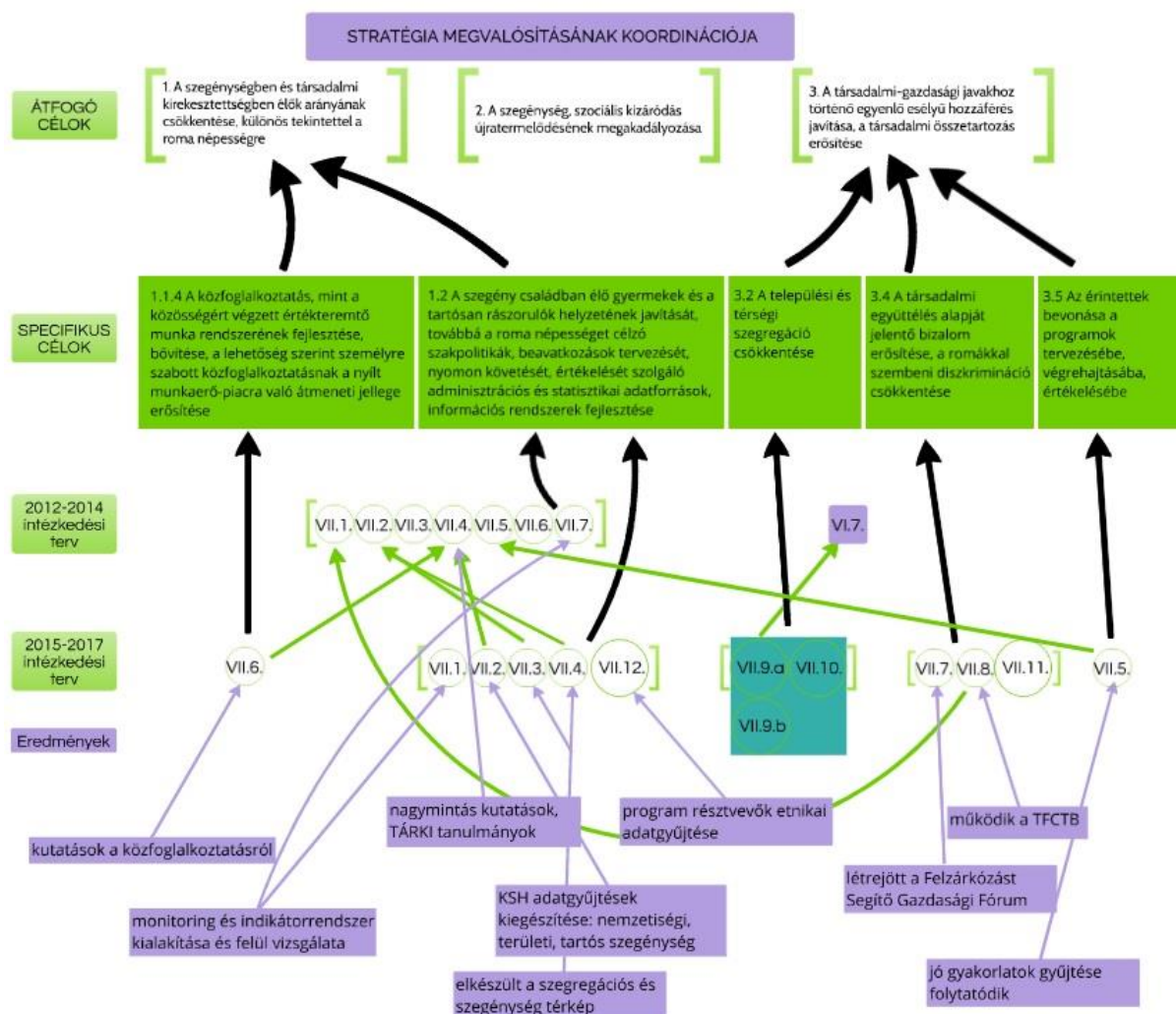
- Létrejött a Felzárkózást Segítő Gazdasági Fórum.
- Működik a TFCTB és működnek a határterületi munkacsoportok.

Rendelkezésre álló információk javulása

- Kutatások születtek a közfoglalkoztatásról.
- Monitoringrendszer – társadalmi indikátorrendszer, program monitoring-rendszer – kialakítása és felülvizsgálata.
- 2014-ig nagymintás kutatások (7 ezer fős mintán romakutatás, Társi Háztartás Monitoring támogatása), TÁRKI-tanulmányok rendelése.
- 2017-ig KSH több lépésben kiegészítette az adatfelvételeit nemzeti és megyei szinttel és tartós szegénység mérésével.
- Elkészült a szegregációs és szegénységtérkép.
- Elkészültek a Világbankkal közösen a HEP segítő tanulmányok.
- A jó gyakorlatok gyűjtése folytatódik.

A 7. ábra a beavatkozási terület céljait, intézkedéseit és elért eredményeit kapcsolja össze.

7. ábra: Stratégiai beavatkozási terület céljai, intézkedései és eredményei

Megjegyzés: a fekete nyilak intézkedések és célok kapcsolatát mutatják, a zöld nyilak az intézkedések közötti kapcsolatokat mutatják, a lila nyilak az eredményeket kapcsolják az intézkedésekhez.

2.8. Összefoglalás

A különböző beavatkozási területek és intézkedések áttekintése után két jellemzőt tartunk fontosnak kiemelni.

Egyik hangsúlyos elem az egymásra épülések, az intézkedési terveken átívelő feladatok magas száma. 40 olyan esetet találtunk, mikor ugyanarra a célcsoportra megközelítőleg ugyanazzal a beavatkozási logikával próbáltak hatni a különböző intézkedési tervek intézkedései. A folytatások esetében ritkán lehet korrekciót vagy fókuszeltolódást tapasztalni (azokat az eseteket, ahol ez megfigyelhető, külön kiemeltük, pl. „Nő az esély” vagy a Gyereksegély programok), gyakoribb azonban, hogy egy intézkedés a második intézkedési tervben több alintézkedésre bomlik. Ez azt mutatja, hogy a két intézkedési tervet egymás folytatásainak lehet tekinteni (egy ívnek), ami elősegíti a szemlélet és a munka folytonosságát, viszont a három éves ciklusok sokszor rövidek ahhoz, hogy kiderüljön egy-egy intézkedésről, van-e szükség korrekcióra vagy sem (pozitív példa a „Nő az esély” program).

Másik kiemelendő elem az, hogy több (lényegében az EFOP, gyakran a TOP és a VEKOP által lefedett) területen nem lehet még eredményekről beszámolni a 2015 és 2017 közötti időszak esetében, mivel a programok nem tudtak még elindulni. A csúszásokat több tényező is magyarázza:

- a háttérintézmények átszervezése (megszüntetése) miatt a projektgazda több kiemelt projekt esetében is megváltozott, aminek következtében az új projektgazda kijelölésével és a támogatási szerződés módosításával sok idő telt el (voltak esetek, melyeknél az új projektgazda is megszűnt, tehát kétszer kellett végigmenni ezen a folyamaton);
- további csúszásokat okoz az állami értékelő rendszer, amely azon projektek esetében működik, amelyekben kkv-k és önkormányzatok is részt vehetnek.

Ezzel ellentétben az GINOP-ból és a hazai forrásokból szervezett programok zavartalanul zajlanak.

3. Társadalmi folyamatok a stratégia indikátorrendszerében

A monitoringadatok és az elérhető értékelések rövid áttekintése után a következő logikus lépés a hatások keresése: megjelennek-e a célokhoz rendelt indikátorokban? Több oka is van azonban, amiért óvatosan kell kezelni az intézkedések és az indikátorok ok-okozati összefüggését:

- az értékelések nem fedték le a stratégia valamennyi intézkedését (sőt azoknak csak kis részéről készül értékelés vagy hatástanulmány);
- az elkészült értékelések nem mindig azzal a céllal születtek, hogy a programok felzárkóztatási hatásait vizsgálják;
- jelen tanulmány keretei nem tesznek lehetővé olyan vizsgálatot, amely az indikátorok változásából kiszűrné más események hatását;
- a legtöbb intézkedés hosszabb távon fejti ki a hatását (pl. a gyerekházak 15 év múlva fogják éreztetni hatásukat a lemorzsolódáson, még később a szegénység mutatószámain).

Ennek megfelelően jelen fejezet célja összességében annyi, hogy bemutassa, milyen folyamatokat figyelhetünk meg a stratégia céljaihoz kapcsolt indikátorokban a vizsgált időszak alatt. Az indikátorok és a célok összekapcsolását a KSH végezte, de az elkészült indikátorrendszer még felülvizsgálat alatt van (második intézkedési terv VII.1. intézkedése).

Alapvetően a Megbízó által, 2017. március elején átadott adatbázissal dolgoztunk, melyben az indikátorok legfeljebb 2015-ig szerepelnek. Egyes esetekben azonban, ahol az adatok azonos bontásban és szerkezetben elérhetőnek bizonyultak, hosszabbítottuk az idősorokat az EUROSTAT adatbázisai segítségével.

3.1. A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya

A szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élők arányának csökkentése a MNTFS fő célkitűzése, összhangban az EU2020 stratégiájának célkitűzésével. A szegénység vagy társadalmi kirekesztettség kockázatával érintett, aki:

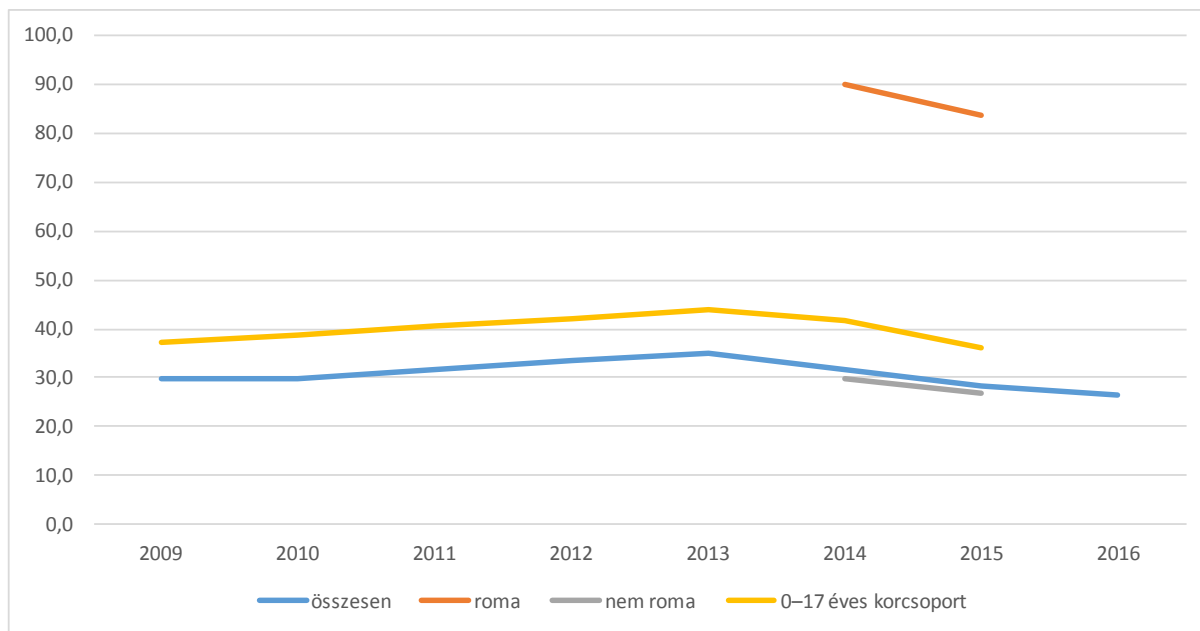
- relatív jövedelmi szegény, tehát a háztartásban az éves ekvivalens jövedelem alacsonyabb a szegénységi küszöbnél, VAGY
- súlyos anyagi nélkülözésben él, tehát háztartása összesen kilenc elemi indikátor segítségével meghatározott probléma vagy anyagi jószág hiányában érintett, VAGY
- nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban él, tehát a háztartás aktív korú tagjai együttes munkapotenciáljukat legfeljebb 20%-ban tudták kihasználni az adatfelvételt megelőző egy év egészére vetítve.

A 2015. év nyomkövetési jelentésében található, *Fábián* [2015] által készített társadalmi folyamatokról szóló jelentés arról számolt be, hogy ezeknek a személyeknek az aránya jelentősen –

43%-ról 35%-ra – csökkent 2012 és 2014 között. Adatainkat áttekintve azt láthatjuk, hogy 2013 óta folyamatosan csökken a szegénység és a társadalmi kirekesztődés kockázatának kitett lakosság aránya – 2013 és 2016 között 35%-ról 26%-ra csökkent arányuk (8. ábra). Tehát a *Fábián* [2015] által talált folyamatok folytatódtak. Az ábrán az is látható, hogy a 0–17 évesek körében magasabb a kockázattal érintettek aránya (8-10 százalékponttal)⁹, de esetükben is trendforduló történt 2013-ban. Sajnos ennek a csoportnak az esetében csak 2015-ig áll rendelkezésre adat, így nem tudjuk megmondani, hogy folytatódott-e a 2014–2015 közötti felzárkózás. A felzárkózás mögött az is áll, hogy a gyereket egyedül nevelők, valamint a két felnőttből álló és három vagy több gyermeket nevelő háztartásokban is tudott csökkenni a szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya, igaz még így is ezekben a háztartástípusokban élnek a legnagyobb kockázatnak kitéve (egyedül nevelők 56%-a, nagy családok 42%-a volt kitéve 2015-ben).

Etnikai bontásban pedig csak 2014–2015-re ismerjük az adatokat. Ebből a két-két adatpontból az látható, hogy a roma lakosság körében sokkal magasabb a kockázatban élők aránya (2014-ben majdnem elérte a 90%-ot), mint a nem romák körében (2014-ben 30% alatt volt kicsivel) és hogy mindkét csoport esetében csökkent 2014 és 2015 között – de felzárkózásról vagy trendekről ennyi adat alapján nem lehet beszélni.

8. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitettek aránya (%)

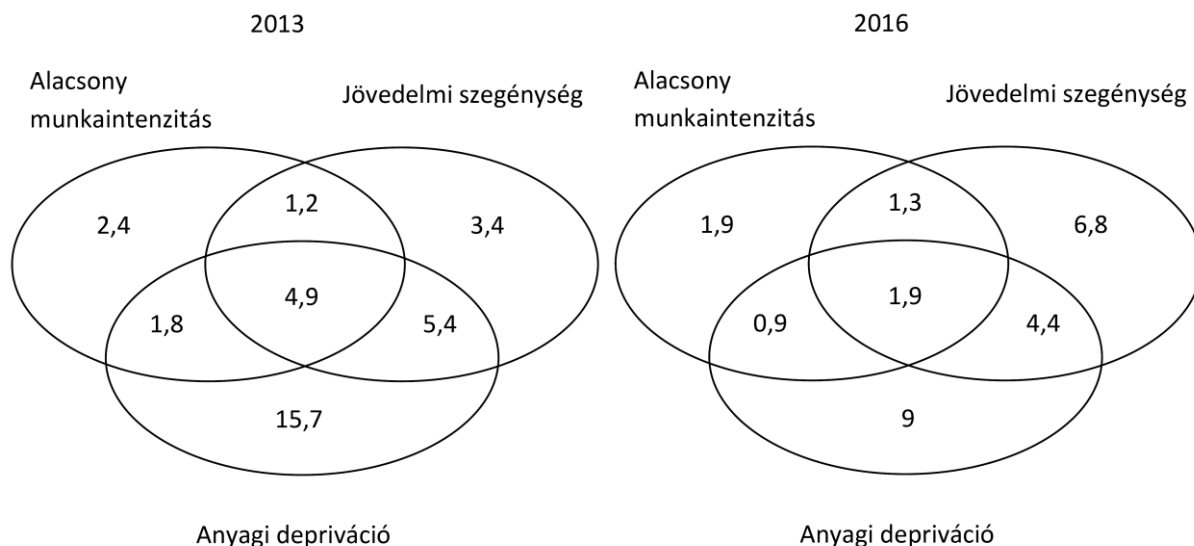
⁹ Gábos et al. [2014] szerint ez az életkori összefüggés abból adódik, hogy kimagasló a szegénységi ráta a gyereket egyedül nevelők és a sokgyermekesek (három vagy több gyermeket nevelők) körében.

Adatok forrása: KSH és Eurostat

Ez azt is jelenti, hogy 2016-ban 2,5 millió ember élt szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitéve – ez pedig 330 ezer fővel alacsonyabb, mint a 2008-as bázisévnek használt 2,83 millió fő. Magyarország ehhez a számhoz képest vállalta az EU2020 részeként, hogy 450 ezer fővel csökkenti a szegénységnek és kirekesztettségnek kitett személyek számát, tehát a cél részben megvalósult.

A szegénységet és kirekesztettséget mérő indikátorok összetételét az egyes komponensek szerint két Venn-diagrammal szemléltetjük (9. ábra). Látható hogy 2013 és 2016 között legnagyobb mértékben az anyagi deprivatizációban élők aránya csökkent, hasonlóan az előző időszakhoz (Fábián [2015]).

9. ábra: Szegénység vagy társadalmi kirekesztődés kockázatának kitétek aránya (%)

Adatok forrása: Eurostat

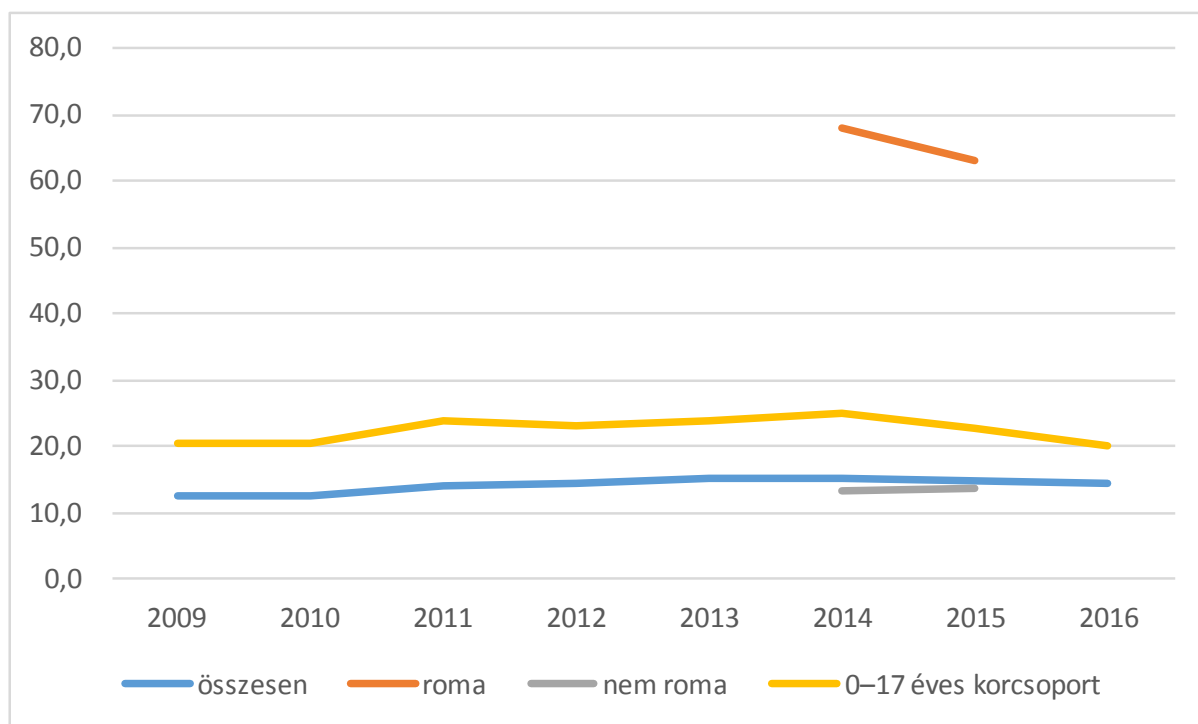
3.1.1. Relatív jövedelmi szegénység

Amikor jövedelmi szegénységről van szó, különböző szegénységdefiníciók alkalmazhatók. A legelterjedtebb definíció az, amelyik a háztartások medián ekvivalens jövedelmének 60%-ánál húzza meg a szegénységi küszöböt. A különböző ekvivalencia skálák közül a legelterjedtebb az ún. OECD 2 skála, mely a háztartásfőt 1-es értékkel, a további felnőtteket 0,5-ös, a gyermekeket pedig 0,3-as súllyal veszi figyelembe az ekvivalens létszám megállapításánál.

A relatív jövedelmi szegénységben élők aránya a vizsgált időszak alatt alig változott, 2010 és 2011 között emelkedett 12%-ról 14%-ra és azóta 15% körül ingadozik. Azonban ha csak a romákat vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy 68%-ról 63%-ra csökkent (10. ábra), ha pedig a fiatalokat (0–17 évesek), akkor 2014 és 2016 között 5 százalékpontos csökkenést láthatunk. Ez utóbbi azért érdekes,

mert a különböző háztartástípusok jövedelmi szegénységi arányai eltérően változtak a vizsgált időszakban: a nagy családok (két felnőtt és három vagy több gyerek) esetén a jövedelmi szegénység viszonylag alacsony (5–10%), de folyamatosan emelkedik, hasonló a helyzet az egyedülálló szülők esetében is. A leginkább jövedelmi szegénységnek kitett háztartástípus a két felnőtt és két gyerek, itt a relatív jövedelmi szegények aránya a 35%-ot is elérte az utóbbi években, de 2015-re 27,6%-ra mérséklődött.

10. ábra: Relatív jövedelmi szegénységi arány (%)

Adatok forrása: KSH és Eurostat

3.1.2. Súlyos anyagi depriváció

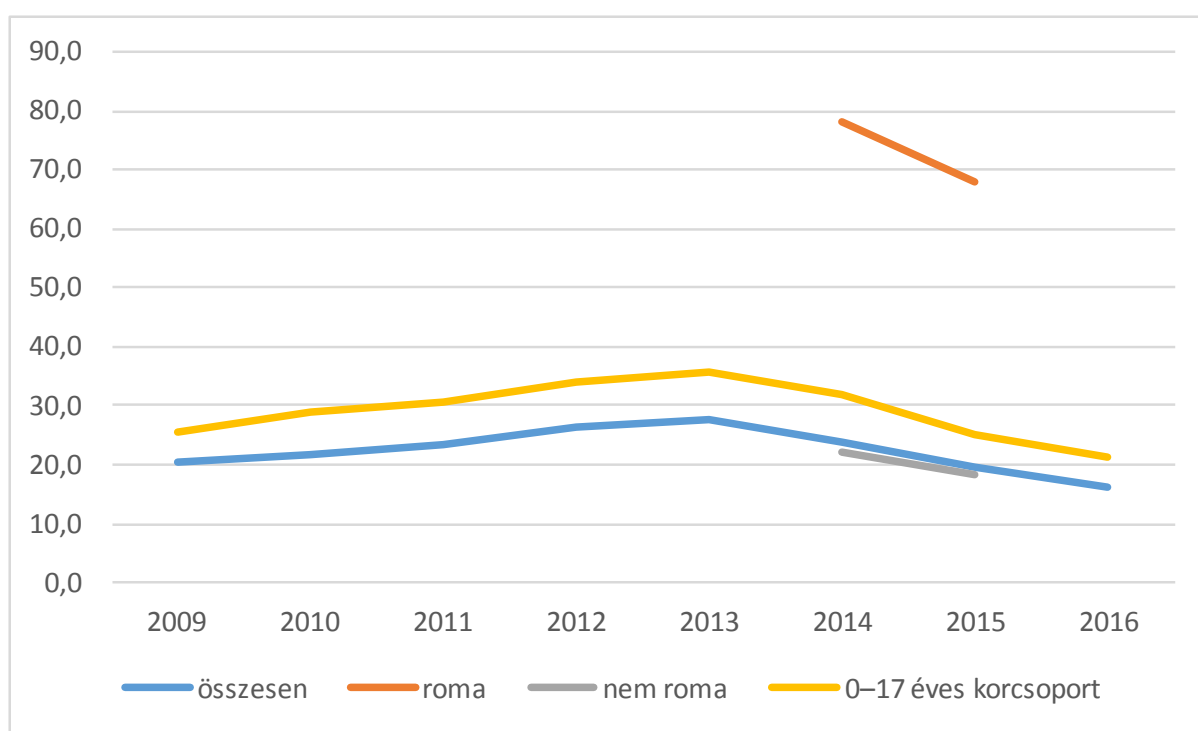
Az anyagi nélkülözés vizsgálatánál a következő területeket vizsgálják:

- hiteltörlesztéssel vagy lakással kapcsolatos fizetési hátralék;
- váratlan kiadások fedezetének hiánya;
- anyagi okból nincs telefonja;
- anyagi okból nincs színes tévéje;
- anyagi okból nincs mosógépe;
- anyagi okból nincs személygépkocsija;
- évi egyhetes üdülés hiánya;
- kétnaponta húsfétel (vagy azzal egyenértékű fehérje) fogyasztásának hiánya;

- lakás megfelelő fűtésének hiánya.

Amennyiben ezek közül a kritériumok közül 4 fennáll egy háztartás esetében, akkor minősül súlyos anyagi depriváltnak. 2013 és 2016 között mind a teljes népességben, mind pedig a 0–17 éves között jelentősen csökkent a súlyos anyagi nélkülözés (11. ábra). Az összes népesség esetében 27,8%-ról 16,2%-ra csökkent, a gyerekek és fiatalok körében pedig 35,6%-ról 21,1%-ra. Nagyobb csökkenést láthatunk 2014 és 2015 között, amikor a romák esetében 78%-ról 68%-ra csökkent, de a 2016-os adatok még nem állnak rendelkezésre etnikai csoportok szerint bontva.

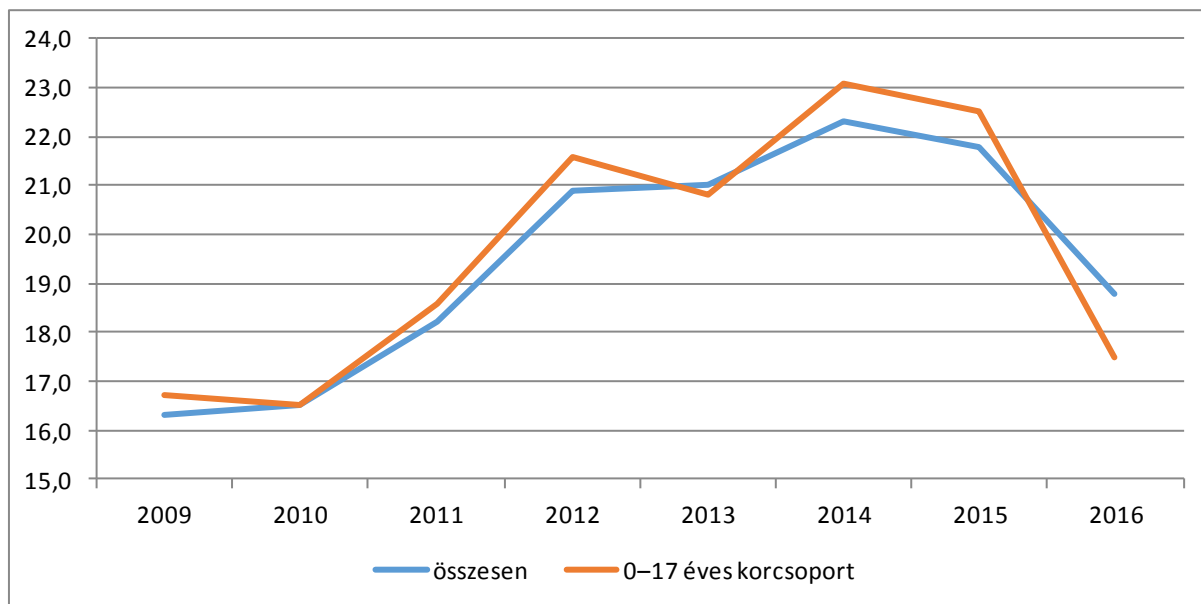
11. ábra: Súlyos anyagi depriváció (%)

Adatok forrása: KSH és Eurostat

A szegénység mélységét mérő szegénységi rés, a szegénységi küszöb (ekvivalens háztartásjövedelmek mediánjának 60%-a) és a szegénységi küszöb alatt élők jövedelmének mediánja közötti eltérés a küszöb százalékában kifejezve. Ahogy látható az alábbi ábrán (12. ábra), 2009 és 2014 között emelkedett a szegénységi rés, de a növekedés lelassult 2012-ben. A 2014. év trendfordulónak tűnik, mivel 2014 és 2016 között 22%-ról 19%-ra csökkent a rés. Hasonló folyamatok zajlottak le a 0–17 éves korcsoportban is, csak nagyobb emelkedéssel és még nagyobb csökkenéssel. Ebben az esetben is javuló képet mutatnak az adatok.

12. ábra: Szegénységi rés alakulása (%)

Adatok forrása: KSH

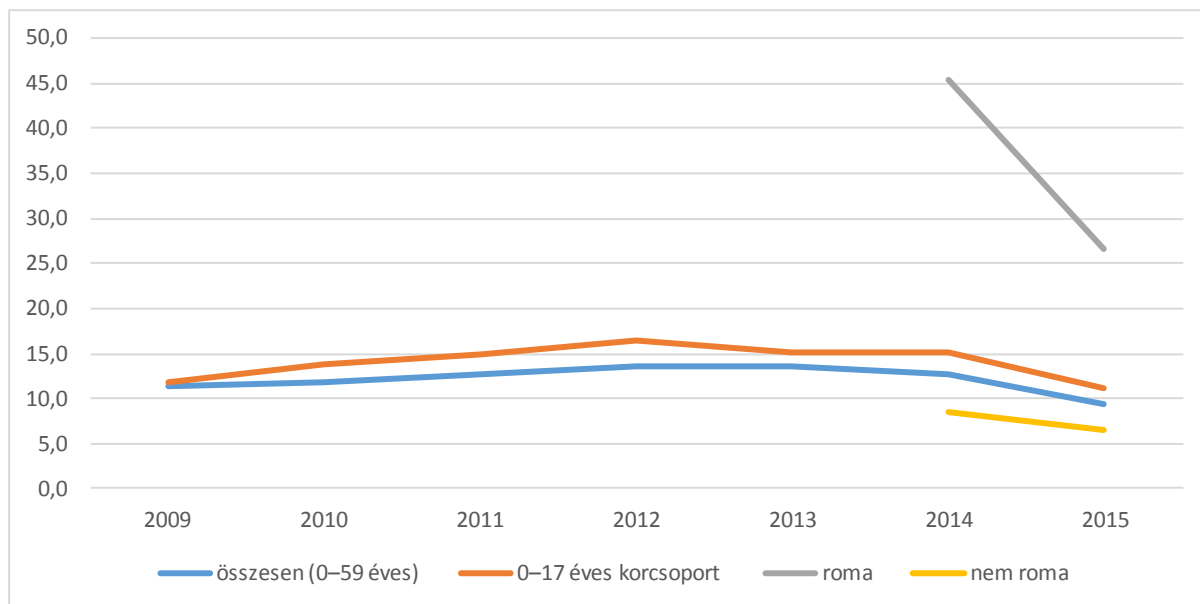
3.1.3. Nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők

Nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élnek a 0–59 éves népességből azok, akiknek a háztartásában a munkaképes korú (18 és 59 év közötti) felnőttek az előző évben a teljes munkapotenciáljuk kevesebb, mint 20%-át töltötték munkával (munkaszegénység).

Ezt az adatsort ebben a bontásban nem tudtuk hosszabbítani, ezért csak a 2009–2015 közötti időszakot tudjuk vizsgálni. Ahogy az lejjebb látható, 2014 és 2015 között csökkent a munkaszegények aránya (13. ábra). A romák esetében különösen nagyot, majdnem 20 százalékpontot csökkent (45%-ról 27%-ra)¹⁰, de az ábrán az is látszik, hogy továbbra is jelentős különbségek vannak romák és nem romák között.

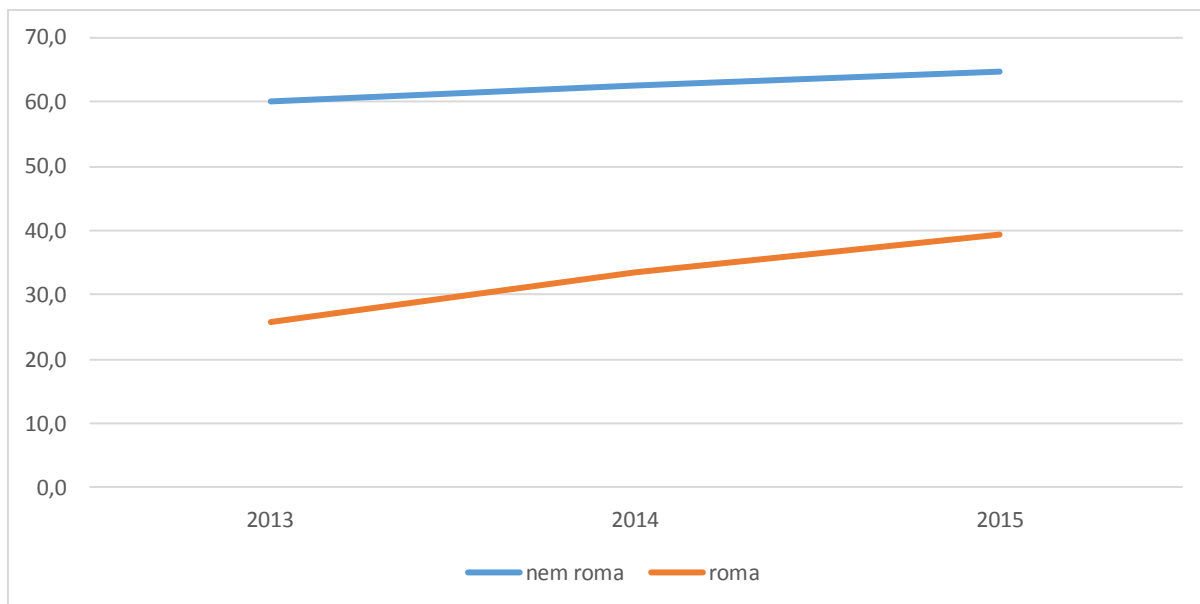
¹⁰ A TÁRKI összefoglalójában 2012 és 2014 között (azaz egy évvel korábban) látható teljesen hasonló csökkenés a romák esetében (a 2012-ben mért 47%-ról 2014-re 26%-ra csökkent) – Fábián [2015] 122. o.

13. ábra: Nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élők aránya (%)

Adatok forrása: KSH

14. ábra: Foglalkoztatási ráta a 15–64 éves roma - nem roma népesség körében

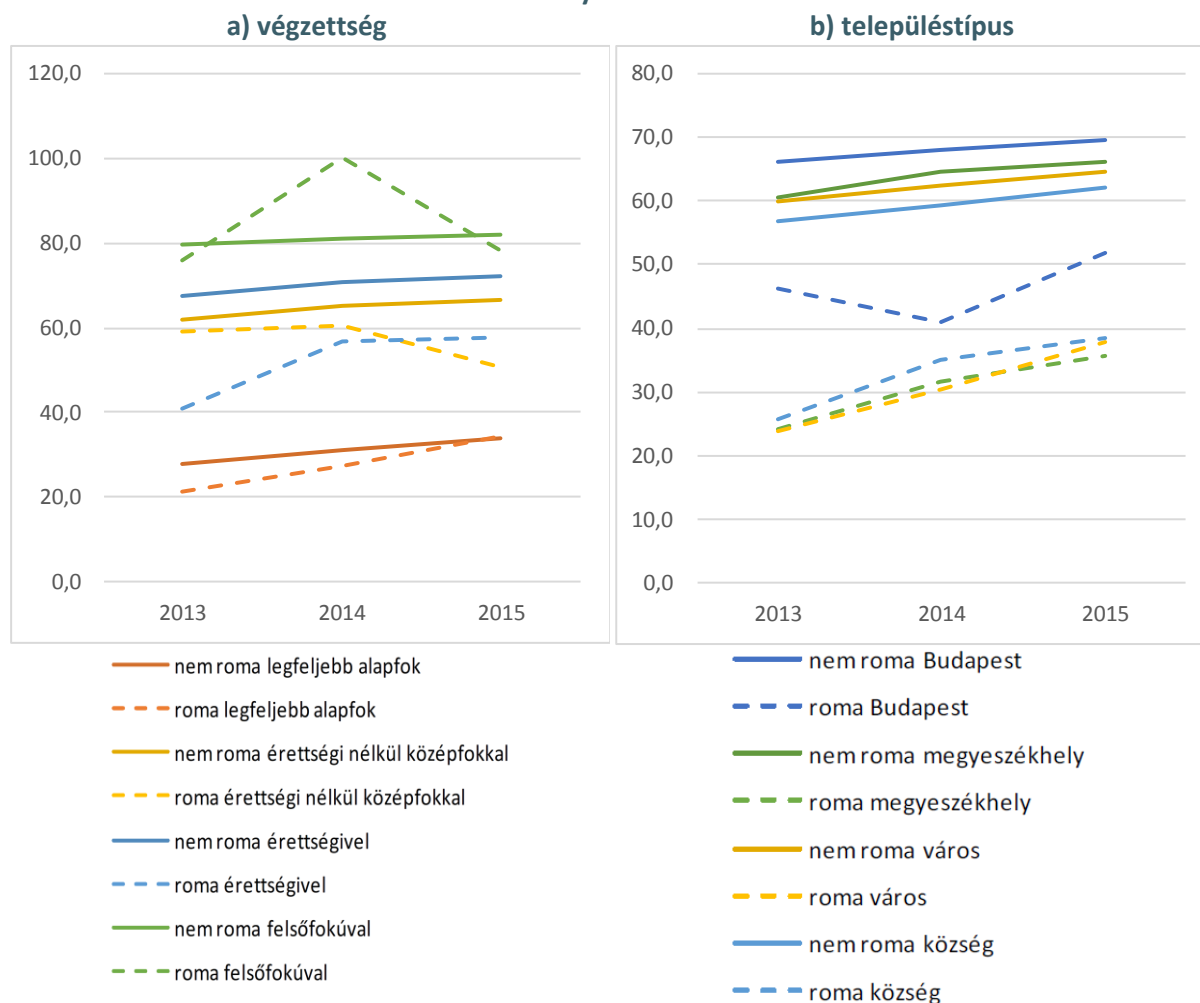

Adatok forrása: KSH

A csökkenő munkaszegénység a másik oldalról a foglalkoztatás növekedését jelenti. Ezt a foglalkoztatási ráta alakulásával szemléltetjük, ez az adatsor csak 2013-tól áll rendelkezésre etnikai bontásban – ezért itt is csak a 2013–2015 közötti időszakot mutatjuk be.

A foglalkoztatási ráta esetében azt láthatjuk (14. ábra), hogy 2013 és 2015 között a foglalkoztatási ráta 5 százalékponttal, 60%-ról 65%-ra emelkedett a teljes nem roma lakosság esetében, ugyanezen időszak alatt a magát romának valló lakosság körében majdnem 15 százalékponttal 25%-ról 40%-ra emelkedett a foglalkoztatási ráta.

15. ábra: Foglalkoztatási ráta a 15–64 éves roma - nem roma népesség körében – végzettség és lakóhely szerinti bontásban

Adatok forrása: KSH

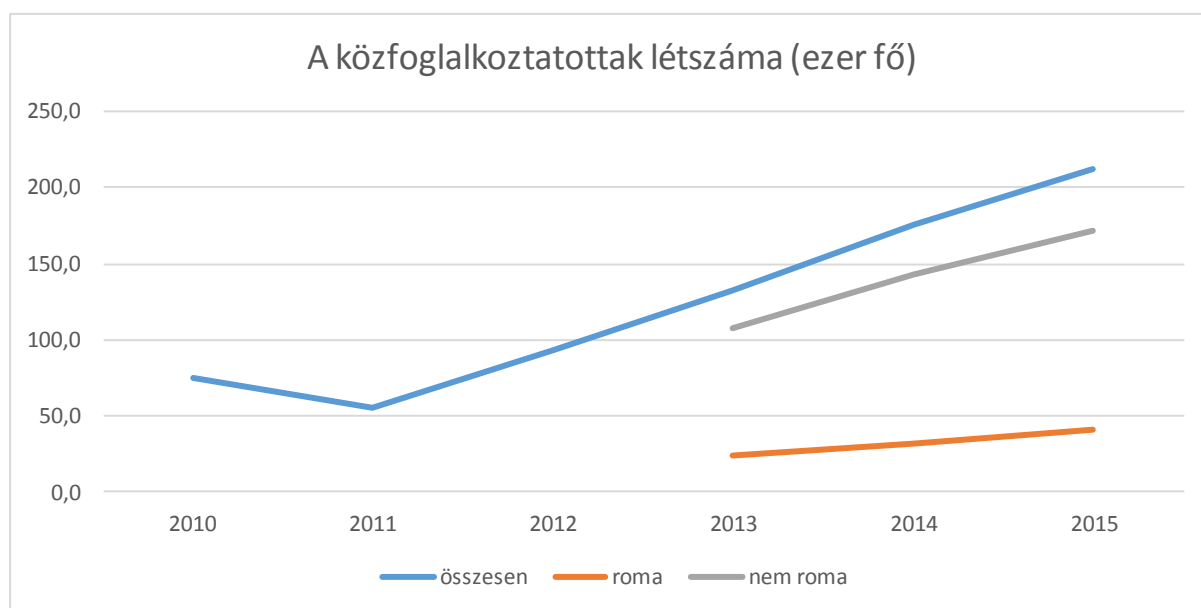
Ha végzettség és etnikai hovatartozás szerinti bontásban vizsgáljuk a foglalkoztatási ráta változását (15. ábra a) része), akkor azt láthatjuk, hogy az alapkörű végzettségűek körében 2015-re megszűnt a 2013-ban még meglévő 5 százalékpontos etnikai különbség – a romák foglalkoztatása felzárkózott, miközben mindkét csoportnak emelkedett a foglalkoztatási rátája. A felsőfokú végzettségűek között szintén alig van különbség a romák és a nem romák között (amennyiben a 2014-es 100%-os foglalkoztatási rátát adathibának tekintjük), romák és nem romák esetében is enyhe emelkedést láthatunk. Különbségeket láthatunk viszont, ha az érettségi nélküli középfokú végzettségűek és az

érettségivel rendelkezők körében vizsgáljuk a foglalkoztatási rátát. A csak szakmával rendelkezők esetében növekedett a foglalkoztatási ráta különbsége – romák foglalkoztatási rátája 60%-ról 50%-ra csökkent, miközben a nem romák esetében ugyanebben a kategóriában 60%-ról 65%-ra emelkedett a ráta. Az érettségizettek körében a 2013 és 2014 közötti felzárkózást (különbség majdnem 27 százalékpontból 14 százalékpontba csökkent) különbségek stagnálása követte, miközben romák és nem romák esetében is emelkedett a foglalkoztatási ráta.

Ha településtípusok szerint vizsgáljuk a foglalkoztatási rátát (15. ábra b) része), akkor az láthatjuk, hogy minden településtípuson emelkedett a foglalkoztatási ráta, emellett a romák is minden településtípuson felzárkóznak, leginkább Budapesten és a kisebb községekben.

A foglalkoztatás emelkedése mögött az egyik ok valószínűleg az adott időszakban megemelkedett közfoglalkoztatás. Ahogy látható is, 2011-től 2015-ig meredeken emelkedett a közfoglalkoztatásban résztvevők létszáma¹¹ – a kezdeti 50 ezerről 200 ezer fő fölé emelkedett (16. ábra). Azokban az években, amelyekben rendelkezésre áll az etnikai besorolás, látható, hogy a romák aránya 18–19% és az utóbbi években kismértékben növekedett.

16. ábra: A közfoglalkoztatottak létszáma (ezer fő)

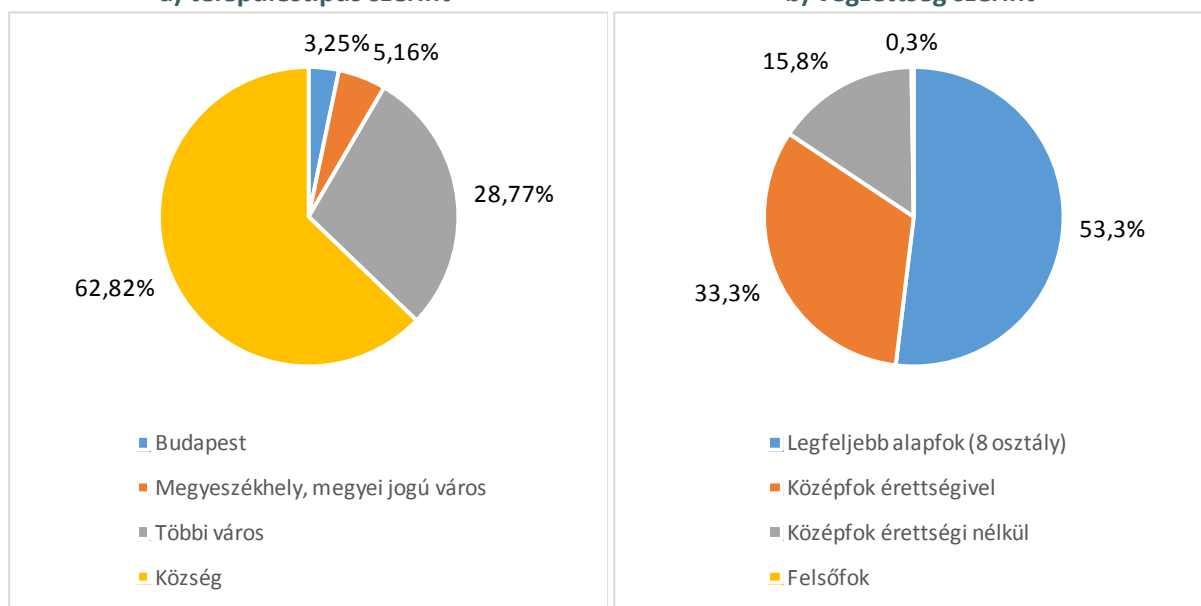

Adatok forrása: KSH

¹¹ Az indikátortáblában szereplő adatsort nem sikerült hosszabbítanunk, de más bontásban látható, hogy a növekvő trend 2016-ban is folytatódott.

Ha végzettség és településtípus szerint vizsgáljuk a közfoglalkoztatottak összetételét (17. ábra), azt láthatjuk, hogy közel kétharmaduk községekben él, majdnem 30%-uk pedig kisebb városokban. A végzettség szerinti összetétel is arra utal, hogy a közfoglalkoztatási program azokat éri el, akik komoly hátránnyal indulnak a munkapiacra.

17. ábra: Közfoglalkoztatottak létszámának megoszlása (%)
a) településtípus szerint b) végzettség szerint

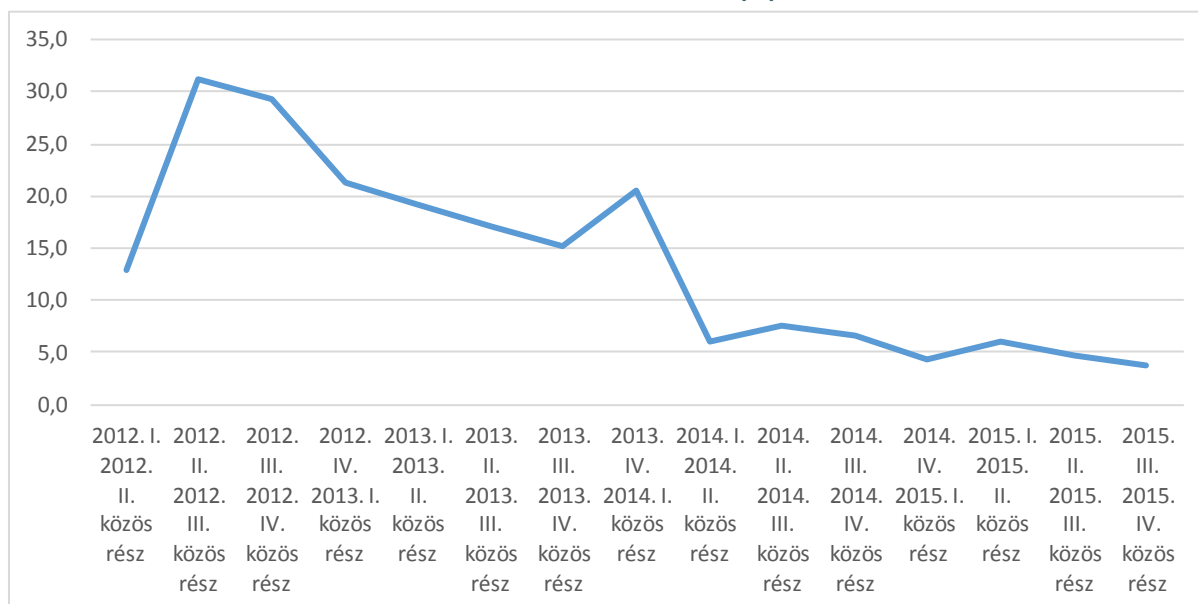

Adatok forrása: KSH

A közfoglalkoztatás esetében azonban problémát jelent, hogy sok esetben nemcsak átmeneti megoldást jelent a programban résztvevők számára, hanem tartósan bennragadnak és nem jutnak ki az elsődleges munkapiacra. Ahogy látható az alábbi ábrán (18. ábra), egyre kisebb az esély arra, hogy a közfoglalkoztatási programból valaki az elsődleges munkaerőpiacra lép ki. 2012 elején ez még 30% felett volt, de az idő előrehaladtával ez az esély egyre csökkent, míg 2015 végére elérte a 4%-ot. Ez azt jelenti, hogy akik 2012-ben a programban voltak, azok számára ez még tényleg egy átmeneti megoldást jelentett¹², szemben azokkal, akik 2015-ben vettek részt a programban, akik számára ez már tartós állapotot jelent.

¹² Erre az egyik magyarázat az lehet, hogy 2012-ben még magasabb (9%) volt a felsőfokú végzettséggel közfoglalkoztatásban résztvevők aránya és nekik inkább sikerült kilépni az elsődleges munkapiacra.

18. ábra: A közfoglalkoztatásból az elsődleges munkaerőpiacra történő beáramlás a 15–74 évesek körében (%)

Megjegyzés: Panelvizsgálat: két egymást követő negyedévben a mintában – 5/6 részben átfedésben – lévő azon személyek aktivitása, akik a kezdő időszakban közfoglalkoztatottak voltak.

Adatok forrása: KSH MEF

3.2. A szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása

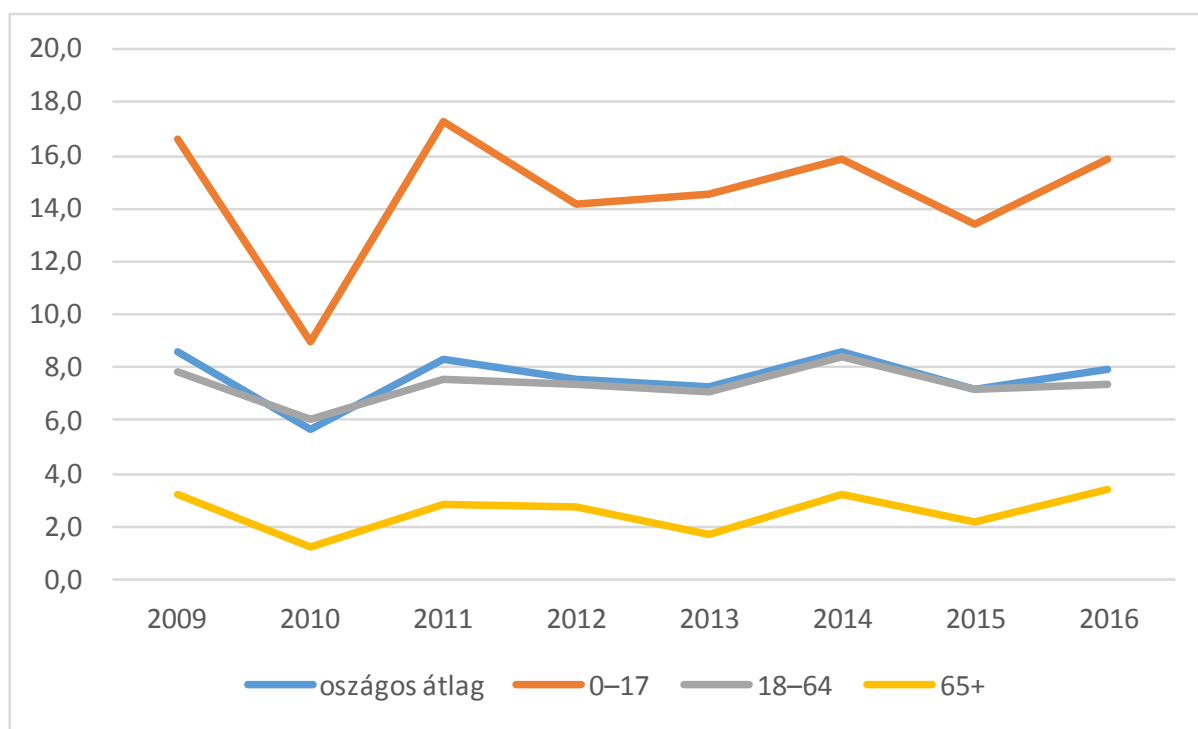
A második átfogó célhoz kapcsolódóan megvizsgáljuk a gyermekszegénység alakulását, a pénzbeli transzferek hatásait, a gyermekjóléti ellátásokat és az oktatási helyzet alakulását.

3.2.1. Gyermekszegénység

Korábban a szegénység és társadalmi kirekesztettség indikátorainál beszámoltunk arról, hogyan alakul a 0–17 éves korosztály helyzete: csökken a jövedelmi szegénység és a szegénységi rés, a súlyos anyagi depriváció és az alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya. Ezt a javuló helyzetet mutató képet egészítjük ki a tartós szegénységi arány vizsgálatával. Tartósan szegénynek azok minősülnek, akik a tárgyévben és az azt megelőző három évből legalább kettőben a szegénységi küszöb (medián ekvivalens jövedelem 60%-a) alatt lévő mértékű szabadon elkölthető ekvivalens jövedelemmel rendelkeztek.

A 19. ábra a tartós szegénység időbeli alakulását mutatja, 2009 és 2016 között, országos átlagban és különböző korcsoport esetében. Az országos átlag 6 és 8% körül ingadozik. Ahogy az ábrán látható, a 65 év felettiek az országos átlagnál kisebb arányban szegények tartósan (1 és 3% között ingadozik arányuk), ezzel szemben a 17 év alatti korcsoport esetében átlag feletti a tartósan szegények aránya, az utóbbi években 13 és 16% között ingadozott.

19. ábra: Tartós szegénységi arány (%)

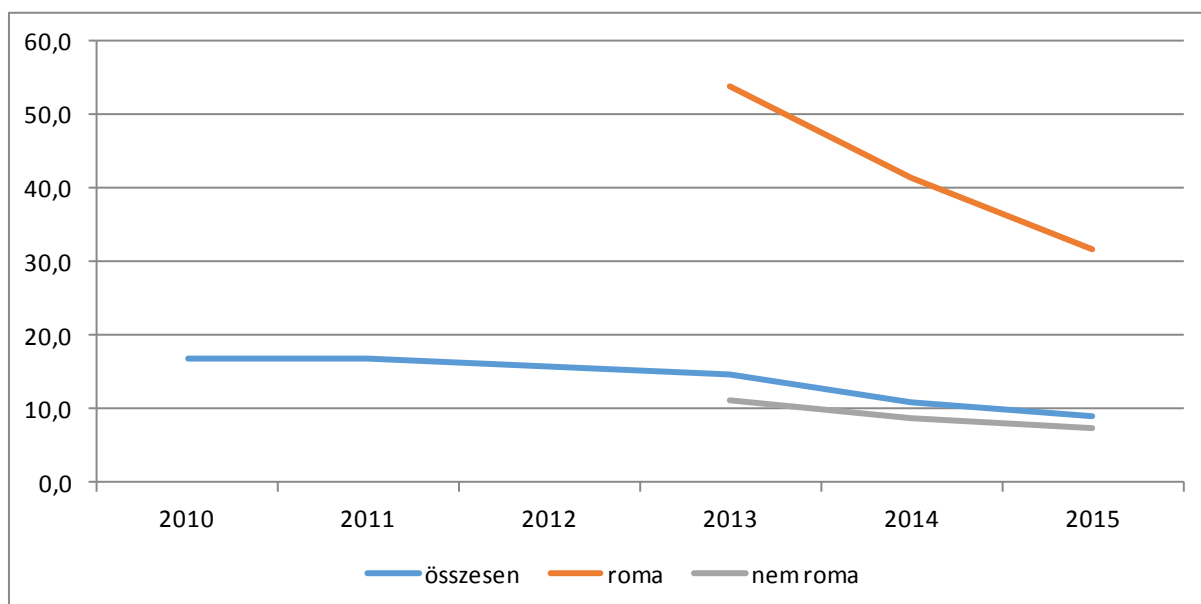

Adatok forrása: KSH és Eurostat

A többi szegénységindikátorral ellentétben a tartós szegénységről egyelőre nem mondhatjuk, hogy csökkent volna.

Gábos *et al.* [2014] alapján a magyar gyermekszegénység egyik fő oka a szülők alacsony foglalkoztatottsága. A korábban látott javuló foglalkoztatási helyzet következményeképpen csökkent a foglalkoztatott nélküli háztartásban élő 0–17 éves gyerekek aránya: az arány 2010 óta folyamatosan csökken, 2013-tól kezdett kicsit nagyobb mértékben csökkenni, közben 16,7%-ról (2010) 9,1%-ra (2015) csökkent. Etnikai bontásban azt láthatjuk, hogy a romák esetében ez az arány jóval magasabb, 2013-ban még 50% felett volt, majd azóta folyamatosan csökkent 31,6%-ig.

20. ábra: A foglalkoztatott nélküli háztartásokban élő 0–17 éves gyermekek aránya (%)

Adatok forrása: KSH

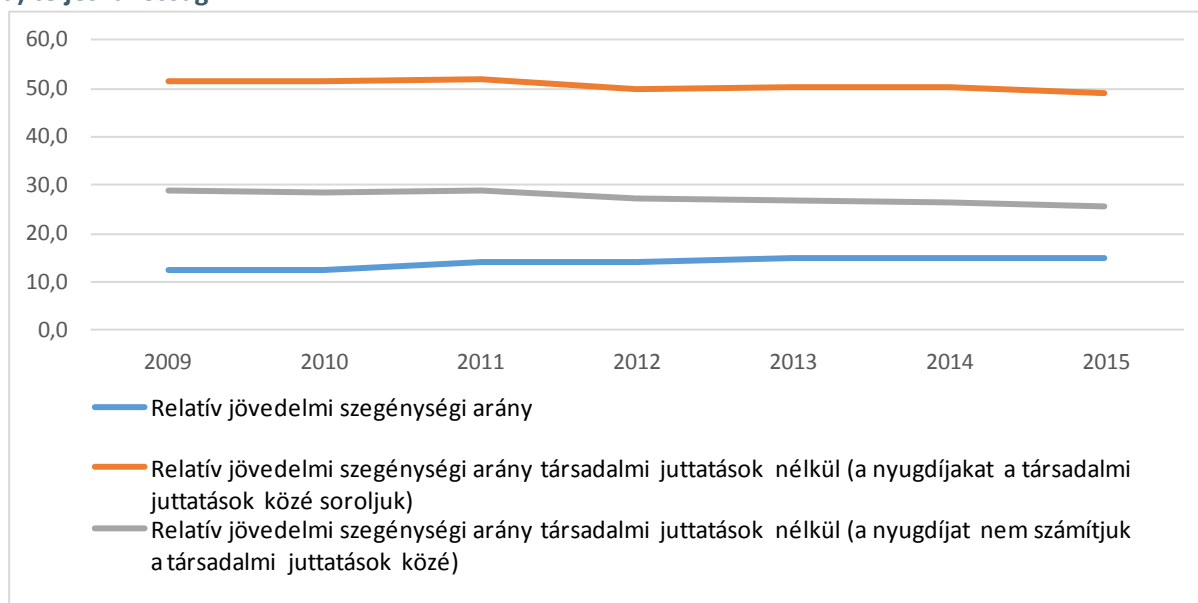
3.2.2. Családtámogatások és gyermekjóléti rendszer

A szociálpolitikai rendszer hatékonyságának egyik lehetséges mutatója az, ha a háztartások jövedelméből levonjuk a készpénzes transfereket – a nyugdíjak kivételével – és így is kiszámítjuk a szegénységi rátát. Az így kapott arányok szerepelnek a 21. ábra a) és b) részében.

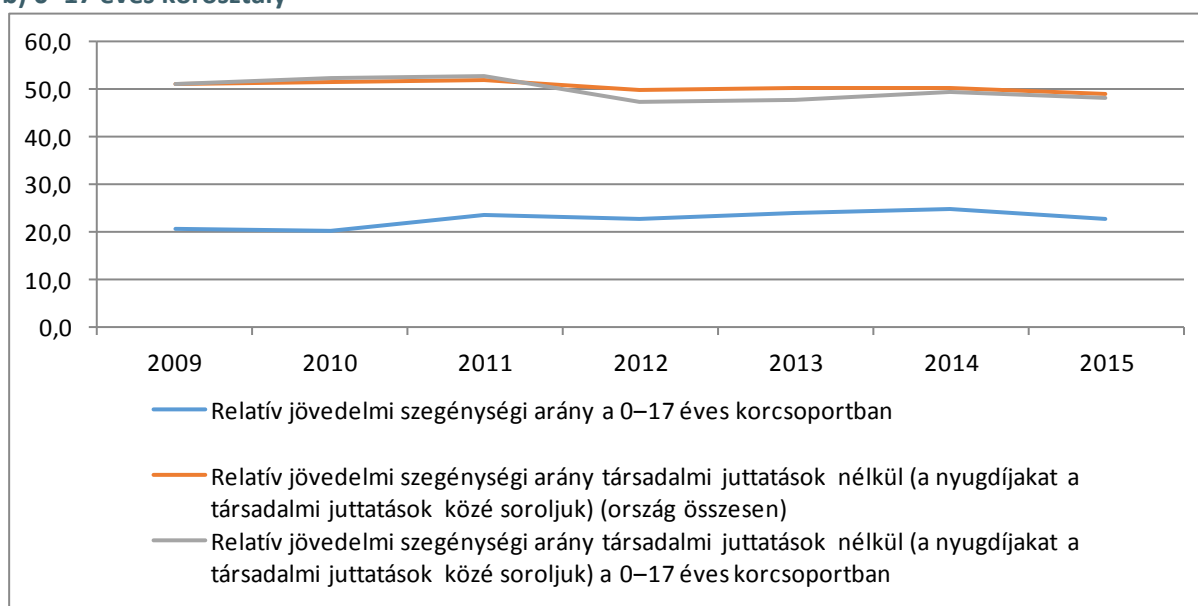
Ha a teljes lakosságot vizsgáljuk, akkor azt láthatjuk, hogy a nyugdíj nélküli társadalmi juttatásoknak csökken a szerepe a szegénység csökkentésében, 2009-ben még 16,5 százalékponttal csökkentette a jövedelmi szegénységi rátát, 2015-ben ez már csak 10 százalékpont volt. A fiatalok esetében azonban kisebb csökkenést láthatunk, 25,7 százalékpontból 21 százalékpontba csökkent a készpénzes transferek szegénységcsökkentő hatása. Azt is érdemes kiemelni, hogy a gyerekek szegénységét sokkal nagyobb mértékben csökkentik az állami transferek.

21. ábra: Relatív szegénységi arányok összehasonlítása (%)

a) teljes lakosság

b) 0–17 éves korosztály

Adatok forrása: KSH

A gyermekvédelmi rendszer elérhetőségének és hatékonyságának javulásáról nem állnak rendelkezésre megfelelő adatok, mivel a gyermekvédelmi rendszerek mérőszámai közül több esetben (védelembé vétel, veszélyeztetettek, gyermekvédelmi szakellátásban részesülők) is törést okozott a járási rendszer kialakítása, ezért az előtte és utána mért adatokat nem lehet összehasonlítani. Ezzel viszont 1–2 évre rövidültek az idősorok, így nem tudjuk őket elemezni. Azoknak az indikátoroknak az esetében, amikben nem okozott törést a járási rendszer (gyermekjóléti

szolgálatok által gondozott kiskorúak, szolgáltatásokhoz helyben hozzá nem férők aránya), nincs változás a vizsgált időszakban.

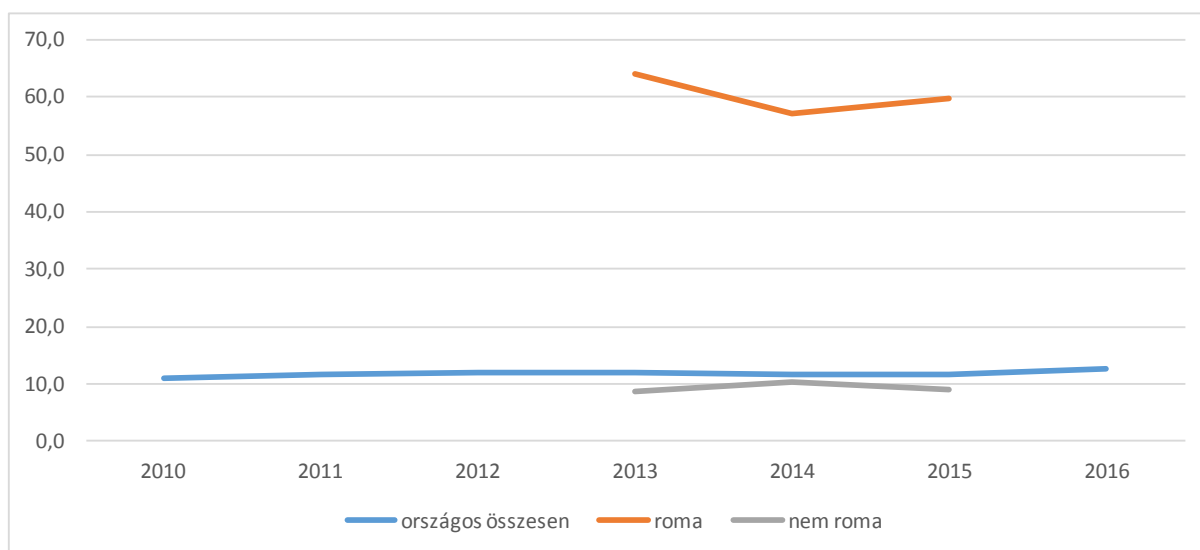
A 3 éven aluliak közül napközbeni ellátásban részesülők aránya a 2010-es 13%-ról, 2014-re 15%-ra emelkedett. Településtípusokat vizsgálva a legnagyobb növekedés a kisebb (500 fő alatti) településeken történt (itt duplázódott, 1000 gyerekből már 6 részesül nappali ellátásban), és jelentősen bővült a 10 ezer fő alatti településeken (25%-kal emelkedett), gyakorlatilag nem változott viszont Budapesten.

3.2.3. Oktatás

Mivel kiemelt szerepe van, ezért külön foglalkozunk a korai iskolaelhagyók arányával, ez azon 18–24 évesek arányát jelenti, akiknek nincs ISCED 3-as szintű végzettsége, azaz sem szakmunkás szintű szakképzettsége, sem érettségije és nem is vettek részt semmilyen oktatásban a felmérést megelőző négy hétben. A magyar Európa 2020 stratégia vállalása szerint 2020-ra 10% alá kell szorítani ezen fiatalok arányát.

Ennek a mutatónak az időbeli alakulását mutatja a 22. ábra. Ki kell emelni, hogy az országos átlag utolsó adatpontja még csak előzetesen közölt adat, ami még változhat. Ez azért lényeges, mert az utolsó év 1 százalékpontos emelkedést mutat, ami miatt enyhe emelkedő trendet lehet látni az adatokban (2014-től kezdődően). A másik, amit érdemes kiemelni, hogy jelentős különbségek vannak a roma és a nem roma tanulók között: a roma tanulók esetében 60% körül alakul a korai iskolaelhagyás aránya, szemben a nem romák körében megfigyelhető 10% alatti aránnyal. A rövid idősorok miatt nem számolhatunk be trendekről, konvergenciáról vagy divergenciáról.

22. ábra: Korai iskolaelhagyók aránya (%)

Adatok forrása: KSH és Eurostat

Emellett az 50 tanórát meghaladó igazolatlan hiányzásokkal érintett tanköteles korú gyerekek száma 2012 és 2014 között a felére csökkent. A csökkenés egyik lehetséges oka, hogy 2012 szeptemberétől 50 igazolatlan óra felett az államkincstár szünetelteti a családi pótlék folyósítását. Emellett egyre kisebb azok aránya, akik a 8. évfolyam után nem tanulnak tovább: a 2012-es 2,16%-ról 2014-re 0,02%-ra csökkent. Ezekre hathatnak a második esély programok.

3.3. A társadalmi-gazdasági javakhoz történő egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése

A harmadik általános célhoz kapcsolódóan a lakhatási helyzetet leíró és az egészségügyi helyzethez kapcsolódó mutatókat vizsgáljuk.

3.3.1. Lakhatás

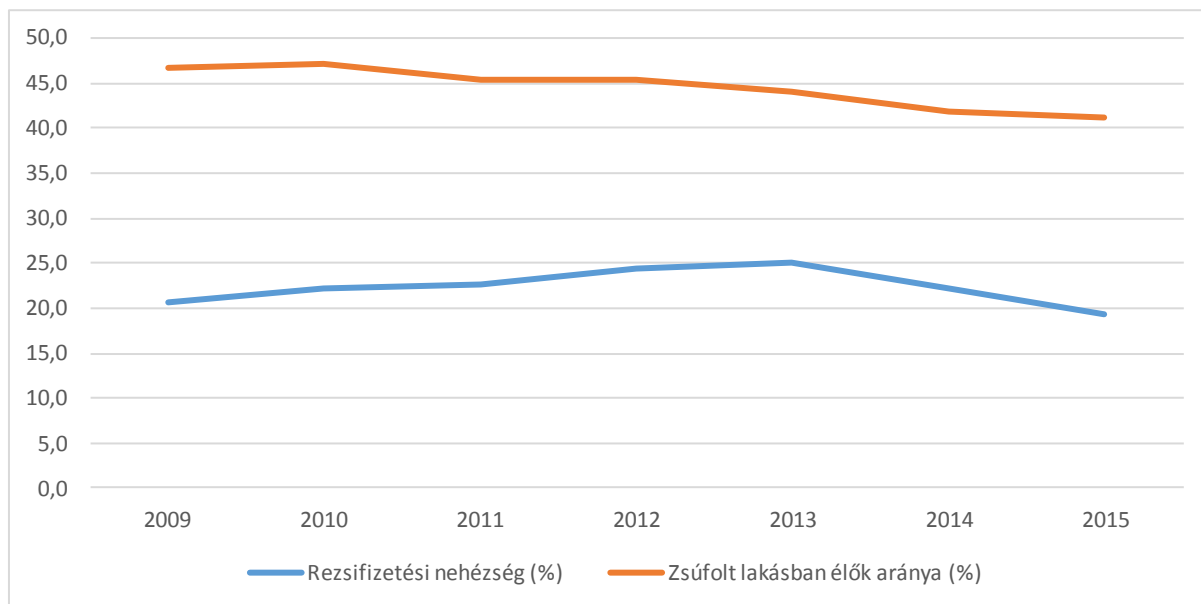
A lakhatási problémákkal kapcsolatban két mérőszám szerepel az átadott indikátorrendszerben: egyrészt a rezsifizetési nehézségekkel küzdők, másrészt a zsúfolt lakásban élők aránya (23. ábra).

A rezsifizetéssel küzdők aránya 2013-ban tetőzött 25%-on, azóta csökkenő trendet mutat és 2015-ig 20% alá esett. Azonban a különböző típusú háztartások esetében eltérő folyamatokat láthatunk, az egyedülálló szülők esetében magas (35–39%) azoknak az aránya, akiknek fizetési nehézségei vannak és ez idővel folyamatosan növekedett. A nyugdíjasok között nem változott az idők során, maradt 10% alatt. A többi háztartástípusban csökkent a fizetési problémákkal küzdők aránya.

A zsúfolt lakásokban¹³ élők aránya a teljes vizsgált időszak alatt csökkent, 47%-ról 41%-ra. Ebben az esetben a gyerekes családok azok, akik átlag felett élnek zsúfolt lakásokban, különösen igaz ez a más háztartás gyerekekkel kategóriára, ahol a vizsgált időszak alatt végig 75% volt a zsúfolt lakásokban élők aránya, hasonlóan magas a nagycsaládok helyzete (két felnőtt és három vagy több gyerekkel) és az egyedülálló szülők esete (ebben az esetben megfigyelhető csökkenés). A legnagyobbat a más háztartás gyerek nélküli kategóriában csökkent a zsúfolt lakásban élők aránya.

¹³ A túl szűk lakásban élők arányát ismertető zsúfoltsági rátát az adott háztartás rendelkezésére álló szobák száma, a háztartás mérete, valamint tagjainak kora és családi helyzete határozza meg

23. ábra: Rezsifizetési nehézség és zsúfolt lakásban élők arányának változása (%)

Adatok forrása: KSH

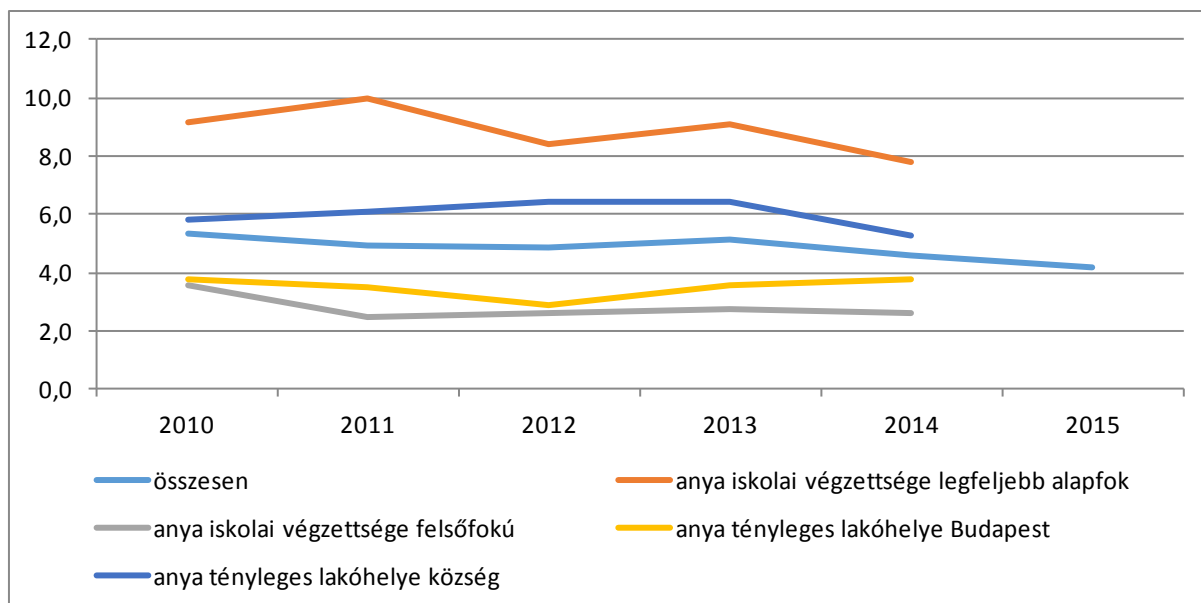
Ez alapján a két mutató alapján kismértékben javulni látszanak lakhatási viszonyok, de háztartástípusonként a folyamatok jelentősen eltérnek.

3.3.2. Egészségi állapot

Az egészségügyi állapottal összefüggő mutatók közül hármat emelünk ki: a csecsemőhalandóságot, a szubjektív egészségérzetet és az anyagi okokból elmaradt orvosi ellátások arányát. A KSH többi egészségügyi indikátora esetében nagyon rövidke – 2014-ig tartanak – az idősorok és legtöbb esetben nem sikerült őket meghosszabbítani.

A csecsemőhalandóság csökkent a vizsgált időszak alatt (24. ábra), különösen alacsony végzettségű anyák körében csökkent 10 ezrelékről 8-ra, valószínűleg ez mozgatta az országos átlagot is.

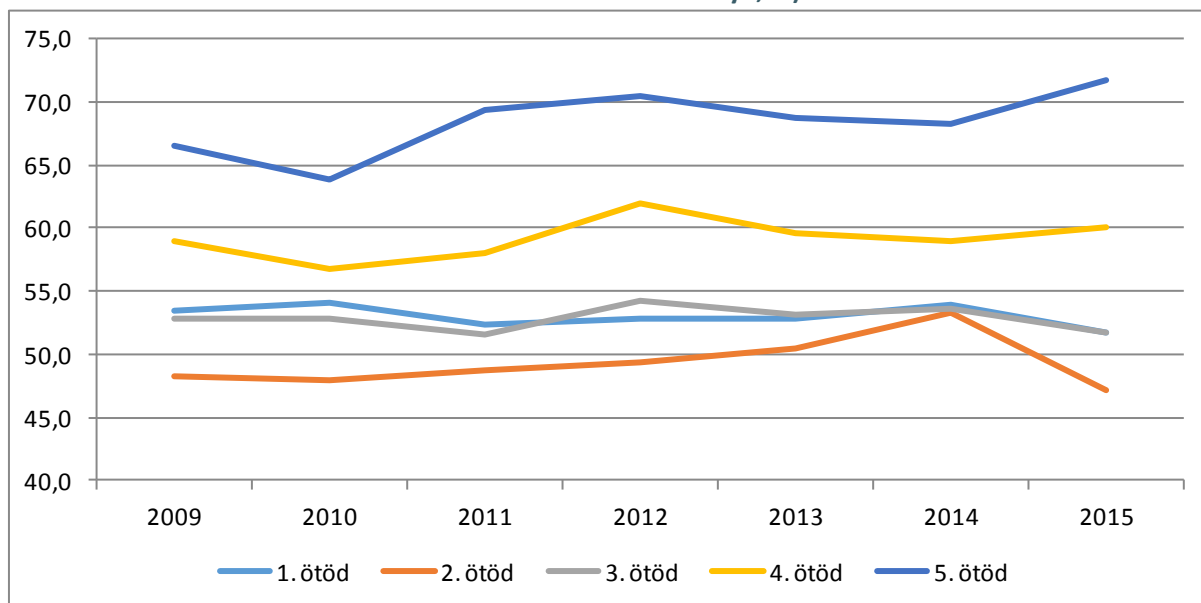
24. ábra: Csecsemőhalandóság (‰)

Adatok forrása: KSH és Eurostat

A szubjektív általános egészségi állapotot jövedelmi ötödre bontva mutatjuk be. Az ábrán azok aránya látható, akik a saját egészségügyi helyzetüket jónak vagy nagyon jónak ítélték (25. ábra). A kutatók a szubjektív egészségi állapotot általában az egészségi állapot jó mutatójának tartják (lásd pl. Orosz és Kollányi [2016]), de Dowd és Zajacova [2010] eredményei alapján az önértékelések más életminőséget és egészségi állapotot jelentenek, attól függően, hogy milyen iskolai végzettségű személy ítéli meg saját egészségét. Ugyanolyan egészségi állapotban lévők közül az alacsonyabb végzettséggel rendelkezők általában jobbra értékelik a saját egészségi állapotukat. Az alacsonyabb szociális státuszúak magasabb önértékelése mögött számos ok lehet, például nem ismerik fel, nem tudatosul bennük a betegség. Ez lehet a magyarázata, hogy nem a legalacsonyabb jövedelmi ötödbe tartozók tartják magukat legkevesebben jó egészségi állapotúnak, hanem a másodikban, sőt még gyakran a harmadik ötödbe tartozók közül is kevesebben tartják magukat egészségesnek, mint a legszegényebbek közül. Időben az arányok nem mutatnak jelentős trendeket – a leggazdagabb ötöd esetében látható egy 5 százalékpontos emelkedés, a többiek esetében a vizsgált időszak alatt nem volt jelentős változás (1-2 százalékpontos emelkedés vagy romlás). Az viszont elmondható, hogy 2014-ről 2015-re az alsó három jövedelmi ötöd esetében nagyot csökkent azok aránya, akik egészségesnek tartják magukat (pl. a második ötödbe tartozók esetében a csökkenés majdnem több mint 6 százalékpont).

25. ábra: Szubjektív általános egészségi állapot jövedelmi ötödök alapján (jó vagy nagyon jó választ adók aránya, %)

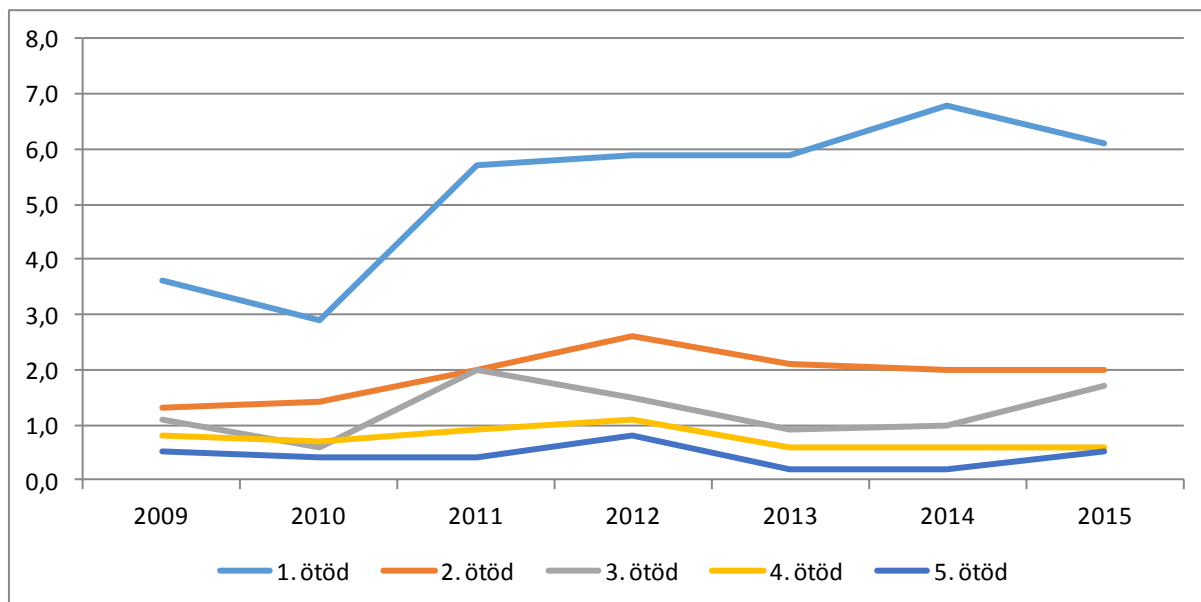

Adatok forrása: KSH és Eurostat

Az anyagi okokból elmaradt orvosi ellátások képet adhatnak a kielégítetlen szükségletekről, de az adatok értékelésekor azt is figyelembe kell venni, hogy ez egyének megítélésén alapul. Az adatokat jövedelmi ötödök szerint bontva vizsgáljuk (26. ábra). Látható, hogy a legalsó ötödben közel háromszor annyian jelezték, hogy elmaradt valamilyen orvosi ellátásuk, mivel az túl drága lett volna, mint a következő ötödben. Az is látható, hogy 2010-ről 2011-re emelkedett nagyot a legalsó ötödben azoknak az aránya, akik kielégítetlen szükségletekről számoltak be.¹⁴

¹⁴ Orosz és Kollányi [2016] ugyanezeket az adatokat használták nemzetközi összehasonlításra és arra jutottak, hogy Magyarország az egyedüli, ahol az alsó két ötödben növekedtek 2010 és 2014 között az egészségügyi hozzáférésben a hiányosságok, miközben a felső három ötödben pedig csökkentek, ezek szerintük a hozzáférés-egyenlőtlenségek elmélyüléséhez vezetnek.

26. ábra: Anyagi okokból elmaradt orvosi ellátás jövedelmi ötödök alapján (%)

Megjegyzés: Azok aránya, akik arról számoltak be, hogy nem jutottak hozzá valamilyen egészségügyi vizsgálatához az adott évben, mert az túl drága lett volna.

Adatok forrása: KSH és Eurostat

3.4. Folyamatok összefoglalása

A szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya 2013 óta folyamatosan csökken – ez alatt az idő alatt közel 35%-ról 9 százalékponttal 26%-ra csökkent 2016-ra. 2008 és 2016 között így már 330 ezer fővel csökkent a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők száma, ami jelentős haladást jelent az EU2020-ra vállalt 450 ezer fős csökkenéshez képest. Csökkenést figyelhetünk meg a kiemelt csoportok (romák, 0–17 éves kor közöttiek) esetében is, de a roma – nem roma különbség továbbra is hatalmas.

Emellett az találtuk, hogy

- A jövedelmi szegénység nem változott jelentősen a vizsgált időszakban – fiatalok (0–17 évesek) és romák esetén látható csökkenés. De a tartós gyermekszegénység nem csökkent az utóbbi években.
- A teljes lakosságot vizsgálva a nyugdíjon kívüli társadalmi juttatások szegénységcsökkentő hatásának csökkenését láthatjuk a vizsgált időszakban. A 0–17 éves korosztály esetében a pénzbeli juttatások közel 25 százalékponttal csökkentik a jövedelmi szegénységben élők arányát.
- Az anyagi deprivációban élők aránya 2013 óta folyamatosan csökken.

- A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya is csökkenő trendet mutat, különösen nagyot esett 2014 és 2015 között a romák körében.
- Csökkent azon gyerekek aránya is, akik foglalkoztatott nélküli háztartásban nőnek fel.
- Foglalkoztatási ráta jelentősen emelkedett 2013 és 2015 között – különösen a romák körében (majdnem 15 százalékpontot). Ez, egy kivétellel (szakmával rendelkező romák) minden csoportra igaz volt, különösen nagyot emelkedett az érettségizett romák körében és községekben.
- Az emelkedő foglalkoztatás mögött az egyik fontos tényező a közfoglalkoztatottak egyre magasabb száma lehet – a vizsgált időszakban (2011 és 2015) számuk megnégyszereződött.
- Viszont egyre kisebb annak az esélye, hogy a közfoglalkoztatottak kikerülnek az elsődleges munkapiacra (ez 2015 végére már 5% alatt volt).
- A végzettség nélküli iskolaelhagyás aránya viszont emelkedett az utóbbi években és a magyar oktatás teljesítménye távolodik az EU2020 céloktól.
- A lakhatási viszonyokat jellemző két mutatószám: a rezsifizetési nehézségekkel küzdők és a túlszűfolt lakásokban élők arányában kismértékű javulás látható, de a folyamatok háztartástípusonként jelentősen eltérnek.
- Az egészségügyi helyzet esetében is kettős kép alakul ki: egyrészt az alacsonyan képzettek körében a csecsemőhalandóság csökkenése pozitív fejlemény, másrészt azonban nem látszik közeledés a különböző jövedelmi ötödök között sem a szubjektív egészség megítélésben, sem pedig az anyagi okokból elmaradt orvosi vizsgálatok terén.

4. Összefoglalás és javaslatok

A feladatunk az volt, hogy elkészítsük az MNTFS 5 éves monitoringjelentését. A jelentésnek az eredményekre és a javaslatokra kellett koncentrálnia, hogy előkészítse a következő 3 éves intézkedési tervet. A tanulmány elkészítése során elsősorban dokumentumokra és interjúkra támaszkodtunk, de felhasználtuk az indikátorrendszer eredményeit is.

Az első fejezetben áttekintettük a stratégia kialakulásának körülményeit és az elmúlt 5 évben történt változásokat. Külön hangsúlyt fektettünk a monitoringrendszer változására és a stratégia hozzáadott értékének vizsgálatára, ez utóbbit az interjúk során kérdeztük meg a stratégiában érintettektől.

A stratégia és a monitoringrendszer áttekintésének eredményeit az alábbiakban foglaljuk össze röviden.

Véleményünk szerint a stratégia fejlődik: egyre jobban megalapozott és részletesebb információk állnak rendelkezésre ahhoz, hogy tervezni lehessen az intézkedéseket, egyre több területtel sikerül kapcsolatot és közös munkát kialakítani, egyre fejlettebb a monitoring- és az indikátorrendszer.

Megállapításunk szerint a stratégia összefogó jellege erős: felhasználja a szakterületek futó programjait, nem szünteti meg feltétlenül a párhuzamosságokat, nem ír elő elvárt célértékeket az intézkedések indikátorai számára. Ezeket azonban olyan kompromisszumoknak tekinthetjük, amelyek a működőképességhez kellenek és a stratégia fejlődésével esetleg változni tudnak.

Véleményünk szerint a működőképesség biztosítása mellett a stratégiának jó esélye van horizontális célként beépülni a különböző szakterületek gondolkodásába: a monitoringrendszer fegyelmező szerepéhez és az egyéni stratégiákhoz hivatkozási alapként szolgál, és emiatt a stratégiának komoly hozzáadott értéke van.

A második fejezetben az elmúlt 5 év intézkedéseit tekintettük át beavatkozási területenként, célok és beavatkozási logikák szerint csoportosítva az (al)intézkedéseket. Az intézkedések eredményeinek kiemelése mellett két megállapításra jutottunk: egyik az egymásra épülések, az intézkedési terveken átívelő feladatok magas száma. 40 olyan esetet találtunk, mikor ugyanarra a célcsoportra megközelítőleg ugyanazzal a beavatkozási logikával próbáltak hatni a különböző intézkedési tervek intézkedései. A folytatások esetében ritkán lehet korrekciót vagy fókuszeltolódás tapasztalni, gyakoribb, hogy egy intézkedést a második intézkedési tervben több alintézkedésre bontanak. Ez azt mutatja, hogy a két intézkedési tervet egymás folytatásainak lehet tekinteni (egy ívnek), ami elősegíti a szemlélet és a munka folytonosságát, viszont a 3 éves ciklusok rövidek lehetnek ahhoz, hogy kiderüljön egy-egy intézkedésről, van-e szükség korrekcióra van sem.

Másik kiemelendő elem az, hogy több (lényegében az EFOP, gyakran a TOP és a VEKOP által lefedett) területen nem lehet még eredményekről beszámolni a 2015 és 2017 közötti időszak esetében, mivel a programok nem tudtak még elindulni. A csúszásokat több tényező is magyarázza:

- a háttérintézmények átszervezése (megszüntetése) miatt a projektgazda több kiemelt projekt esetében is megváltozott, aminek következtében az új projektgazda kijelölésével és a támogatási szerződés módosításával sok idő telt el (voltak esetek, melyeknél az új projektgazda is megszűnt);
- további csúszásokat okoz az állami értékelő rendszer, amely azon projektek esetében működik, amelyekben kkv-k és önkormányzatok is részt vehetnek.

Ezzel ellentétben az GINOP-ból és a hazai forrásokból szervezett programok zavartalanul zajlanak.

A harmadik részben az elmúlt 5 év társadalmi folyamatait tekintettük át, a megbízó által átadott indikátorrendszer segítségével. Hangsúlyozottan nem a stratégia eredményeiként hivatkozunk ezekre a folyamatokra, mivel az intézkedések eredményei és a társadalmi folyamatok közül egyelőre hiányzik az a kapocs (értékelés), ami kétséget kizáróan ok-okozati viszonyban összekapcsolná az eseményeket. Mindezek mellett az találtuk, hogy a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők aránya 2013 óta folyamatosan csökken, ez alatt az idő alatt közel 35%-ról 9 százalékponttal 26%-ra csökkent 2016-ra. 2008 és 2016 között így már 330 ezer fővel csökkent a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők száma, ami jelentős haladást jelent az EU2020-ra vállalt 450 ezer fős csökkenéshez képest. Csökkenést figyelhetünk meg a kiemelt csoportok (romák, 0–17 kor közöttiek) esetében is, de a roma – nem roma különbség továbbra is hatalmas.

Emellett azt találtuk, hogy:

- A jövedelmi szegénység nem változott jelentősen a vizsgált időszakban, a fiatalok (0–17 évesek) és a romák esetén látható csökkenés. De a tartós gyermekszegénység nem csökkent az utóbbi években.
- A teljes lakosságot vizsgálva a nyugdíjon kívüli társadalmi juttatások szegénységcsökkentő hatásának csökkenését láthatjuk a vizsgált időszakban. A 0–17 éves korosztály esetében a pénzbeli juttatások közel 25 százalékponttal csökkentik a jövedelmi szegénységben élők arányát.
- Az anyagi deprivációban élők aránya 2013 óta folyamatosan csökken.
- A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban élők aránya is csökkenő trendet mutat, különösen nagyot esett 2014 és 2015 között a romák körében.
- Csökkent azon gyerekek aránya is, akik foglalkoztatott nélküli háztartásban nőnek fel.
- A foglalkoztatási ráta jelentősen emelkedett 2013 és 2015 között – különösen a romák körében (majdnem 15 százalékpontot). Ez, egy kivétellel (szakmával rendelkező romák) minden csoportra igaz volt – különösen nagyot emelkedett az érettségizett romák körében és községekben.
- Az emelkedő foglalkoztatás mögött az egyik fontos tényező a közfoglalkoztatottak egyre magasabb száma lehet – a vizsgált időszakban (2011 és 2015) számuk megnégyszereződött.

- Viszont egyre kisebb annak az esélye, hogy a közfoglalkoztatottak kikerülnek az elsődleges munkapiacra (ez 2015 végére már 5% alatt volt).
- A végzettség nélküli iskolaelhagyás aránya viszont emelkedett az utóbbi években és a magyar oktatás teljesítménye távolodik az EU2020 céloktól.
- A lakhatási viszonyokat jellemző két mutatószám kismértékű javulást mutat a rezsifizetési nehézségekkel küzdők és túlszűfolt lakásokban élők arányában.

Az egészségügyi helyzet esetében is kettős kép alakul ki: egyrészt az alacsonyan képzettek körében a csecsemőhalandóság csökkenése pozitív fejlemény, másrészt azonban nem látszik közeledés a különböző jövedelmi ötödök között sem a szubjektív egészség megítélésben, sem pedig az anyagi okokból elmaradt orvosi vizsgálatok terén.

Ebben a részben a következő intézkedési tervhez fogalmazunk meg javaslatokat, amelyeket részben az interjún elhangzottak alapoztak meg.

A legtöbb javaslat a stratégia működéséhez, működtetéséhez kapcsolódik.

- Érdemes lenne az értékelési rendszert kialakítani, hogy vizsgálni lehessen az ok-okozati kapcsolatot a program monitoring adatok és az indikátorok között.
- Törekedni kellene a programok jobb összekapcsolódására és a párhuzamosságok kiszűrésére, ideális esetben képesek legyenek az intézkedések arra, hogy komplex problémákat komplex megoldásokkal kezeljenek, esetleg úgy is, hogy a megoldás különböző elemei különböző intézkedésekből jönnének.
- A stratégia fejlődésének következő lépéseként érdemes lenne túllépni, a „hozzatok, amit tudtok” elven és elkezdni kijelölni irányokat, amikhez a kialakult partnereken keresztül lehetne saját beavatkozási irányokat megfogalmazni.
- Érdemes lenne a roma nőket horizontális célcsoportként kezelni, minden intézkedésen belül jelenjenek meg célcsoportként.

A beavatkozási területekhez köthető javaslatok jelentős része már megfogalmazódott korábban is, esetenként már olyan intézkedésként, amelyet nem sikerült megvalósítani:

- A gyermekétkeztetés középiskolai kiterjesztése.
- Emellett érdemes lenne elgondolkodni azon, hogy nagyobb hangsúlyt kapjon a közfoglalkoztatási rendszer gyors reagáló képességében lévő lehetőségek kihasználása és fel kellene készülni arra, hogy partnerként segíteni tudja valaki a közfoglalkoztatást, mentorálással vagy egyéb szolgáltatásokkal.
- Kellene olyan szereplő a munkapiacon, aki a különböző programok (akár különböző OP-k) között is tudja koordinálni az álláskeresőket, hogy azok a körülményeikhez, tudásukhoz legjobban illeszkedő támogatást kapják, ezzel segítve a források jobb hasznosulását is

Hivatkozások

BALÁS GÁBOR – BARANYAI ZSOLT – HERCZEG BÁLINT – JAKAB GÁBOR [2016a]: Biztos Kezdet program hatásvizsgálata. Értékelés és hatásvizsgálati zárójelentés. http://hetfa.hu/wp-content/uploads/hetfa_biztoskezdet_zarotanutmany0210.pdf

BALÁS GÁBOR – HERCZEG BÁLINT – KARÁCSONY SÁNDOR [2016b]: Magyarország: A következő generáció védelme. Hátrányos helyzetű gyermekek támogatása a magyar oktatási rendszerben. *mimeo*

DOWD, JENNIFER BEAM – ZAJACOVA, ANNA [2010]: Does Self-Rated Health Mean the Same Thing Across Socioeconomic Groups? Evidence From Biomarker Data. *Annals of Epidemiology* 20 (10): 743–49. doi:10.1016/j.annepidem.2010.06.007.

EUROBAROMETER [2009]: Discrimination in the EU in 2009. Special Eurobarometer 371., (2009. november) http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_317_en.pdf

FARKAS ZSOMBOR [2015]: A rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermekek, fiatal felnőttek számának csökkenése mögött húzódó okok vizsgálata. TÁRKI, Budapest, 2015. szeptember.

FEHÉRVÁRI ANIKÓ [2015]: Az Arany János Program tanulóinak eredményessége. In Kállai Gabriella (szerk.) [2015]: *Tehetséggondozó programok. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 20–49. o.*

GÁBOS ANDRÁS – BERNÁT ANIKÓ – FÁBIÁN ZOLTÁN HÁRS ÁGNES – HORN DÁNIEL – KORNITUS MÁRIA – MOLNÁR GYÖRGY – SZÍVÓS PÉTER – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY – VITRAI JÓZSEF [2014]: Társadalmi folyamatok Magyarországon a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia Elfogadásának időszakában – 2009–2012. TÁRKI, Budapest.

HUSZ ILDIKÓ (SZERK.) [2016]: Gyermekesélyek a végeken II. A kistérségi gyerekesély programok 2010–2015: tapasztalatok és eredmények. MTK TK Gyerekesély program, Budapest, 2016. http://gyerekesely.tk.mta.hu/.../GYEREKESELYEK_A_VEGEKEN_II_korr.pdf

KISS GÁBOR – PUSKÁS FRUZZINA [2016]: Indikátorrendszer-terv és javaslatok az MNTFS értékelési rendszerének továbbfejlesztésére. Hétfa Kutatóintézet, Budapest.

OROSZ ÉVA – KOLLÁNYI ZSÓFIA [2016]: Egészségi állapot, egészség egyenlőség nemzetközi összehasonlításban. In *Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.) [2016]: Társadalmi riport, 2016. TÁRKI, Budapest, 332-355. o.*

SANDERS, MATTHEW. R. – MORAWSKA, ALINA [2006]: Towards a public health approach to parenting. *The Psychologist*, 19 évf., 8. szám, 476–479. o.

SURÁNYI ÉVA [2010]: A Biztos Kezdet program hatásvizsgálatának bemeneti mérése. http://gyerekesely.eu/wp/wp-content/uploads/2014/07/kapocs_cikk_jav_2010okt.pdf

SZABÓ-MORVAI ÁGNES – BALÁS GÁBOR – REMETE ZSUZSA – GRÓCZ MÁRTON – HOLLÓSY BÁLINT [2015]: Az Ifjúsági Foglalkoztatási Kezdeményezés elemzése. (2015. november 30.) *mimeo*

SZABÓ-MORVAI ÁGNES – BALÁS GÁBOR – BÖRDŐS KATALIN – HERCZEG BÁLINT – KABAI GERGELY [2016]: Nő az esély – TÁMOP-5.3.1-B program értékelése és hatásvizsgálata. (2016. június 30.) *mimeo*

FÁBIÁN ZOLTÁN [2015]: Társadalmi folyamatokat jelző indikátorok a TÁRKI Háztartás Monitor Kutatása alapján. In *EMMI [2015]: Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia Nyomonkövetési Jelentés 2015. május.*
http://romagov.kormany.hu/download/6/35/41000/MNTFS_nyomonkovetesi_jelentes2015.pdf 105-144. o.

A. melléklet

A tanulmány elkészítése során a következő személyekkel készítettünk interjút.

	Neve	Minisztérium	Államtitkárság	Interjú időpontja
1	Orbán Anikó	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Köznevelésért felelős államtitkárság	2017.03.14.
2	Sebestyén Zsuzsa	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság	2017.03.14.
3	Molnár Ákos	Nemzetgazdasági Minisztérium	Gazdaságfejlesztési Programok Végrehajtásáért Felelős Helyettes Államtitkárság	2017.03.16.
4	Ruszkai Zsolt	Nemzetgazdasági Minisztérium	Munkaerőpiacért és Képzésért Felelős Államtitkárság	2017.03.14. és 2017.03.16.
5	Tenczer Tamás	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság	2017.03.21.
6	Réthy Pál	Belügyminisztérium	Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság	2017.03.21.
7	Sumné Galambos Mária	Belügyminisztérium	Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság	2017.03.21.
8	Lukács Luca	Belügyminisztérium	Közfoglalkoztatási és Vízügyi Helyettes Államtitkárság	2017.03.21.
9	Györe András	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Szociálpolitikáért Felelős Helyettes Államtitkárság	2017.03.23.
10	Sörös Iván	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság	2017.03.23.
11	Droszmérné Kánnai Magdolna	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság	2017.03.23.
12	dr. Tomcsikné Kiss Mariann	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Egészségügyért Felelős Államtitkárság	2017.03.27.
13	Dr. Ulicska László	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Szociális Ügyekért és Társadalmi Felzárkózásért Felelős Államtitkárság	2017.03.30.
14	Oross Jolán	Emberi Erőforrások Minisztériuma	Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság	2017.03.30.